

© T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı
Kùtùphaneler ve Yayınlar Genel Mùdùrlùđù

Eser Adı: Adlî Dîvânı
(Dîvân-ı Sultân Bâyezîd-i Sâni)
Mùellifi: Sultân Bâyezîd-i Sâni
Hazırlayan: Yavuz Bayram
Yayın Yılı: 2018
ISBN: 978-975-17-4083-0
Ana Yayın Numarası: 3614
Kùltür Eserleri Dizisi- 602

Adres: Anafartalar Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi,
No: 4, B-Blok, 06030 Ulus/ANKARA
Telefon: +90 312 470 80 00
Faks: +90 312 470 54 71
e-posta: yaphaz@kulturturizm.gov.tr

www.kulturturizm.gov.tr
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>

Adlî Dîvânı
(Dîvân-ı Sultân Bâyezîd-i Sâni)

Hazırlayan
Dr.Yavuz Bayram

Ankara
2018

Kısaltmalar

AEF	Amasya Eğitim Fakültesi	Ktb.	Kitabevi
AKDTYK	Atatürk Kültür Dil Tarih Yüksek Kurumu	Ktp.	Kütüphane/Kütüphanesi
AKM	Atatürk Kültür Merkezi	MK	Millet Kütüphanesi
AKÜ	Afyon Kocatepe Üniversitesi	M.	Milâdî
Ar.	Arşiv	Matb.	Matbaa/Matbaası
ATÜ	Atatürk Üniversitesi	md.	Madde
AÜ	Ankara Üniversitesi	MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
bkz.	Bakınız	MEGSB	Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı
bsm.	Basımevi	MR	Murabba'
böl.	Bölümü	MT	Matla'
BÜ	Boğaziçi Üniversitesi	m.t.	Mezuniyet tezi
C.	Cilt	MÜ	Marmara Üniversitesi
ÇOMÜ	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Neşr.	Neşreden
ÇÜ	Çukurova Üniversitesi	Nr.	Numara
ed.	Editör	OMÜ	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Edb.	Edebiyat	öl.	Ölümü
EF	Edebiyat Fakültesi	s.	sayfa
Ens.	Enstitüsü	S.	Sayı
EÜ	Ege Üniversitesi	Sar.	Sarayı
Fak.	Fakültesi	SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
FEF	Fen Edebiyat Fakültesi	ŞAM	Şarkiyat Araştırmaları Merkezi
FÜ	Fırat Üniversitesi	T.	Tarih
G.	Gazel	TDE	Türk Dili ve Edebiyatı
GSBAGD	Gazi Sosyal Bilimler Araştırma ve Geliştirme Derneği	TDK	Türk Dil Kurumu
GÜ	Gazi Üniversitesi	TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
H.	Hicrî	TİB	Türkiye İş Bankası
Haz.	Hazırlayan	TKAE	Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
HÜ	Hacettepe Üniversitesi	Top.	Topkapı
İF	İlahiyat Fakültesi	TTK	Türk Tarih Kurumu
İÜ	İstanbul Üniversitesi	TÜSAV	Türk Sanatı ve Eğitim Vakfı
K.	Kaside	Ü.	Üniversite
KB	Kültür Bakanlığı	vd.	ve diğerleri
KT	Kıt'a	VGM	Vakıflar Genel Müdürlüğü
KTB	Kültür ve Turizm Bakanlığı	vs.	ve saire
		Yay.	Yayı/Yayınları

Şairin Şehzâde Valilik Yaptığı Amasya'ya Dair

Sultan Bâyezîd'in 27 yıl şehzâde vâli olarak bulunduğu Amasya, kaynaklarda *Tarihin Tanığı*, *Şehzâdeler Şehri*, *Kasrû's-selâtin*, *Evlîyâlar Şehri*, *Dârü'l-izz*, *Dârü'l-feth*, *Dârü'n-nasr*, *Bağdâdü'r-Rûm*, *Rûmiyye-i Suğrâ*, *Hısnü'l-mir'ât*, *Talebeler Şehri*, *Anadolu Şehirlerinin İncisi*, *Medînetü'l-hükemâ*, *Türbetü'l-evliyâ*, *Medreseler Şehri*, *Kubbetü'l-Ulemâ*, *Anadolu'nun Oxford'u* gibi birçok şehri imrendirecek isimlerle anılagelmiştir.¹ Nitekim tarih boyunca, Türk tarihi ve kültürü bakımından da önemli tarihî olayların cereyan ettiği ve önemli şahsiyetlerin yetiştiği bir kültür merkezi olagelmiştir.²

Şehzâde Bâyezîd'in 1454 ile 1481 yılları arasındaki 27 yıllık süreçte Türk kültür ve edebiyatını derinden etkileyecek edebî bir ortam³ oluşturduğu Amasya, 16.yüzyılın ilk yarısına kadar ayrıcalıklı bir şehzâde sancağı olarak dikkat çekmiştir.⁴ Öyle ki bu dönemde “Burada sancak beyi olarak bulunan birçok şehzâde taht için kendisini en kuvvetli aday olarak gördü. Bunda doğu sınırına yakın bir sancağın merkezi olması sebebiyle, sınır boylarında yapılacak mücadelelerde kazanılacak başarıların, şan ve şeref için taht yolunda büyük avantaj sağlayacağı şeklindeki düşüncenin rolü büyüktü.”⁵

Amasya'da yetişen şair sayısı bile, tek başına Amasya'daki bu kültürel zenginliği ortaya koymaktadır. Öyle ki 15.yüzyılda Amasya'da yetişen şair sayısı, 14.yüzyıl ile karşılaştırılmayacak kadar fazladır.⁶ Zira 1454 ile 1481 yılları arasında 27 yıl Amasya'da valilik yapan İkinci Bâyezîd döneminde Amasya, pek çok devlet adamının, ilim erbâbının, din ulemâsının, şair ve sanatkârın yetiştiği mini bir İstanbul hüviyetinde idi. Öyle ki Amasya, Osmanlı şehzâdelerinin ilk eğitimlerini aldıkları, idârî ve askerî tecrübe kazandıkları bir şehzâde sancağıydı. Yıldırım Bâyezîd'le birlikte tahtın en önemli adaylarının Amasya'da yetişmiş olması, bu şehzâdelerin kültür ve sanat faaliyetlerine hem bizzat katılmaları hem de bu faaliyetlere destek olmalarıyla, “dînî ilimlerde,

¹ İlhan Şahin ve Feridun Emecen (1991). “Amasya”. *İslâm Ansiklopedisi*. C.3. İstanbul: TDV Yay. 1-4; Abdi-zâde Hüseyin Hüsâmeddin Yasar (2007). *Amasya Tarihi*. C.1. Hzl. Mesut Aydın ve Güler Aydın. Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yay. 11.

² I. Amasya Araştırmaları Sempozyumunda, Amasya'nın Türk tarihi ve kültürü açısından önemini ortaya koyan dikkate değer tebliğler için bkz. Yavuz Bayram (Ed.) (2007). *I. Amasya Araştırmaları (1.Kitap)*, *I. Amasya Araştırmaları (2. Kitap)*. Ankara: Amasya Valiliği Yay.

³ “Bu muhiti oluşturan şairlerin çoğu, yanında resmî vazife ile bulunmuş kimselerdi.” (Ahmet Atilla Şentürk ve Ahmet Kartal (2004). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yay. 169).

⁴ Nitekim “9.hicri 15.miladi asrın başlarından, Kanunî Sultan Süleyman Han Hazretlerinin başa geçmesine kadar, Amasya'da yaptırılan ilim müesseselerinin sayısı, doruk noktasına erişmiştir. Bu zamana kadar yetişen âlimler, Amasya'nın başka devirlerinde nadir görülmektedir. (Abdizâde Hüseyin Hüsâmeddin Yasar (1986). *Amasya Tarihi*. C.1. Ankara: Amasya Belediyesi Yay. 209).

⁵ İlhan Şahin ve Feridun Emecen (1991). “Amasya”. *İslâm Ansiklopedisi*. C.3. İstanbul: TDV Yay. 1.

⁶ Zira “XIV.yüzyılda Amasya'da yetişen şair sayısı bir iken, XV ve XVI.yüzyıllarda bu sayı kırka yaklaşır. Şair sayısındaki artış ve kültürel canlanma, şehzade sancağı olmanın sonucudur. Nitekim XVI.yüzyıldan sonra bu durum tersine döner. Değişen idarî yapı, bozulan ekonomik durum hayatı derinden etkiler. Bunun sonucu şair sayısı azalmaya başlar. Bu da şehrin idarî ve ekonomik yapısı ile şair sayısı arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından dikkat çekicidir. (Yıldırım, Mehmet Nuri (2002). *Amasyalı Divan Şairleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. 6)

felsefe, tıp ve tasavvufta, lisân, şiir, musikî ve hat sâhalarında Amasya, kaynak ve mektep”⁷ hâline gelmiştir.

Hiç şüphe yok ki Amasya'nın bu zenginliğindeki en büyük katkı, İkinci Bâyezîd'e aittir. Bu bakımdan Amasya'nın kültürel zenginliğine işaret etmek için kullanılan, “*Amasya o şehirdir ki tenhâsında bir at eşelense, toynağı bir medeniyete dokunur.*” cümlesini İkinci Bâyezîd'in şairleri, sanatçıları; din, devlet ve ilim adamlarını himayede gösterdiği hassasiyeti vurgulamak için de değerlendirmek mümkündür. Zira 15.yüzyılın ikinci yarısı ile 16.yüzyılın ilk yarısında yaşamış hangi şair, sanatçı; din, devlet ve ilim adamının hayatı incelenecek olsa, kaynakların bir yerinde mutlaka İkinci Bâyezîd ismiyle karşılaşılacaktır. Öyle ki araştırılan isim, ya Bâyezîd'in doğrudan himâyesini ve ihsânını görmüş ya onun yaptırdığı bir eğitim veya hayır kurumunda görev yapmış ya da onun vesilesiyle resmî bir görevde bulunmuştur. Bu hususu, tezkirelerden resmî kayıtlara kadar dönemle ilgili bütün kaynaklarda gözlemlemek mümkündür.

Amasya'nın Osmanlı dönemindeki önemini artıran dikkat çekici bir gelişme de Bâyezîd'le kardeşi Cem arasındaki iktidar mücadelesi olmuştur. Sultan Bâyezîd'in Şehzâde Cem'le girdiği bu iktidar mücadelesinden gâlib çıkarak Osmanlı tahtına geçmesi, uzun yıllar valiliğini yaptığı Amasya'nın prestijini daha da yükseltmiştir.

Amasya'nın 15.yüzyıl şairlerinin gözünde nasıl görüldüğünü ortaya koymasına bakımından, Kemal Paşa-zâde'nin aşağıdaki beyitleri dikkat çekicidir⁸:

Zihî şehri Amâsiyye ki mislin
Cihânda görmemişdür insile cin

[Amasya şehri, öyle güzel(dir) ki insan(lar) ve cin(ler), dünyada bir benzerini daha görmemiştir.]

Revân olmuş içinde nehr-i Nîlî
Sanasın bâğ-ı cennet selsebîlî

[Nil nehri içinden akıp gider. Öyle ki (onu) cennet bağının çeşmesi zannedersin.]

Şairin Padişahlık Yaptığı Döneme Dair

İkinci Bâyezîd, 1481'de tahta geçtiğinde, İstanbul'un fethinin üzerinden sadece 28 yıl geçmişti. Babası Sultan İkinci Mehmed, İstanbul'un fethiyle yetinmemiş ve yeni fetihler peşinde koşmuştu. İlme büyük önem verdiği ve ilim adamlarına derin bir saygı duyduğu, hemen her kaynakta özellikle vurgulanan Fatih Sultan Mehmed, bir yandan yeni memleketler fethetmiş; bir yandan da askerî anlamdaki bu fetihlerin kültürel fetihlerle pekiştirilmesine gayret göstermiştir.

⁷ Muhittin Serin (1992). *Hattat Şeyh Hamdullah*. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Yay. 17.

⁸ Beyitler, *Amasya Selçuklu ve Osmanlı Mimarisi ve Bezemeleri*. Amasya: Amasya Valiliği Yay. 8) adlı eserde yer alan bir Amasya minyatüründen okunmuştur. (Bkz.Ekler)

İkinci Bâyezîd ise belki mizacının da etkisiyle, yeni memleketlerin fethinden çok mevcutlara her alanda Osmanlı mührünün vurulmasına önem vermiştir. Nitekim ileriki bölümlerde de görüleceği üzere, 15.yüzyılın sonlarında başlayan İkinci Bâyezîd'in saltanatı, Osmanlı Devleti'nin askerî ilerleyişinin yavaşladığı; ancak kültürel anlamda çok büyük gelişmelerin sağlandığı bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Ne var ki kendinden önceki ve sonraki dönemlerde sağlanan büyük fetihler, İkinci Bâyezîd dönemindeki bu kültürel fetihlerin dikkatlerden uzak kalmasına sebep olmuştur.⁹

Oysa kültürel alandaki gelişmeler sonrasında 15. yüzyılda Türkçe, sadece konuşma dili olmaktan çıkmış, aynı zamanda edebî bir dil hâline gelmiştir.¹⁰ Bu dönemde divan edebiyatı “tam manasıyla kurulup yerleşmiş, gelişmiş ve klâsik bir hâle gelmiştir.”¹¹ Nitekim bu yüzyılda “İslâmî Türk edebiyatının Anadolu, Âzerî ve Çağatay lehçelerinin yaygın bulunduğu sahalarda dahilinde vücûda gelmiş olan eserlerinin kısm-ı azamı Türk dili ve edebiyatı, yahut her ikisi bakımından da ehemmiyetli sayılır.”¹²

Bu dönemde Osmanlı pâdişâhlarının ve şehzâdelerinin şiirle bizzat uğraşmaları 15.yüzyılda edebî gelişmeleri hem nicelik hem de nitelik açısından olumlu yönde etkilemiştir.¹³ Diğer taraftan Sultan İkinci Bâyezîd'in teşvik ve desteğiyle, yürütülen kültürel çalışmalar sonucunda İstanbul, Osmanlı ülkesinin kültür merkezi konumunu kazanmıştır.¹⁴

Kısacası İkinci Murad, İkinci Mehmed ve İkinci Bâyezîd dönemlerinde başta İstanbul olmak üzere, Osmanlı ülkesi tam bir câzibe merkezi hâline gelmiştir.¹⁵ Kaldı ki bazı kaynaklara göre İstanbul'un tam anlamıyla

⁹ İkinci Bâyezîd döneminin kültürel faaliyetler açısından zenginliğinin dikkatlerden uzak kalmasının başka bir sebebi de bu anlamda Fatih döneminde de çok önemli faaliyetlerin yürütülmüş olmasıdır. Öyle ki Fatih, “tahta geçtikten sonra etrafında sadece ilim ve sanat adamları, şairleri toplamamış; Mahmud Paşa, Ahmed Paşa, Sinan Paşa, Nişancı Mehmed Paşa, Kasım Paşa gibi aynı zamanda şair olan devlet adamlarını tercih etmiştir.” (Âmil Çelebioğlu (1998). *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: MEB Yay. 181). Bu sayede Fatih devrinde, “Osmanlı sarayının şa’şaası, memleketin her tarafındaki şairleri, âlimleri cezbediyordu. Fatih ve Sadrazamı Mahmud Paşa, âlimlere, şairlere mühim maaşlar tahsis etmek, onları dâima meclislerinde bulundurmamak, eserler yazdırmak ve tercüme ettirmek suretiyle edebî ve ilmî faaliyeti ehemmiyetle teşvik etmekte idiler.” Fuad Köprülü (1986). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötügen Yay. 366.

¹⁰ Muvaffak Eflatun (2007). “Yüzyıllara Göre Eski Türk Edebiyatı Tarihi”. *Eski Türk Edebiyatına Giriş*. Ed. Ahmet Mermer. Ankara: Akçağ Yay. 464.

¹¹ Faruk Kadri Timurtaş (1992). “Türkiye Edebiyatı”. *Türk Dünyası El Kitabı*. Ankara: TKAE Yay. 116.

¹² Neclâ Pekolcay (1981). *İslâmî Türk Edebiyatı 1*. İstanbul: Dergâh Yay. 189.

¹³ Nihad Sâmi Banarlı'nın ifadesiyle “XV. asırda Osmanlı Türkçesi edebiyatının büyük gelişme gösterişindeki teşvik edici sebep de bizzat Osmanlı hükümdar ailesinin şâir pâdişâhlar ve şehzâdeler yetiştirmiş olmasıdır.” (Nihad Sâmi Banarlı (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. C.1. İstanbul: MEB Yay. 439).

¹⁴ Bu husus Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar'da şöyle dile getirilmektedir: “İstanbul'un gerçek anlamda Osmanlı başkenti ve bir kültür merkezi oluşu süreci, II.Bayezid'in hükümdarlığı döneminde başlamıştır.” (Nihad Sâmi Banarlı (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. C.1. İstanbul: MEB Yay. 301).

¹⁵ “İkinci Murad, Fâtih ve yine bir şâir olan İkinci Bâyezîd devirleri, XV. asırda Anadolu ve Balkanlar Türkiyesi'ndeki Türk lisân ve edebiyatı için büyük bir gelişme devri oldu. Fâtih devrinde tam bir imparatorluk çehresi alan ve göz kamaştırıcı bir saltanat kuran Osmanlı Devleti, yalnız Anadolu ve Rumeli Türkiyesi'nde değil, diğer Türk, Müslüman ve Hıristiyan ülkelerinde yetişen âlim, şâir, târihçi, ressam ve diğer sanatkârları da kendi çevresine çekmeye

Osmanlı'nın kültür merkezi hâline gelmesi süreci, Bâyezîd döneminde başlamıştır.¹⁶

“Çocukluğundan itibaren bir ilim, şiir ve sanat havası ve çevresi içinde yetişmiş ve bu alakasını hayatının sonuna kadar devam ettirmiş olan”¹⁷ babası, *Fâtih*; oğlu ise bütün “saltanatı seferler ve zaferlerle geçmiş”¹⁸ olan *Yavuz* sıfatıyla bilinen Sultân İkinci Bâyezîd Hân'ın “Veli” olarak bilinmesinde bu sebeplerin de önemli bir etkisi olmuştur. Bu etkiyi, onun Adlî mahlasıyla yazdığı şiirlerinde gözlemlemek mümkündür.

15.yüzyıl, İstanbul'da birçok sanat dalının doğduğu veya gelişme sürecine girdiği bir dönemdir. “Hat sanatı, yüzyılın en gözde sanatlarından biridir.”¹⁹ Bu dönemde “II.Bayezid, şehzâdeliğinde yazı hocası olan Şeyh Hamdullah'ı talebeleriyle Amasya'dan İstanbul'a davet etmiş, kendisine sarayın harem dairesinde oda ayırmış, tımar vermiş, Mushaf ve kıt'alar yazdırmak suretiyle hat sanatında Osmanlı üslûbunun doğması”na²⁰ zemin hazırlamıştır.

Bu özet değerlendirmeler ışığında 15.yüzyılın hem büyük askeri zaferlerin kazanıldığı hem de bu yolla sağlanan fetihlerin, kültürel alandaki çalışmalarla kalıcı hâle getirildiği bir dönem olduğu söylenebilir.

Nitekim Sultan İkinci Bâyezîd'in tahtı oğlu Yavuz Sultan Selim'e devrettiği 1512 yılına gelindiğinde, Osmanlı Devleti, bir yandan askeri anlamda üç kıtaya hükmedecek fetihler; bir yandan da başta İstanbul olmak üzere Osmanlı memleketlerini ebediyen Türk yurdu hâline getirecek kültürel faaliyetler için hazır hâlde bulunuyordu.

Padişah Şair Olarak Sultan Bâyezîd ve Diğer Şair Padişahlar

Türk tarihinde, diğer bütün milletlerin tarihinde olduğundan daha fazla şair padişaha rastlanmaktadır.²¹ Şehzâde, sadrazam, vezir, şeyhülislâm,

başladı.” (Nihad Sâmî Banarlı (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. C.1. İstanbul: MEB Yay. 418).

¹⁶ “İstanbul'un gerçek anlamda Osmanlı başkenti ve kültür merkezi oluşu süreci, II.Bayezid'in hükümdarlığı döneminde başlamıştır.” (Necdet Sakaoğlu (1999). *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*. İstanbul: YKY. 301).

¹⁷ Çelebioğlu, Âmil (1998). *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: MEB Yay. 181.

¹⁸ Halûk İpekten (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*. İstanbul: MEB Yay. 59.

¹⁹ Avni Erdemir (1999). *Muslihu'd-din Mustafa İbn Vefâ Hayatı, Eserleri, Tesirleri ve Manzum Eserlerinin Tenkidli Metni*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. 13.

²⁰ Muhittin Serin (1999). “Osmanlı Hat Sanatı”. *Osmanlı*. Ed. Güler Eren. C.11. Ankara: Yeni Türkiye Yay. 28.

²¹ Şair padişahlar konusunda önemli yayının sahibi olan Rüştü Şardağ, bu konuda Batı dünyasının krallarıyla ilgili tespitlerini özetledikten sonra, Türk şair padişahlarla ilgili tespitlerini şöyle dile getirmiştir: “Kastilya Kralı 2.Ferdinant'ın teneke ve mukavva işleriyle uğraştığını bazı tarihçiler aktarıyor. Bunun gibi Kral 16. Louis'in ünlü güzel Marie Antoinette için ipekten el işleri işlediğini, Napoleon'un kamyş keserek düdüğü yaptığını bilmekteyiz. Şiire, sanata değer veren Batılı kralların varlığı da bilinir. Ne var ki Horasan hükümdarları, özellikle Osmanlı sultanları ve şehzâdeleri musiki ile hemen hepsi de şiirle uğraşmış ve bu alanda eserler ortaya koymuşlardır. Büyük bölümü ise eski Türk alfabesinin her birinden, cihândeğer güzellik cümbüşleri yaratan yazı ustalığında da becerilerin sahibi oldular.” (Rüştü Şardağ (1982). *Şair Sultanlar*. Ankara: TİB Yay. 2). Başka bir kaynakta ise benzer bir

kazasker gibi devlet erkânı da eklendiğinde, Türklerin özellikle İslâm'ı kabullerinden; dolayısıyla da yerleşik medeniyete iyice aşına olduktan sonra kurdukları devletlerin yönetimlerinin büyük oranda şairlerin veya en azından şiirle ilgilenen devlet adamlarının elinde olduğu görülmektedir.²²

Osmanlı padişah, şehzâde ve diğer devlet erkânının şiir, musiki, ebrû ve hat gibi sanatlarla yakından ilgilenmelerinin şüphesiz ayrıntılı ve müstakil bir çalışma gerektiren birçok sebebi vardır. Bununla birlikte İslâm'da resimle ve heykel sanatıyla ilgili sınırlamaların ve yasakların bulunmasının bu anlamda önemli bir etken olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

Tanzimat'tan sonra neredeyse iki yüzyıla yaklaşan bir süreden beri, her fırsatta Müslüman ülkelerde ve Osmanlılarda resim ve heykel sanatına ilgi gösterilmemesi gündeme getirilerek hayıflanılır. Ne yazık ki bu arada bu ilgisizliğin Osmanlı döneminde, eşsiz ve devrin şartları açısından evrensel bir edebî ortamın oluşmasına imkan sağladığı gerçeği hep göz ardı edilir. Oysa romantizm açısından bütün dünyadaki rakipleri karşısında bir zirve olan

değerlendirme musikiyle de ilgili olarak yapılmaktadır: "Müzik tarihi incelendiğinde; Rönseans dönemi (1400-1600), Barok çağı (1600-1750), Klasizm (1750-1791), Romantizm (1791-1911), Milli Akımlar (1836-1922) gibi bazıları tamamen saraylarda icra edilen bu klasik müzik türleri, krallar tarafından himaye görmelerine ve saygı duyulmalarına karşılık hiçbir şâir ve bestekâr krala rastlayamamaktayız." (Osman Nuri Özpekel (1999). "Şâir ve Bestekâr Osmanlı Padişahları". *Osmanlı*. C.10. Ed. Güler Eren. Ankara: Yeni Türkiye Yay. 607-608).

²² Şair Türk padişahları, çalışmanın 'Ekler' bölümünde bir liste hâlinde verilmiştir. Şair padişahlarımızın şiirleriyle ilgili dikkat çeken bazı yayınlar ise konuyla ilgili çalışmaların seyrini, genel hatlarıyla da olsa, ortaya koyacak biçimde şöyle özetlenebilir: Feridun Bey (H.1274). *Mecmû'ı Münşe'ât-ı Selâtin*. C. I-II. İstanbul: Takvimhane Matb.; Ali Nihad Tarlan (1946). *Yavuz Sultan Selim'in Farsça Divânı Tercümesi*. İstanbul; Kemal Edip Ünsel (1946). *Fatih'in Şiirleri*. Ankara: TTK Yay; Cavit Baysun (1946). *Cem Sultan Hayatı ve Şiirleri*. İstanbul: Burhanettin Erler Matb.; Şemseddin Kutlu (1948). "Sultan Şairler ve Saltanatlı Şiirler". *Salon Mecmu'ası* 11: 163; Ahmed Aymutlu (1959). *Fatih ve Şiirleri*; Hilmi Yücebaş (1960). *Şair Padişahlar*. İstanbul: Yeni Matbaa; Coşkun Ak (1977). *Muhibbî Divanı: İzahlı Metin*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi; Halil Ersoylu (1978). *Cem Sultan'ın Türkçe Divanı ve Üzerine Dil Araştırmaları*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; Adnan İnce (1981). *Cem Sultan, Cemşid u Hurşid: İnceleme-Metin*. Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi; Rüştü Şardağ (1982). *Şair Sultanlar*. Ankara: TİB Yay.; Ahmet Kırkılıç (1985). *Sultan Üçüncü Murad (Murâdî) Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi; Saadet Şanlı (1989). *Şehnameci Taliki-zâde'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri -Taliki-zade Şehnamesi (V. Hassa)'nın Edisyon Kritiği*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; Münevver Okur Meriç (1991). "Cem Sultan'ın Yeni Bulunan Fal-ı Reyhan-ı Cem Sultan Adlı Eseri". *Tarih ve Toplum* 16 (96): 24-27; Münevver Okur (1992). *Cem Sultan, Hayatı ve Şiir Dünyası*. Ankara: KB Yay.; Kamil Yaşar Uyar (1995). *Sultan 3. Murad'ın Fütûhat-ı Ramazan'ı ve Farsça Divanı*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; Filiz Kılıç (1996). "Osmanlı Hanedanından Bir Şair: Şehzâde Korkut". *Bilgi* 2: 203-220; Hikmet Özdemir (1996). *Âdile Sultan Divânı*. Ankara: KB Yay.; Aynur Koçak (1996). *Âdile Sultan Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi; Mustafa İsen ve Ali Fuat Bilkan (1997). *Sultan Şairler*. Ankara: Akçağ Yay.; Münevver Okur (1997). *Cemşid ü Hurşid Mesnevîsi, Metin, İnceleme*. Ankara: AKM Yay.; Kasım Gelen (1998). *Kanunî Sultan Süleyman'ın Farsça Divanı*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; Mustafa Çiçekler (1998). "Şehzade Bayezid ve Farsça Divançesi". *Şarkiyat Mecmuası* VIII: 211-18; Tayyar Gül (2000). *Divan-ı Şâhî*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çukurova Üniversitesi; Coşkun Ak (2001). *Şair Padişahlar*. Ankara: KB Yay.; Ahmet Refik Altınay (2001). *Sultan Cem*. İstanbul: TİB Kültür Yurt Yay.; Şadi Aydın (2002). "Farsça Divan Sahibi Osmanlı Sultanları ve Divânlarının Nüshaları". *Nüsha* 6; Talip Yıldırım (2002). *Hüseyin Baykara Divanı (Metin-İnceleme-Dizin)*. Ankara: Ankara Üniversitesi; Ali Fuat Bilkan (2003). "Sultanların Şiiri Şiirlerin Sultanı". *Yağmur* 19; Şahmeran Baltacıoğlu (2003). *Fatih (Avni) Divanı ve Tahlili* (2 cilt). İstanbul: İstanbul Üniversitesi; Enfel Doğan ve Fatih Tıgılı. "Sultan V.Mehmed Reşad'ın Çanakkale Gazeli ve Bu Gazele Yazılan Tahmisler". *İÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi* 33: 41-96; Sedat Engin (2006). *Cem Sultan'ın Türkçe Divanı'nın Tahlili*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.

Fuzûlî'yi de, hicvin en başarılı örneklerini veren Nefî'yi de, bugün şiirle az çok ilgilenen herkesin dilinde birkaç beyti dolaşan Nedîm'i de; sadece devrinin şairlerini değil, modern Türk şairlerini de etkilemiş son üstad şair Şeyh Gâlip'i de bu ortam yetiştirmiştir. Çünkü bu edebî ortamda şairler, şiirlerinin başarısı ölçüsünde takdir ve taltif edilmişler; başta câize olmak üzere değişik vesilelerle desteklenmişlerdir.

Kanaatimizce Batıda resim ve heykele gösterilen ilgi ile Doğuda özellikle de Osmanlı'da şiir ve müziğe gösterilen ilgi, ortaya çıkan eserler ve yetişmiş olan isimler de dikkate alınarak karşılaştırıldığında, daha sağlıklı değerlendirmelerin yapılması mümkün olabilir. Bunun dışındaki değerlendirmelerin birtakım öngörü veya önyargılardan öteye geçmesi mümkün olmayacaktır.²³ Tabiatıyla asırlarca dünyaya hükmetmiş padişahlarımıza ait şiirlerin bile günümüz nesli ile buluşturulması tam anlamıyla sağlanamamışken,²⁴ bu konuda sağlıklı değerlendirmelerin yapılmasını ümit etmek, fazlasıyla iyimserlik olacaktır.

Edebiyatımızda Adli Mahlaslı Şairler

Sultan İkinci Bâyezîd; Fatih Sultan Mehmed, Kanunî Sultan Süleyman ve Üçüncü Selim gibi, Osmanlı Devletinde örneğine sık rastlanabilen şair padişahlardan biridir. Şiirlerinde Adli mahlasını kullanan İkinci Bâyezîd'in hayatı, devlet adamı kimliği, şairliği ve şiirleri üzerinde değerlendirmelere geçmeden önce, herhangi bir karışıklığa meydan vermemek adına, Adli mahlasını kullanan şairlerle ilgili kısa bir hatırlatmaya ihtiyaç vardır. Zira kimi kaynaklarda bu konuda bir karışıklığın bulunduğu görülmektedir.

Kaynaklarda Adli mahlaslı birkaç şaire yer verilmektedir. Söz gelimi Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğünde²⁵ İkinci Bâyezîd'den başka iki Adli'den

²³ Bu konuda Rüştü Şardağ'ın dikkat çekici tespitleri vardır: "Kuşku yok ki Batılı sarayların bazılarında, zaman zaman kapıların güzel sanatlara açılması, hele Rönesans'tan sonra resim ve yontu sanatçılarının sevgi ile el üstünde tutulması, oralarda resim ve yontuyu büyük ölçüde geliştirmiştir. Fakat Osmanlı hükümdarlarının şair ve müzisyen olmakla elde ettikleri üstünlükleri su götürmez. Ulusal kültürümüz için bugün de onur verici, öğünülecek bir niteliğimizdir bu." (Rüştü Şardağ (1982). *Şair Sultanlar*. Ankara: TİB Yay. 2.)

²⁴ Şair padişahlarımızın divânlarının, yeni harfli metinlerinin yayımlanması yoluyla, yeni nesillerle buluşturulmasına katkı sağlayacak çalışmalarla ilgili kronolojik bir kaynakça: Saffet Sıtkı Bilmen (1944). *Fatih Divanı*. İstanbul: Ahmet Halit Ktb.; M.Cavid Baysun (1946). *Cem Sultan-Hayati ve Şiirleri*. İstanbul: Ahmet Halit Ktb.; Berin Türsan (1951). *Şehzade Korkud ve Divanının Tetkiki*. Mezuniyet Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; Sabit Hashalıcı (1952). *Ahmed I. (Bahti), Hayati, Divanının Transkripsiyonu ve Tedkiki*. Mezuniyet Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; Mertol Tulum (1963). *Bahti Divanı'nın Transkripsiyonu ve Şairin Edebî Şahsiyeti*. Mezuniyet Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; Bayram Merdan (1972). *Harimi (Şehzade Korkud) Divançe*. Mezuniyet Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; İsa Kayaalp (1976). *Sultan Ahmed ve Divanı*. İstanbul; Ali Alpaslan (1977). *Kadı Burhaneddin Divanı'ndan Seçmeler*. Ankara: KB Yay.; Muharrem Ergin (1980). *Kadı Burhanettin Divanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay.; Halil Ersoylu (1981). *Cem Sultan'ın Türkçe Divanı*. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser Yay.; Coşkun Ak (1987). *Muhibbi Divanı*. Ankara: KTB Yay.; İ.Halil Ersoylu (1989). *Cem Sultan'ın Türkçe Divanı*. Ankara: TDK Yay.; Ahmet Kırkkılıç (1998). *Sultan Üçüncü Murad, Hayati, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanından Seçmeler*. İstanbul: KTB Yay.; İsa Kayaalp (1999). *Sultan Ahmed Divanının Tahlili*. İstanbul: Kitabevi Yay.; İskender Pala (2003). *Şair Fatih: Avni*. İstanbul: Metropol Yay.; Filiz Kılıç (2000). *Şehzade Bayezid 'Şâhi' Hayati ve Divanı*. Ankara: KB Yay.; Muhammed Nur Doğan (2006). *Fatih Divanı ve Şerhi*. İstanbul: Yelkenli Yay.; Münevver Okur Meriç (2006). *Cem Sultan*. Ankara: VGM Yay.

²⁵ Halûk İpekten vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay. 10, 11.

daha bahsedilmektedir. Bunlardan biri, Kul Kethüdası Süleyman Beyin oğlu olup 18.yüzyıl şairlerindedir ve asıl adı Mehmed'dir. Aynı kaynakta asıl adı İbrahim olan ve babasının Mustafa Paşa olduğu belirtilen diğer bir şairden Adli Beg şeklinde bahsedilmekte ve şiir, inşâ, mu'ammâ, lügaz ve tarih düşürmede usta olduğuna değinilmektedir. Aynı kaynakta Üçüncü Mehmed'in mahlasının da Adli olduğuna işaret edilmektedir.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde, bunlardan başka mutasavvıf olduğu belirtilen ve ölüm tarihi 1617 olarak verilen bir Adli'den daha bahsedilmektedir.²⁶ Avni Erdemir'in *Musikişinas Divan Şairleri* adlı çalışmasında²⁷ ise 15 ve 16.yüzyıllarda yaşamış iki Adli'den sonra, üçüncü Adli olarak 1839'da ölen Sultan İkinci Mahmud yer almaktadır.²⁸ Karşılaştırma yapmaya imkan vermek amacıyla, Türk edebiyatında Adli mahlasını kullanan şairleri, özet bilgiler eşliğinde şöyle sıralamak mümkündür:

Adli: 1447'de Dimetoka'da doğmuş, 1512'de Çorlu yakınlarında ölmüştür. Sultan İkinci Bâyezîd. Fatih Sultan Mehmed'in oğlu, Yavuz Sultan Selim'in babasıdır. Annesi Gülbahar Hatun'dur. 27 yıl süren Amasya valiliğinin ardından 31 yıl Osmanlı tahtında padişahlık yapmıştır. Sanat ve imar faaliyetlerine önem vermiş; her alandan sanatçılara büyük destek vermiştir. Şiirlerinde Adli mahlasını kullanmıştır. Daha ziyade gazellerden oluşan Türkçe divanı ve Farsça şiirleri vardır.

Adli: Sultan Üçüncü Mehmed.²⁹⁻³⁰ Sicill-i Osmâni'de 1567'de doğduğu, 1595'te tahta geçtiği ve 1603'te vefat ettiği belirtilmektedir.³¹ Bu tarihler, Tuhfe-i Nâ'ili'de sırasıyla 1566, 1594 ve 1602 şeklinde yer almaktadır.³² Şiirlerinde hem Adli hem de Adni mahlasını kullanmıştır.³³

Adli: Öl.1617. Şeyh Hasan Adlullah Efendi.³⁴ Sünbülü olarak da bilinir. Mutasavvıftır. Önce Halvetî şeyhi Hasan Efendi'ye intisap etmiş, sonra da bu tarikatın şeyhlerinden olmuştur. Şiirlerine birçok Halvetî şairinin şiirlerinde olduğu gibi tasavvufi bir üslûp hâkimdir.³⁵

Adli: Öl.1743. Asıl adı Mehmed'dir. Mehmed Adli Efendi olarak da bilinir. Yeniçeri Kul Kethüdası Süleyman Begin oğludur.³⁶⁻³⁷ "İsm-i emced ü nâm-ı

²⁶ "Adli" (1977). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Dergâh Yay.

²⁷ Avni Erdemir (1999). *Musikişinas Divan Şairleri*. Ankara: TÜSAV Yay. 24, 29, 31.

²⁸ Başka bir kaynakta II. Mahmud, birden çok mahlas kullanan şairler arasında zikredilmiştir. Buna göre II. Mahmud şiirlerinde hem Âdil hem de Adli mahlasını kullanmıştır. (Orhan Kurtoğlu. "Divan Şiirinde Mahlas Değiştiren ve Birden Fazla Mahlas Kullanan Şairler". *Bilgi* 38: 76, 79).

²⁹ Halûk İpekten vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay. 11.

³⁰ Saadettin Nüzhet Ergun. "Adli". *Türk Şairleri*. C.1. 250.

³¹ Mehmed Süreyyâ (1995). *Sicill-i Osmâni Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye*. Hzl. Ali Aktan, Abdülkadir Yuvalı ve Mustafa Keskin. İstanbul: Sebil Yaynevi. 67.

³² İnehân-zâde Mehmed Nâ'il (2001). *Tuhfe-i Nâ'ili*. C. 2. Ankara: Bizim Büro Yay. 601. md.2775.

³³ Mustafa İsen ve Ali Fuat Bilkan (1997). *Sultan Şairler*. Ankara: Akçağ Yay. 171, 278.

³⁴ İnehân-zâde Mehmed Nâ'il (2001). *Tuhfe-i Nâ'ili*. C. 2. Ankara: Bizim Büro Yay. 602. md.2776.

³⁵ Saadettin Nüzhet Ergun. "Adli". *Türk Şairleri*. C.1. 250.

³⁶ İnehân-zâde Mehmed Nâ'il (2001). *Tuhfe-i Nâ'ili*. C. 2. Ankara: Bizim Büro Yay. 602. md.2778.

³⁷ *Türk Ansiklopedisi*. C.1. Ankara: MEB Yay. 141.

ser-âmedleri Mehmed'dir.”³⁸. Divan hocalığı ve defterdarlık yapmıştır. Mutasavvıf bir şairdir.³⁹

Adlî (Âdil): 1784-1839. Sultan Mahmûd-ı Sâni.⁴⁰ I. Abdülhamid'in oğlu olup 1808'de padişah olmuştur. Devrinde birçok yenilik gerçekleşmiştir. İlk resmî gazete olan Takvîm-i Vekâyî onun zamanında çıktı.⁴¹ Şiirlerinde hem Adlî hem de Âdil mahlaslarını kullanmıştır. Şiirleri genellikle şarkı, tahmis, semaî ve gazel şeklindedir.⁴²

Adlî Bey: Açık adı, Gâzî Mustafa Paşazâde İbrahim Bey.⁴³ Şiir, inşa, muamma, lügaz ve tarih düşürme ustası olarak bilinir.⁴⁴

Adlî: Açık adı, Mustafa Adlî Efendi'dir. Bağdâd Vâlisi Silahdâr Hüseyin Paşa'nın divan kâtibidir. H.1083 M.1672'de vefat etmiştir.⁴⁵

Sultan İkinci Bâyezîd'in Mahlasına Dair

Bu bilgilerden sonra, Bâyezîd'in mahlası konusunda bazı kaynaklarda yaşanan karışıklık üzerinde kısaca durmakta yarar olacaktır. Sehi Bey, Latîfi, Âşık Çelebi, Kınalızâde Hasan Çelebi, Beyânî ve Kafzâde Fâizi gibi hakkında bilgi veren bütün tezkireciler şiirlerinde Adlî mahlasını kullandığı konusunda hemfikirdirler.⁴⁶

Bununla birlikte Fatih Sultan Mehmed'in vezîr-i a'zamı Mahmûd Paşa'nın Adnî olan mahlasının, başta Âşık Çelebi'nin Meşâirü's-şuarâ'sı olmak üzere, bazı tezkirelerde Adlî olarak geçmesi⁴⁷ birtakım karışıklıklara sebep

³⁸ Sadık Erdem (1994). *Râmiz ve Tezkire-i Şu'arâsı*. Ankara: AKM Yay. 219.

³⁹ Halûk İpekten vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay. 10-11.

⁴⁰ İnehân-zâde Mehmed Nâ'îl (2001). *Tuhfe-i Nâ'îli*. C. 2. Ankara: Bizim Büro Yay. 602. md.2779.

⁴¹ Mustafa İsen ve Ali Fuat Bilkan (1997). *Sultan Şairler*. Ankara: Akçağ Yay. 239, 289.

⁴² Coşkun Ak (2001). *Şair Padişahlar*. Ankara: KB Yay. 93.

⁴³ İnehân-zâde Mehmed Nâ'îl (2001). *Tuhfe-i Nâ'îli*. C. 2. Ankara: Bizim Büro Yay. 602. md.2781.

⁴⁴ Halûk İpekten vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay. 11.

⁴⁵ İnehân-zâde Mehmed Nâ'îl (2001). *Tuhfe-i Nâ'îli*. C. 2. Ankara: Bizim Büro Yay. 602. md.2777.

⁴⁶ Şiirlerinde “tahallus-ı Adlî itmişdür.” (Edirneli Sehi (H.1325). *Tezkire-i Sehi*. Neşr. Mehmed Şükrî. İstanbul: Matbaa-i Âmedi. 13); “Ve kendüler dahi bâb-ı ‘adl ü ‘adâletde Kısra-ma‘delet oldukları münâsebetle ‘Adlî tahallus iderlerdi.” (Rıdvan Canım (hzl.) (2000). *Latîfi, Tezkiretü's-şuarâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ*. Ankara: AKM Yay. 143); “Adlî tahallus idinmişlerdi. Mezkûr mahlas üze şi'r söyleyüp tegazzül iderlerdi.” [Filiz Kılıç (hzl.) (1994). *Âşık Çelebi, Meşâirü's-Şuarâ*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. 54]; “(Hazret-i Sultân Bâyezîd Hân'ın) mahlas-ı şerifleri ‘Adlidür.”, “Ol şâh-ı râ'yyet-perver ve şehensâh-ı ‘adâlet-güsterüñ mahlası ‘Adlidür.” (İbrahim Kutluk (1989). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-şuarâ*. C. I. Ankara: TTK Yay. 78-79, 81); “Amasya'da sancak beyi idi. Adlî mahlasını kullanmışlardır.” (Saadet Şanlı (1989). *Şehnameci Taliki-zâde'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri -Taliki-zade Şehnamesi (V. Hassa)'nın Edisyon Kritiği*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. 41); “...mahâret-i mâ-lâ-kelâmı var idi. Mahlası Adlî'dür. [Aysun Sungurhan (hzl.) (1994). *Beyânî Tezkiresi İnceleme-Tenkritli Metin*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. 4]; “Adlî: Sultân Bâyezîd-i Velî” [Bekir Kayabaşı (hzl.). *Kafzâde Fâizi'nin Zübdetü'l-eş'âr'ı*. Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi. 397].

⁴⁷ Yaptığımız araştırmada birçok kaynağın hiç değinmediğini gözlemlediğimiz bu önemli ayrıntıya, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*'nde “Fâtih dönemi şairlerinden olan Adnî, Fâtih'in veziri Mahmûd Paşa'dır. Mahlası birçok tezkirede sehven Adlî şeklinde geçmektedir.” cümleleriyle

olmuştur. Bu anlamda en büyük yanılıya düşen ise A History of Ottoman Poetry adlı ünlü eserin müellifi E.J.Wilkinson GIBB olmuştur. Diğer kaynakların aksine Gibb, bu konuda kaynakların farklılık gösterdiğini belirterek kendisinin Sehî ve Latîfi yerine Âşık Çelebi'ye itimat ederek, Sultan İkinci Bâyezîd'in mahlasının 'Adnî olduğu görüşüne katıldığını söyler.⁴⁸

Adlî ile Adnî'nin şiirleri konusunda belirsizlik bulunduğunu belirten E.J.Wilkinson Gibb'e göre Mehmed Fu'âd'ın İstanbul'da bastırıldığı divandaki şiirler Bâyezîd'in değil aynı mahlası kullanan Mahmud Paşa'nın olmalıdır.⁴⁹

Şu halde birtakım tereddütler taşımakla birlikte Gibb, tezkirecilerin ve araştırmacıların neredeyse tamamının aksine Bâyezîd'in Adnî; Mahmud Paşa'nın ise Adlî mahlasını kullandığı kanaatindedir.⁵⁰ Bu kanaatle bağlantılı olarak, Bâyezîd'e ait şiirlerin aslında Mahmud Paşa'ya ait olabileceği görüşündedir.

Öncelikle bilinmelidir ki Sultan İkinci Bâyezîd'in mahlasının Adlî olduğu hususunda, Âşık Çelebi de dahil, bütün kaynaklar hemfikirdir. Diğer taraftan OR, T, M1 ve M2 numaralı nüshalarda *Sultân Bâyezîd* ibaresi yer almaktadır ve İBB nüshası da dahil olmak üzere, metni oluşturmada yararlandığımız ve

işaret edilmiştir. (Atillâ Şentürk ve Ahmet Kartal (2004). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yay. 169).

⁴⁸ “Sehî ve Latîfi Adlî der; fakat ilk tezkirecilerin en iyilerinden ve en dikkatliyelerinden olarak bilinen Aşık ise Adnî olarak ifade eder. Otoriteler arasında bu mahlaslardan hangisinin Bayezid ve Mahmud Paşa tarafından kullanıldığı konusunda bir anlaşmazlık vardır. Ben şahsen, Aşık Çelebi'ye inanmanın daha akılcıca olduğu kanısındayım.” (Bkz. E.J.Wilkinson Gibb (1991). *Osmanlı Şiir Tarihi I-II*. Ankara: Akçağ Yay. 318.).

⁴⁹ “Mahmud Paşa ve Sultan Bayezid'in eserleri hususunda ise belirsizlik vardır. 1891'de İstanbul'da, Bayezid'in Divan'ı olduğu belirtilen küçük bir kitap yayınlanır. İlk dönem eserlerinden olduğu açıkça belli olan kitapta 124 gazel yer almaktadır ve şiirlerin sahibi Adlî mahlasını kullanan kişidir. Daha önce ifade ettiğimiz gibi bazı otoritelerce bu mahlas II.Bayezid'e aittir. Şiirlerdeki dilin eskiliği göz önüne alınacak olursa bu şiirlerin, Mehmed Fuad Bey'e göre, Bayezid'in olduğu kesindir. Bununla beraber ben, böyle bir hükmün yanlış olacağı görüşündeyim. Bu kitaptaki şiirlerin, Bayezid'in değil, aynı mahlası kullandığı söylenen Mahmud Paşa'ya ait olduğunu düşünüyorum.” (E.J.Wilkinson Gibb (1991). *Osmanlı Şiir Tarihi I-II*. Ankara: Akçağ Yay. 320).

⁵⁰ Ne var ki diğer tezkirecilere; hatta Gibb'in daha çok itimat ettiği Âşık Çelebi'ye göre bile Mahmud Paşa'nın mahlası Adlî değil Adnî'dir. Nitekim Meşâirü's-Şuarâ'da ve dönemin diğer tezkirelerinde ilgili bölüm aynen şöyledir: “Adnî: Merhûm Sultân Mehemmede vezîr-i a'zam olan Mahmûd Paşadur ki merhûmuñ vezâretde kadr ü rıf'atı ve pâdişâha karîb-i menzileti mütevâtirdür.” (Filiz Kılıç (hzl.) (1994). *Âşık Çelebi, Meşâirü's-Şuarâ*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. 575); Mahmud Paşa, “Adnî mahlasını kullanmıştır.” (Mustafa İsen (1998). *Sehî Bey Tezkiresi*. Ankara: Akçağ Yay. 62); “Adnî, merhum Mahmud Paşa'nın mahlasıdır.” (Mustafa İsen (1999). *Latîfî Tezkiresi*. Ankara: Akçağ Yay. 87); “Adnî: Sâhib-i re'y-i sâ'ib nizâm-ı mülkde Nizâmü'l-mülk'e gâlip olan Vezîr-i Sultân Mehemmed Hân Mahmûd Paşa'dur.” (Aysun Sungurhan (hzl.) (1994). *Beyânî Tezkiresi İnceleme-Tenkitli Metin*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. 96); “Vezîr Mahmûd Paşa'dır ki.....'Adnî tahallus itmişler, cennet-i 'adne iştiyâk tarîkına gitmişler.” (Mustafa İsen (1994). *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKM Yay. 140); “(Mahmud Paşa), Fatih'in aldığı Avnî mahlasını örnek tutarak Adnî mahlasını almıştır.” (Saadet Şanlı (1989). *Şehnameci Taliki-zâde'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri - Taliki-zade Şehnamesi (V. Hassa)'nın Edisyon Kritiği*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. 62). Diğer taraftan Kınalı-zâde Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü's-şuarâ*'sında yer alan “Sultân Mehemmed Han gibi bir sultân-ı 'adâlet-'unvâna vezîr-i a'zam u müşîr-i efham olan Mahmûd Paşa'dur.” ifadesi, İbrahim Kutluk'un hazırladığı metinde (İbrahim Kutluk (1989). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-şuarâ*. C. I. Ankara: TTK Yay. 612) Adlî, Aysun Sungurhan Eyduran'ın hazırladığı metinde Adnî başlığı altında yer almaktadır. [Aysun Sungurhan Eyduran (hzl.) (1999). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-şuarâ İnceleme-Tenkitli Metin*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi].

birbirleriyle tutarlı olan bütün nüshalarda şairin mahlası açıkça *Adlî* olarak geçmektedir. Ayrıca Bâyezîd'in koruduğu ve teşvik ettiği şairlerden olan Tâcizâde Ca'fer Çelebi, bir beytinde Bâyezîd'in mahlasına yer vermiştir:

'Adlî-lakab ol şâh-ı cihân-bahâ k'olupdur
Ehl-i nazara dergehi mismârî benefşe (K.17-34)⁵¹

[Adlî mahlası, o dünya kadar kıymetli padişahın eşğinin çivileri, nazar sahiplerine menekşe gibi görünmektedir.]⁵²

Mevcut nüshaların hiç birinde klâsik anlamda bir tek kasidenin bile bulunmaması ve şiirlerin muhteva açısından incelenmesiyle elde edilen ipuçları da Sultan İkinci Bâyezîd'i işaret etmektedir. Divanda klâsik anlamda kasideye rastlanmaması, şairin padişah kimliğiyle ilişkili olmalıdır. Diğer yandan Adlî'nin şiirlerinde, onun padişah kimliğine işaret eden 40'tan fazla beytin bulunması da, hem Adlî mahlasının hem de mevcut nüshalardaki şiirlerin Sultan İkinci Bâyezîd'e ait oldukları yönünde önemli birer delil olarak kabul edilebilir.⁵³

Diğer taraftan Mahmud Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e sunduğu uzun bir kasidesinin de bulunduğu dîvânının 4 farklı nüshasına dayanılarak hazırlanan bir çalışmadaki bütün şiirlerde, mahlası açık biçimde, Adnî olarak geçmektedir.⁵⁴ Üstelik bu nüshalarda, Meşâirü'ş-şuarâ ve Kühnü'l-ahbâr gibi bazı kaynakların Mahmud Paşa'ya attettikleri; ancak Adlî Dîvânı'nın bizim elimizdeki bütün nüshalarında bir gazelin hüsn-i matla beyti olarak yer alan

Bir dem eglen ey felek gönlüm sarâyın yıkma kim
Ol perî peyker hayâlî dilde mihmândur henüz (G.31-2)

beyti de bulunmamaktadır. Bu beyitle ilgili bir değerlendirmeye ileride tekrar değinilecektir.

Bu hususta farklı bir bilgiye de Münevver Okur Meriç tarafından yer verilmiştir. Özellikle Cem Sultan'ın hayatıyla ilgili oldukça önemli ve ayrıntılı bilgilere yer verdiği eserinde, Cem Sultan'ın Türkçe Divanının yazma nüshalarını tanıtırken 9.maddede, bizim İBB şeklinde numaralandırdığımız ve kenarlarında Cem Sultan'ın Türkçe Divanı bulunduğu şahit olduğumuz nüshanın ortasındaki divanın Adnî mahlaslı Mahmud Paşa'ya ait olduğunu söylemektedir.⁵⁵ Ne var ki bu nüshanın ortasındaki divanın sahibi olan şairin mahlası, adı geçen nüshanın muhtelif varaklarından alınan aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi, çok açık biçimde Adlî olarak geçmektedir.

⁵¹ Fatma Meliha Şen (2002). *Tâcizâde Ca'fer Çelebi Divanı'nda XV. ve XVI.Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatı*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. 91.

⁵² Fatma Meliha Şen (2002). *Tâcizâde Ca'fer Çelebi Divanı'nda XV. ve XVI.Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatı*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. 91.

⁵³ Bu anlamda dikkat çekici örnek beyitler için bkz. Şairliği, Şiirleri ve Şiir Anlayışı.

⁵⁴ Bilâl Yücel (2002). *Mahmud Paşa Adnî Divanı*. Ankara: Akçağ Yay.

⁵⁵ Meriç'e göre Sultan Cem'in Türkçe Divanının bir nüshası da "İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığında Muallim Cevdet koleksiyonu içinde bulunan Mahmud Paşa-yı Veli 'Adnî Divanı ile beraberdir. Divanın ortasında 'Adnî Divanı, kenarlarında Sultan Cem'in Türkçe Divanı vardır. K.416 numarada kayıtlı bu divan ra harfiyle başlayıp eksiktir." (Münevver Okur Meriç (2006). *Cem Sultan*. Ankara: VGM Yay. 417).

Bu durumda Vezîr-i A'zam Mahmûd Paşa'nın Adnî⁵⁶, Sultan İkinci Bâyezîd'in ise Adli mahlasını kullandığı hususunda haklı hiçbir bir tereddüte mahal yoktur. Nitekim Bâyezîd'in mahlası konusunda, Türk araştırmacıların hiçbirinde herhangi bir tereddüt tespit edilmemiştir.

Sultân ve Şehzâde Bâyezîdler Hakkında

Sayıları fazla olduğundan, yine bir karışıklığa meydan vermemek adına, Türk tarihinde Bâyezîd adıyla bilinen şehzâde ve sultanlardan da kısaca bahsetmekte yarar olacaktır. Zira Osmanlı tarihinde Bâyezîd adıyla bilinen iki padişah ve birçok şehzâde vardır.⁵⁷

Sicill-i Osmânî'de, Osmanlı hânedânında 2'si padişah 7'si şehzâde 9 *Bâyezîd* olduğu kayıtlıdır. Bunlar kronolojik olarak şöyledir:

1. Murâd Hân-ı Evvel'in oğlu Sultan Bâyezîd Hân-ı Evvel (Yıldırım Bâyezîd).
D.748/761(1348/1359)-Öl.805 (1403)
2. Ebû'l-Feth Sultan Mehmed Hân-ı Sâni'nin oğlu Sultan Bâyezîd Hân-ı Sâni (Bâyezîd-i Velî-Adli).
D.851 (1447)-Öl.918 (1512)
3. Sultan Süleyman Hân-ı Evvel'in oğlu Şehzâde Bâyezîd.⁵⁸ (Şâhî)
D.932 (1525)-Öl.967 (1559)
4. Sultan Murâd Hân-ı Sâlis oğlu Şehzâde Bâyezîd.
D.994 (1585)-Öl.1003 (1594)
5. Sultan Ahmed Hân-ı Evvel'in oğlu Şehzâde Bâyezîd.

⁵⁶Adnî mahlaslı Mahmud Paşa'nın yazma divanının elimizde üç nüshası bulunmaktadır. Bunlardan ikisi Millet Kütüphanesi'nde (Ali Emiri, Manzum, No: 278, 279) diğeri de İstanbul Üniversitesi'nde (Türkçe Yazmalar No:1962) bulunmaktadır. Bu nüshada birçok Türkçe şiire rastlanmaktadır. (Mehri Altuntaş (2002). *Devşirmelikten Evliyalığa: Osmanlı Vezir-i Azamı Mahmud Paşa*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üninersitesi. 21). Bilâl Yücel'in anılan çalışmasında bu nüshalara ilave bir nüsha daha (Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Demirbaş No:38852) yer almıştır. (Bilâl Yücel (2002). *Mahmud Paşa Adnî Divanı*. Ankara: Akçağ Yay. 28).

⁵⁷ Mehmed Süreyyâ (1995). *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye*. Hzl. Ali Aktan, Abdülkadir Yuvalı ve Mustafa Keskin. İstanbul: Sebil Yayinevi. 5-9.

⁵⁸ Aralarında mukayese yapma imkanı elde etmek adına, birçok açıdan Adli ile benzerliği görülen Şehzâde Bâyezîd hakkında kısa bir bilginin yararı olacaktır. 1526'da İstanbul'da Kanunî Sultan Süleyman ve Hürrem Sultan'ın oğlu olarak doğan Şehzâde Bâyezîd; Karaman, Kütahya ve Amasya'da sancakbeyliği yaptığı sırada kardeşi Selim'le taht mücadelesine girmiş; ancak annesinin ölümü, babasının da kardeşini destelemesiyle, bu mücadeleyi kaybetmiş ve 1562'de kaçtığı İran'da boğdurulmuştur. Şehzâde Bâyezîd de Sultan Bâyezîd gibi "Çok iyi yetişmiş, maârif ve kemâl sahibi, kıymetli bir şehzâdeydi. Âlim ve şairlerle görüşmekten hoşlanır, onları himâye eder, mükâfatlandırır." (Filiz Kılıç (2000). *Şehzade Bayezid 'Şâhî' Hayatı ve Divanı*. Ankara: KB Yay. 30). Adli gibi hat sanatıyla da ilgilenen Şehzâde Bâyezîd, "melankolik tabiatlı, fakat okumayı ve iyiliği seven, faziletli, şair yaratılışlı, zeki, mütevazı, mert ve cesur bir kişi olarak da nitelendirilmektedir. Şâhî mahlasıyla şiirler yazan Bâyezîd'in Kütahya'da iken âlimlerden ve şairlerden oluşan bir 'ırfan âlemi' kurduğu bilinmektedir. 1443 beyitten oluşan divanında (Millet Ktp., nr.225) Farsça şiirler de vardır." (Şerafettin Turan (1992). "Bayezid II". *İslâm Ansiklopedisi*. C.5. İstanbul: TDV Yay. 231). Şehzâde Bâyezîd, Kütahya'dayken tıpkı II.Bâyezîd'in Amasya'da yaptığı gibi etrafına şairlerden oluşan bir grup toplamış ve orada edebî bir muhitin oluşmasını sağlamıştır. Şehzâde Bâyezîd'in Kütahya'dayken "yanında bulunan şairlerden başlıcaları, Gubârî Abdurrahman Çelebi, İşreti, Câferzâde Muhlis, Firâkî, Rahîmî Bey ve Emre'dir. Ayrıca yanında olmadığı halde Celâlzâde Sâlih Çelebi ile de münâsebeti vardı." (Filiz Kılıç (2000). *Şehzade Bayezid 'Şâhî' Hayatı ve Divanı*. Ankara: KB Yay. 31).

- D.1020 (1611)-Öl.1045 (1635)
6. Sultan İbrahim Hân'ın oğlu Şehzâde Bâyezîd.
D.1056 (1646)-Öl.1057 (1647)
 7. Sultan Mehmed Hân-ı Râbi'nin oğlu Şehzâde Bâyezîd.
D.1089 (1678)-Öl.1089 (1678)
 8. Sultan Ahmed Hân-ı Sâlis'in oğlu Şehzâde Bâyezîd
D.1130 (1718)-Öl.1184 (1770)
 9. Sultan Mahmud Hân-ı Sâni'nin oğlu Şehzâde Bâyezîd.⁵⁹
D.1227 (1812)-Öl.1227 (1812)

⁵⁹ Mehmed Süreyyâ (1995). *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye*. Hzl. Ali Aktan, Abdülkadir Yuvalı ve Mustafa Keskin. İstanbul: Sebil Yayinevi. 21-23.

Sultan İkinci Bâyezîd'in Hayatı

Sultan İkinci Bâyezîd'in hayatıyla ilgili olarak tarih kaynaklarında oldukça ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Ne var ki bu kaynakların pek çoğunda şair kimliğine yeterince yer verilmemiştir. Öyle ki bazı kaynaklarda *eserleri* adıyla müstakil bir başlığa yer verilmiş olmasına karşın, şiirlerinden ve divânından hiç bahsedilmemiştir. Dolayısıyla burada malum birtakım bilgileri ayrıntılarıyla tekrarlamamak adına, Bâyezîd'in hayatıyla ilgili önemli görülen bilgiler üzerinde bazı değerlendirmelerle yetinilmiştir.

Adli mahlasıyla şiirler yazan ve Türkçe bir divan sahibi olan Sultan İkinci Bâyezîd'in dönemin tezkirecilerinin pek değinmediği doğum tarihi, diğer kaynaklarda ihtilafli biçimde yer almaktadır. Bununla birlikte şairin doğum tarihi, kaynakların çoğunda⁶⁰ 851/1447-1448; Sicill-i Osmânî'de ise 857/1453 olarak yer almaktadır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya göre ise, Bâyezîd'in doğum tarihi kaynaklarda 851(1447), 856 (1452) ve 857 (1453) olmak üzere 3 türlü gösterilse de, daha çok kabul gören tarih, 851 (1447)dir.⁶¹

Doğum yeri ise başta İslâm Ansiklopedisi olmak üzere pek çok kaynaktan Dimetoka⁶², Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi⁶³ ve Sultan Şairler'de⁶⁴ ise Amasya olarak verilmektedir. Osmanlı padişahlarının sekizincisi olan Sultan İkinci Bâyezîd, Fatih Sultan Mehmed Hân gibi bir çağı kapatıp yeni bir çağı açmış bir padişahın oğlu ve Yavuz Sultan Selim Hân gibi Osmanlı topraklarını devraldığı için iki katından daha fazla genişletme becerisini gösterebilmiş bir başka cihan padişahının da babasıdır.⁶⁵ 7 yaşında Amasya'ya sancak beyi olmuştur. Burada ünlü hattat Şeyh Hamdullah'tan hat dersleri almıştır.

1481'de Fatih Sultan Mehmed'in ölümüyle Osmanlı tahtı için büyük bir mücadele başlamıştır. Bir tarafta Karaman Valisi Şehzâde Cem, bir tarafta Amasya Valisi Şehzâde İkinci Bâyezîd vardır. Bu sırada vezir-i azam olan Karamanî Mehmed Paşa, aslında Cem'in padişah olması taraftarıydı; ancak yenicilerin Bâyezîd tarafında yer alması sebebiyle niyetini açığa vuramıyordu. Bu sebeple Fatih'in ölüm haberini bir yandan Amasya'ya bildirirken, bir yandan da gizlice Karaman'a (Konya) haberci göndermişti.

⁶⁰ İnehân-zâde Mehmed Nâ'îl (2001). *Tuhfe-i Nâ'îli*. C. 1. Ankara: Bizim Büro Yay. 601. md 89; Saadettin Nüzhet Ergun. "Bâyezîd II". *Türk Şairleri*. C. 2. 746; Fahir İz ve Günay Kut (2004). "Adli". *Büyük Türk Klâsikleri*. C. 2. İstanbul: Ötügen Yay. 218; Şerafettin Turan (1992). "Bayezid II". *İslâm Ansiklopedisi*. C.5. İstanbul: TDV Yay. 234; İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1949). "Bâyezîd II". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 2. İstanbul: MEB Yay. 392; *Türk Ansiklopedisi*. C.V. Ankara: MEB Yay. 449; Nihad Sâmî Banarlı (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. C.1. İstanbul: MEB Yay. 447; Atillâ Şentürk ve Ahmet Kartal (2004). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yay. 184.

⁶¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1949). "Bâyezîd II". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 2. İstanbul: MEB Yay. 392.

⁶² Dimetoka, Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesinde Evros (Meriç) ilinin sınırları içinde bir ilçedir. Türkiye sınırına 12 km mesafede, Sofulu'nun 20, Dedeâğaç'ın 90 km kuzeyindedir. 2001 verilerine göre ilçe merkezinin nüfusu 8.000, ilçe bütünü'nün nüfusu 19.300'dür. (Kaynak: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Dimetoka>)

⁶³ "Adli" (1977). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Dergâh Yay. 38.

⁶⁴ Mustafa İsen ve Ali Fuat Bilkan (1997). *Sultan Şairler*. Ankara: Akçağ Yay. 159.

⁶⁵ Mehmed Fu'âd onun bu yönünü şu ifadelerle dile getirmektedir: "Selâtin-i a'zam-ı Osmâniye'nin sekizincisi olan Sultân Bâyezîd-i Sâni Fâtih Sultân Mehmed Hân gibi bir pâdişâh-ı 'âli-câhun ferzend-i ercmeni vü Yavuz Sultân Selim gibi bir kahramân-ı zi-şânun peder-i 'âli-kadri"dir. (*Divân-ı Sultân Bâyezîd-i Sâni*. Dersaadet: Matbaa-i Osmâniye. 6).

Niyeti Şehzâde Cem'in İstanbul'a Bâyezîd'den önce gelmesini sağlamaktı. Zira böylece Cem, tahta geçecek, Bâyezîd ise tahta geçmek için geç kalmış olacaktı.

Ne var ki Karamanî Mehmed Paşa'nın Cem'e gönderdiği haberci, o dönemde Anadolu Beylerbeyi olan Sinan Paşa'nın adamlarınca yakalanmış; böylece Paşa'nın plânları da bozulmuştur. Durumu öğrenen yeniçeriler de önce Karamanî Mehmed Paşa'yı öldürmüşler, ardından da Bâyezîd Amasya'dan gelene kadar, büyük oğlu Şehzâde Korkut'u yerine vekil saymışlardır.

Bu gelişmelerden sonra Şehzâde Cem, Bâyezîd'e bağlı kuvvetleri yenerek, Bursa'yı kontrolü altına almış; adına hutbe okutmuş ve para bastırmıştır. Böylece Bâyezîd karşısında önemli bir tehdit hâline gelmiştir.⁶⁶ Bu konumdayken Bâyezîd'e Osmanlı topraklarını Rumeli ve Anadolu şeklinde ikiye bölmeyi teklif etmiştir.⁶⁷ Teklifine göre Rumeli Bâyezîd'in, Anadolu ise Cem'in hâkimiyetinde olacaktı. Bâyezîd, bu teklifi kesin bir dille reddetmiştir.⁶⁸

İki kardeşin kuvvetleri arasında yapılan savaştan, Cem'in lalası olan Aştınoğlu Yakub'u kendi saflarına çekmeyi başaran Bâyezîd galip çıkınca, Şehzâde Cem önce valilik yaptığı Karaman'a, daha sonra da annesi Çiçek Hatun'la birlikte Suriye'ye gitmek zorunda kalmıştır. Burada Memlûklülere sığınan Cem, bu arada Hac vazifesini yerine getirme fırsatı bulmuştur.

1482'de tekrar Anadolu'ya gelerek Karamanoğulları ile işbirliği yapmaya çalışmış; ancak bir sonuç alamamış ve Rodos Şövalyelerine sığınmak zorunda kalmıştır. Talihsiz Şehzâde Cem'in bundan sonraki yaşamı, Napoli'de vefatına kadar, kendisinden siyasî ve askerî anlamda çıkar sağlama hevesine kapılmış Rodos Şövalyelerinin, Papa'nın ve diğer Avrupalı kralların elinde oradan oraya sürüklenerek geçmiştir.

Bu arada memleket hasretiyle yanıp tutuşan⁶⁹ Şehzâde Cem, Avrupalıların bu hevesini sezmiş olduğundan, böyle bir gelişmeye meydan verecek her türlü davranıştan hassasiyetle kaçınmıştır.⁷⁰

1481'de İkinci Bâyezîd, Amasya'dan İstanbul'a giderek Şehzâde Cem'le girdiği zorlu mücadeleden sonra, aynı yıl 8.Osmanlı padişahı olarak tahta

⁶⁶ Şehzâde Cem'in, oğlu Oğuz Hân'ın boğdurulduğu haberini aldıktan sonra yazdığı bir beytinde ortaya koyduğu yaklaşım, onun bütün bu taht mücadelesinden zaman zaman pişmanlık duyduğuna işaret niteliğindedir:

Bir kılına virseler virmezdüm Oğuz Hân'umun
Genc-i Kârûnıla biñ biñ mülket-i 'Osmân felek Cem Sultan (K.8-11)

⁶⁷ Şehzâde Cem'in bu teklifinin izleri bir beytinde açıkça görülmektedir:

Husrev-i 'âlem şehen-şehzâde-i hakan-ı Rûm
Sâhib-i cûd u kerem şeh-zâde Cem Sultân'dur Cem Sultan (K.9-46)

⁶⁸ Bâyezîd, kardeşine yazdığı mektupta Osmanlı ülkesini ikiye bölmeyi öneren kardeşinin teklifine karşı tavrını şöyle belirtir: "Aydınlık gönlünüze gizli değildir ki Rum diyarı baştan ayağa örtülü nazlı bir geline benzer. Öyle iki güveyin nişanını kaldıramaz ve ortaklık kahrın götüremez." (Ahmet Şimşirgil (1998). "Bir Nazlı Geline İki Güvey Olmaz". *Tarih ve Medeniyet* 47: 19).

⁶⁹ Şehzâde Cem'in bu süreçteki memleket hasreti, aşağıdaki beyitte olduğu gibi zaman zaman şiirlerine de aksetmiştir:

Didi Cem bu şi'ri Sultân Bâyezîd'ün yâdına
Añıcak ol meclisi akan gözünden kandur Cem Sultan (K.9-45)

⁷⁰ Bu konu hakkında daha geniş bilgi için başta Münnevver Okur Meriç'in *Cem Sultan* adlı çalışması olmak üzere, Kaynaklar bölümünde künyeleri verilen diğer çalışmalara bakılabilir.

geçmeyi başarmıştı.⁷¹ İkinci Bâyezîd'e yazdığı açıkça anlaşılan on kasidesi bulunan Ahmed Paşa,⁷² *Târîh-i Cülûs-ı Sultân Bâyezîd* başlığı altındaki aşağıdaki beyitleriyle Bâyezîd'in cülûsuna tarih düşürmüştür:

Çıkdı devlet tahtına Şeh Bâyezîd
Ol cülûs itdi cihân bahtın sa'îd
Yazdı levh üzre kalem târihini
Kayser oldı Rûm'a Sultân Bâyezîd

(T.2) (H.886/M.1481)

[Devlet tahtına Şâh Bâyezîd çıktı. O cülûs, dünyanın bahtını mutlu etti. Kalem, (kaderin) levhasına tarihini (şöyle) yazdı: Sultân Bâyezîd, Rûm ülkesine padişah oldu.]

Kardeşi Cem'in Osmanlı ülkesini bölüşme önerisini kesin bir üslûpla reddeden Bâyezîd, padişahlığının ilk yıllarında, Şehzâde Cem'in gölgesini daima hissetmiştir. Hatta bu yüzden Bâyezîd'in saltanatını 1495 yılından başlatan tarihçiler bile vardır.⁷³ Bazı tarihçiler, Fatih'in ölümü ile (1481) Şehzâde Cem'in ölümü (1495) arasındaki dönemi, Fetret devrinden sonra Osmanlı Devleti'nin en sıkıntılı dönemlerinden saymaktadırlar.⁷⁴

Bâyezîd, Mehmed Fu'âd'ın⁷⁵ da vurguladığı gibi ilim ve marifete büyük önem veren babası Fatih Sultan Mehmed sayesinde Mollâ Selâhaddîn, Mirim Çelebi, Hâmîdî ve Mollâ Abdül-kâdir gibi zamanın dehâlarından maddî ve manevî faziletler tahsil ederek yetişmiştir.⁷⁶

Atalarına ve babasına göre daha az cevval olarak nitelendirilen⁷⁷ Sultan İkinci Bâyezîd, kardeşi Cem'i önemli bir tehdit olarak algılamanın da verdiği tedirginlikle, saltanatının özellikle ilk yıllarında, genelde huzuru ve sükûnu

⁷¹ Âşık Çelebi, *Meşâirü's-Şuarâ*'da Bâyezîd'in tahta geçişini şu ifadelerle özetlemektedir: "Sultân Mehmed-i merhûm intikâl idüp Sultân Bâyezîd ile (Sultân Cem) nat'-ı devletde satranc-ı tâlî oynadılar. Bir zemân ki tenevvür-i kârzârda kaynadılar. Kur'a-i devletde naks-ı murâd Sultân Bâyezîd nâmına âşikâr oldı. Cem Sultân şeşder-i hayretde zâr oldı." [Filiz Kılıç (hzl.) (1994). *Âşık Çelebi, Meşâirü's-Şuarâ*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. 239].

⁷² Harun Tolasa (2001). *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*. Ankara: Akçağ Yay. 79.

⁷³ "Fatih'in vefâtıyla Hristiyan âlemi isteğine kavuşmuş ve Roma bir İslâm merkezi olmaktan kıl payı kurtulmuştu. İşte Şehzade Cem olayı da bunun tuzu biberi oldu. Sultan Bâyezîd, İtalya'daki Gedik Ahmed Paşa komutasındaki orduyu hemen geri çağırıldı ve maalesef 1495 yılına kadar, birinci derecede Cem Sultan ve Memlûklülerle meşgul oldu. Sultan Bâyezîd'in asıl saltanatı 1495 yılında başlatılabilir." (Ahmed Akgündüz ve Sait Öztürk (1999). *Bilinmeyen Osmanlı*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay. 120).

⁷⁴ "Gâzi, âlim, şâir, hattât, velî ve müzehhib gibi çok sıfatları bulunan II.Bâyezîd, babası Fâtih'in fetihlerini çok iyi hazmetmesine rağmen, kendi zamanında sadece 160.000 km'lik genişleme temin edebilmiştir. Fetret devrinden sonra Osmanlı Devleti'nin en sıkıntılı dönemlerinden olması, bunun başlıca sebeplerindendir." (Ahmed Akgündüz ve Sait Öztürk (1999). *Bilinmeyen Osmanlı*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay. 122).

⁷⁵ Bu Mehmed Fu'âd'ı, Köprülü ile karıştırmamak gerekir. Zira Fuat Köprülü, hakkında önemli bir bilgiye henüz ulaşamadığımız bu Mehmed Fu'âd'ın Adli'nin divanını "Divân-ı Sultân Bâyezîd-i Sâni" adıyla, H.1308-M.1891 yılında bastırıldığı yıl henüz 1 yarışında idi.

⁷⁶ Peder-i âlileri ebû'l-feth ve'l-gâzî Sultân Mehmed Hân-ı Sâni hazretlerinin 'ulûm u ma'ârifeye olan rağbet-i fevke'l-âdeleri cihetiyle avân-ı sabâvetlerinde bi't-tab' her şeyden evvel tahsil-i 'ulûma sevk olunmuşlar vü hâkân-ı müşâr-ı 'ileyh hazretlerinin mekteb-i edeb ü 'irfânında vü Mollâ Selâhaddîn ü Mirim Çelebi vü Hâmîdî vü Mollâ Abdül-kâdir gibi dehât-ı 'asrun rahle-i tedrisinde maddî ve ma'nevî iktisâb-ı fezâil iderek şeref-i zâtîlerini hilye-i ma'rifet ü edeble tezyîn buyurmuşlardır." (Mehmed Fu'âd (1308). *Divân-ı Sultân Bâyezîd-i Sâni*. Dersaadet: Matbaa-i Osmâniye. 6).

⁷⁷ Mehmed Arslan (2007). *Mihri Hatun Divanı*. Ankara: Amasya Valiliği Yay. 99.

korumaya yönelik politikalar izlemiştir.⁷⁸ Nitekim hükümdarlığı dönemi, huzur, güven ve istikrarın hâkim olduğu, özellikle de ataları döneminde gerçekleştirilen fetihlerle kazanılan toprakların Türk-İslâm kültürüyle yoğrulduğu bir dönem olmuştur.⁷⁹

Dönemin en güçlü şairleri Ahmed Paşa ve Necâtî ile himâye ettiği şairlerden olan Mihrî Hatun ve Cafer Çelebi'nin aşağıdaki mısraları, bu güven ve huzur ortamının verdiği ilhâmle söylenmiş gibidir:

Şükür ki virdi yine rûzgâra hüsn ü cemâl
Bahâr-ı devlet-i Şeh Bâyezîd-i ferruh-fâl (Ahmed Paşa, K.22-1)

[Şükür(ler olsun) ki tâlihli padişah Bâyezîd'in devletinin (mutluluk) baharı, zamana güzellik verdi.]

Şeh Bâyezîd Husrev-i âfâk kim anuñ
'Adli nesîmi ile olur hõş-hevâ seher (Necâtî, K.9-19)

[Seherde hava, ufukların padişahı Sultan Bâyezîd'in adalet rûzgârı ile (pek) hoş olur.]

Tañ mı toldursa cihân rûyını nâm u şöhretüñ
Dergeh-i âlüñde bulmuşdur her insân saltanat (Mihrî, K.2-3)

[(Bütün) dünyayı şânın ve şöhretin doldursa şaşılır mı? (Zira) her bir insan, (senin) yüce dergâhında saltanat bulmuştur.]

Cihân ferhunde 'âlem hurrem idi
Tarab vâfir belâ vü gam kem idi (Cafer Çelebi, M.97)⁸⁰

[(Zamanında bütün) dünya mesut, âlem mutluydu. Sevinç çok, belâ ve keder azdı.]

Âfitâb-ı burc-ı devlet ya'ni Sultân Bâyezîd
K'ebr-i cûdı zer-feşân olmuşdur ashâb üstine (Cafer Çelebi, K.6-9)⁸¹

[Devlet burcunun güneşi, yani Sultan Bâyezîd'in cömertlik bulutu, ashâbı üzerine altın saçar.]

Bâyezîd'in saltanatı döneminde, Osmanlı ordusu yeniden düzenlenmiş; bütün Osmanlı topraklarında nüfus ve arazi sayımı yapılmış, Rusya ve Endülüs'le ilk kez ilişki kurulmuş ve İspanya'dan kovulan Yahudiler himaye edilmiştir.⁸² Bazı kaynaklara göre, Şehzâde Cem'le girdiği mücadelenin bir sonucu olarak Otranto'nun kaybı ise İkinci Bâyezîd'in zaman zaman eleştirilmesine sebep olmuştur.

⁷⁸ Ecdâdı gibi aktif olmamakla birlikte, Âşık Çelebi'nin işaret ettiği gibi, düşmanlarına karşı en etkili önlemleri almasını bilmiştir: "Ecdâdı ki seyyârât-ı burûc-ı ekâlim olmağla eşrâf-ı kevâkib idi sultân-ı mezkûr seyyâr olmayup sâbit olduğu hâlde dahı şeyâtin-i melâ'in-küffârı recmvâr gamda her nâme-i teshiri ve tîr-i tedbiri pür-şihâb-ı sâkîb idi." (Filiz Kılıç (hızl.) (1994). *Âşık Çelebi, Meşâirü's-Şuarâ*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. 53-54).

⁷⁹ "II.Bâyezîd'in hükümdarlık yılları, istikrar ve güvenlik içinde büyük bir ekonomik gelişme ve şehirleşme dönemi olmuştur. Edirne, İstanbul ve Bursa gibi şehirler, camilerin yanı sıra medrese, han, hamam ve külliyelerle büyük yapılar kazanarak gelişmelere eşlik ettiler. Dönemin tarihçisi Kemal Paşa-zâde, Bâyezîd'in babası gibi büyük bir fâtilh olmadığını, ancak babasının dönemindeki fetihleri pekiştirdiğini söyler." (Atillâ Şentürk ve Ahmet Kartal (2004). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yay. 156).

⁸⁰ Necati Sungur (hızl.) (2006). *Tâcî-zâde Cafer Çelebi, Heves-nâme*. Ankara: TDK Yay. 165.

⁸¹ Fatma Meliha Şen (2002). *Tâcîzâde Ca'fer Çelebi Divanı'nda XV. ve XVI.Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatı*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. 15.

⁸² Güler Eren (Ed.) (1999). *Osmanlı*. C.12. Ankara: Yeni Türkiye Yay. 75.

Özellikle kendisini çekingen kalmakla suçlayanların eleştirileri ve olayların aleyhinde gelişmesi sebebiyle, 1512'de tahtı oğlu Selim'e bırakmıştır. Saltanatı oğluna terk ettikten sonra, kendi arzusu üzerine yirmi yük, yani iki milyon akçe yıllık maaş ile Dimetoka'ya gönderilmiştir.⁸³

Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-şuarâ'da bu süreçte Sultân Bâyezîd'in tahtı Şehzâde Selim'e bırakmak zorunda kaldığını, Dimetoka'ya gitmek üzere yola çıktığını; ancak oraya varamadan vefât ettiğini kaydetmiştir.⁸⁴

Şu halde Dimetoka'ya gitmek, tahtı oğlu Selim'e bırakmak zorunda⁸⁵ kalmış olan Sultan Bâyezîd'in kendi tercihi olarak görünmektedir. Ancak Uzunçarşılı'nın bu aşamada farklı tespitleri ve değerlendirmeleri de dikkat çekmektedir. Ona göre birçok Osmanlı padişahı gibi Sultan İkinci Bâyezîd'in ölümü de şüphelidir.⁸⁶

Doğduğu şehir olan Dimetoka'ya yaptığı son yolculuğunu tamamlayamadan, 1512 yılında⁸⁷ vefat eden Bâyezîd'in naşı, İstanbul'a getirilerek padişahlığı döneminde yaptırdığı caminin haziresine konmuştur. Tuhfe-i Nâ'îli ve Osmanlı Müellifleri'nde ölümüne;

⁸³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1988). *Büyük Osmanlı Tarihi*. C.II. Ankara: TTK Yay. 245.

⁸⁴ "El-kıssa hvâh u nâ-hvâh ikrâh u icbâr ile Hazret-i Hudâvendigâr Şehzâde-i gerdün-vakâr sultân Selim-i nâmdâr tâc-ı pür-ibtihâc-ı saltanatı ber-ser ü taht-ı pür-baht-ı hilâfeti menzil ü makarr olup pederleri livâ-i zafer-pîrâ-yı eyâleti zât-ı halim ü selimine tefvîz ü teslim idüp kendüleri Dimetoka nâm kasabaya 'azîmete tasîm itmîşler idi. Hemânâ rûh-ı revânî ve bâ'is-i hayât-ı zindegânîleri olan saltanattan cüdâ oldukda henüz ol kasabaya vâsıl olmadın kat'-ı menâzil ü tayy-ı merâhil iderek rûh-ı pür-fütûhları bu 'âlem-i âb u gilden mühmel bağlayup riyâz-ı Rıdvân u hadâ'ik-ı cinânî menzil eyledi." (Aysun Sungurhan Eyduran (hzl.) (1999). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-şuarâ İnceleme-Tenkitli Metin*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. 80).

⁸⁵ Bu konuda Yavuz Sultan Selim'in kendisine destek va'd eden Kırım Hânına verdiği cevap dikkat çekici görünmektedir: "Biz saltanat sevdâsı için İstanbul'a varmadık. Belki babamız yaşlı ve hasta olduğundan, işleri vezirlere havale etti; düşmanlarımız bunu fırsat bilerek halkı isyana teşvik ettiler ve ihtilâller çıkardılar. Kardeşlerim de hevâ ve heveslerinde olup düşmanı def etmeye muktedir değillerdir. Gayemiz, devleti ve dini korumaktır. Ancak bazı devlet adamları babamla aramıza fitne soktular. Ne yapalım kader böyleymiş. Yoksa askerlerimizi alıp babamız üzerine yürümek bize yakışmaz." (Ahmed Akgündüz ve Sait Öztürk (1999). *Bilinmeyen Osmanlı*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay. 122-123).

⁸⁶ "Sultan Bayezid, daha Dimetoka'ya varmadan Çorlu civarında ansızın vefat etti. Tarihler yolda hastalandığından veya ihtiyarlığa keder de munzam olarak öldüğünden bahsederlerse de Tenkitü't-tevârih, zehirlenmek suretiyle öldüğünden bahsetmekte ve gösteriş de o rivâyeti teyid eylemektedir. Şamdanizâde de Müriü't-tevârih'te Karıştıran'da şehiden vefatını yazar. Şehzâde Ahmed, Memlûk sultanına gönderdiği arzıda ise İstanbul'dan çıkarılan babasının Karlıdere'de hastalanarak vefat ettiğini beyandan sonra halk arasında vefatının kardeşi tarafından olduğunun şâyi olduğunu yazmıştır." (İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1988). *Büyük Osmanlı Tarihi*. C.II. Ankara: TTK Yay. 245) Bu konuda Uzunçarşılı'nın Tenkitü't-tevârih ve Müriü't-tevârih'ten aktardığı bilgiler ise aynen şöyledir: "... Bادهu Sultan Selim saraya gelüp tahta cülûs eyledi ve Sultan Bayezid Dimetoka'ya varmadan esnâ-yı râhda şehâdetle âhreti teşrif buyurup" (Tenkitü't-tevârih). Bâyezîd Hân, Dimetoka'yı ihtiyar edip koçile saraydan çıkıp... Karıştıran'a vardıkta Sultan Selim'den ecel şerbeti gelüp bile bile yedirdi, vefat etti." (Müriü't-tevârih Topkapı Sarayı Hazine Kitapları: 1338) *Aktaran*: İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1988). *Büyük Osmanlı Tarihi*. C.II. Ankara: TTK Yay. 245.

⁸⁷ "Celâlzâde Mustafa Bey, Selimnâme'de Edirne civarında Söğütlüdere konağında 918 Rebiülevvel on birde ve Yunus Paşa'nın arızasında Rebiülevvelin yirmi beşinci Perşembe günü İsalâr mevkiinde vefat ettiğini yazmışlardır (Top. Sa. Ar. Nr. 6335)" İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1988). *Büyük Osmanlı Tarihi*. C.II. Ankara: TTK Yay. 245-246. Başka bir kaynakta, "Dimetoka'ya giderken 26 Mayıs günü Havsa yakınında (Söğütlüdere'de) rahatsızlanarak öldü." bilgisi vardır. (*Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi* (1983). İstanbul: Anadolu Yay. 725).

Geçdi Sultân Bâyezîd Hân-ı Velî (H.918/M.1512)

mısraı ile tarih düşürüldüğü bilgisi bulunmaktadır.⁸⁸

1530'da öldüğü tahmin edilen İdrîs-i Bitlisi'nin Yavuz Sultan Selim'in 1490 ile 1520 tarihleri arasındaki mücadelelerini anlattığı Selimnâme'de İkinci Bâyezîd'in cenazesini tasvir eden bir minyatür vardır. Bu minyatürde⁸⁹ yer alan aşağıdaki beyitler, Bâyezîd'in ölümünün uyandırdığı matem havası hakkında önemli ipuçları barındırmaktadır:

Avrat u er nâlesinden dehr-i dÛn
Rikkat itti vÛ gözinden dökdi hÛn

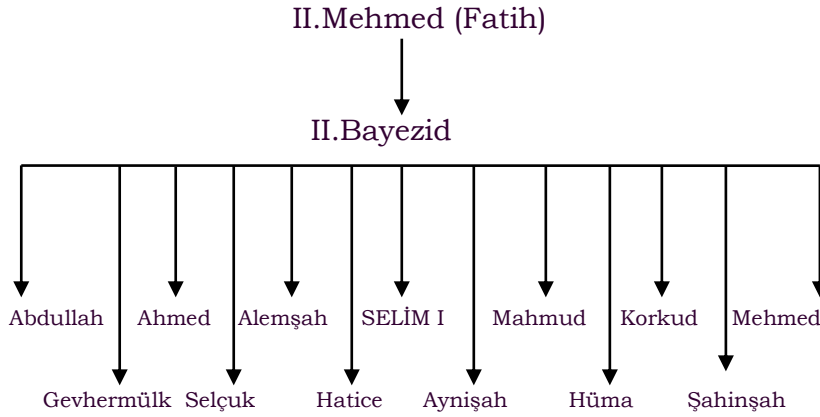
Başlar üzre çıkdı tâbÛtı revân
Yüridi önince hep begler yayan

Tutti endÛhile âlem ser-be-ser
Gitti eşyâdan sÛrÛr u zîb u fer

Kaynaklarda İkinci Bâyezîd'in 8 hanımı olduğu bildirilmektedir. Bu hanımları şunlardır: Nigâr Hatun, Şîrin Hatun, Gülruh Hatun, Bülbül Hatun, Gülbahar Hatun, Feraşşâh Hatun, Ayşe Hatun.⁹⁰

İkinci Bâyezîd'in bu hanımlardan 21 çocuğu dünyaya gelmiştir. Çocuklarının 9'u erkek 12'si de kızdır.⁹¹ Çocukları arasından isimleri bilinenler, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.⁹²

Tablo 1: Sultan İkinci Bâyezîd'in Çocukları

İkinci Bâyezîd'in şehzâdeliği ve padişahlığı dönemindeki olayları Mehmed Fu'ad; Amasya Sancağına vali olması, babası Fâtiş Sultan Mehmed'in vefatı,

⁸⁸ İnehân-zâde Mehmed Nâ'il (2001). *Tuhfe-i Nâ'ilî*. C. 1. Ankara: Bizim Büro Yay. md.335; Bursalı Mehmed Tâhir (2000). *Osmanlı Müellifleri*. C.II. Ankara: Bizim Büro Basımevi. 96.

⁸⁹ Minyatür, Banu Mahir'in (2005). *Osmanlı Minyatür Sanatı* (İstanbul: Kabalcı Yay. Resim 56) adlı eserinden alınmıştır. (Bkz. Ekler)

⁹⁰ Ahmed Akgündüz ve Sait Öztürk (1999). *Bilinmeyen Osmanlı*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay. 122.

⁹¹ Güler Eren (Ed.) (1999). *Osmanlı*. C.12. Ankara: Yeni Türkiye Yay. 73. Aynı kaynaktan *Bilinmeyen Osmanlı* adlı eserden naklen İbni Kemal'in çocuklarının ve torunlarının sayısının 300'ün üzerinde olduğunu belirttiği bilgisi yer almaktadır.

⁹² Tablo, Güler Eren (Ed.) (1999). *Osmanlı*. C.12. Ankara: Yeni Türkiye Yay. 263'ten yararlanılarak hazırlanmıştır.

İstanbul'a gidip tahta geçmesi, Şehzâde Cem'in taht iddiası, Boğdan seferiyle Kili ve Akkirman'ın fethi⁹³, Mısır savaşı, Bosna ve Hırvatistan'ın fethi, Macaristan prensleriyle barış yapılması, Ege'deki bazı adaların fethi ve Mora'nın hâkimiyet altına alınması, Rusya ile ilk ticaret anlaşması, Şehzâde Selim ile Şehzâde Ahmed'in taht mücadelesi, Yavuz Sultan Selim'in padişah olması şeklinde sıralamıştır.⁹⁴ Bu dönemin gelişmeleri, daha ayrıntılı biçimde, çalışmanın ekler bölümünde, bir liste hâlinde verilmiştir.

Sultan İkinci Bâyezîd'in Şahsiyeti

Kınalı-zâde Hasan Çelebi'nin "hân-kah-ı zühd ü salâhda Bâyezîd-i Sâni" dediği⁹⁵ Adli'nin fiziksel özellikleri ve kişiliği açısından kaynaklarda zaman zaman birbiriyle örtüşen, zaman zaman da birbirinden ayrılan birtakım değerlendirmeler vardır. İslâm Ansiklopedisi'nde Sultan İkinci Bâyezîd, "ortadan uzun boylu, yağız çehreli, elâ gözlü, geniş göğüslü" olarak tavsif edilmekte ve "yumuşak, hatta melankolik bir tabiata sahip" olduğuna işaret edilmektedir.⁹⁶

Sultanlığında içe kapanık, yumuşak ve duygusal bir yaratılışa sahip olan İkinci Bâyezîd, ihtiyarlık döneminde devlet işlerinden elini biraz daha çekmiş, ibadetle daha çok meşgûl olmuş ve olabildiğince yalnız kalmaya gayret etmiştir.⁹⁷ Nitekim onun bu özellikleri, muhtemelen Yavuz Sultan Selim'in tahta geçişini kolaylaştıran etkenlerden olmuştur.⁹⁸

Yine İslâm Ansiklopedisinde Venedikli bir elçinin bakış açısıyla İkinci Bâyezîd, esmere yakın bir simâyâya sahip olup sessizliği ve rahatı seven, savaştan pek hoşlanmayan bir padişah olarak tasvir edilmiştir.⁹⁹

Aynı kaynakta Andrea Gritti'nin 1503 tarihli tasviri, Sagadino'nun yukarıdaki tasvirinden biraz daha farklıdır. Zira Andrea Gritti'ye göre İkinci Bâyezîd, ortadan uzun boylu ve karayağız çehrelidir. Mahzun bir görünüşü vardır. Yemeğe düşkün olmayıp hiç şarap kullanmaz. Önceleri ata binmeyi

⁹³ Kara Boğdan, Kili ve Akkirman'ın fethi, dönemin güçlü şairi Necâti'nin şiirlerine şu mısralarla yansımıştır:

Hôş aldı Hazret i Hân Bâyezîd-i 'Osmâni
Kili ile Kara Buğdan'dan Akkerman'ı (K.25-1)

⁹⁴ Mehmed Fu'ad (1308). *Divân-ı Sultân Bâyezîd-i Sâni*. Dersaadet: Matbaa-i Osmâniye. 2-17.

⁹⁵ Aysun Sungurhan Eydurhan (hızl.) (1999). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-şuarâ İnceleme-Tenkitli Metin*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. 77.

⁹⁶ "Venedik'ten 1496 senesinde Osmanlı hükümeti nezdinde elçi olarak gönderilip avdet eden Sagadino, Senato'ya verdiği raporda, Bâyezîd'in 56 yaşında ve simasının esmere çalan sarı renkte olup uykuyu, sükût ve rahatı seven, iyi yiyip içen, zevkine düşkün ve harpten müctenip bir hükümdar olduğunu yazmaktadır." (Şerafettin Turan (1992). "Bayezid II". *İslâm Ansiklopedisi*. C.5. İstanbul: TDV Yay. 237).

⁹⁷ "İhtiyarlığında yalnızlığı, ibadetle uğraşmayı her şeye tercih eder bir hâle gelmiş, devlet idaresini vezirlerine bırakmıştır." (*Türk Ansiklopedisi*. Ankara: MEB Yay. 450).

⁹⁸ "Yavuz'un tahta geçmesinin Osmanlı Devleti'nin içte ve dışta çok sıkıntılı günler yaşandığı" bir döneme denk gelmesi bu bakımdan anlamlıdır. (Ahmed Akgündüz ve Sait Öztürk (1999). *Bilinmeyen Osmanlı*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay. 122).

⁹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1949). "Bâyezîd II". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 2. İstanbul: MEB Yay. 396.

sevdiği hâlde, nikris hastalığından¹⁰⁰ dolayı artık bu zevkten mahrumdur. Zamanını ibadetle ve sadaka dağıtmakla geçirir, felsefe ve ilm-i heyette bilgi sahibidir.¹⁰¹

Ahmed Râsim ise Sultan Bâyezîd'in "uzun boylu, ablak yüzlü, elâ gözlü, geniş göğüslü olup, yüzünde benler vardı..... Sâlim ve harpten hoşlanmaz olmasına rağmen cesur, askerlik sanatında mâhir bir kimseydi. Hatta ok atmakta zamanın feridi (benzeri) bulunmayanlardandı." ifadeleriyle tanıtmaktadır.¹⁰²

Amasya'da bulunduğu dönemde Hacc'a niyet ettiği söylenen Adli'nin¹⁰³ tasavvufa da derin bir ilgisi olduğu bilinmektedir. Şehnameci Taliki-zâde'ye göre tasavvufa ilgi duymakla kalmamış, tasavvuf erbabı gibi davranmış ve ibadet etmiştir.¹⁰⁴ Aynı kaynakta Bâyezîd'in Şeyh Vefâ'nın tasavvuftaki derinliğinden istifade ettiğinden de bahsedilmektedir.¹⁰⁵

Bâyezîd, saltanatı döneminde, mahlasının da işaret ettiği gibi adalete büyük önem vermiş Osmanlı padişahlarından. Nitekim devrinin şairlerince yazılmış bir çok beyit, Bâyezîd'in adalete verdiği öneme işaret eden ifadeler barındırmaktadır. Bu anlamda dikkat çekici örneklerin ikisi aşağıda verilmiştir. Tamamı Sultan Bâyezîd'e yazılmış kasidelerden alınan örneklerin ilki Necâti'ye, ikincisi Mihrî Hatun'a, diğeri ise Ca'fer Çelebi'ye aittir:

Vâli ki 'ahd-i saltanatında olubdurur
'Adlûn esâsı muhkem ü zulmûn evi harâb (K.3-17)

[(Sultan Bâyezîd] öyle bir validir ki, onun saltanatı zamanında adaletin esası güçlenmiş, zulmün evi ise harap olmuştur.]

Saltanat tahtında her dem saña ey kân-ı kerem

¹⁰⁰ Nikris (Gut) Hastalığı: "Kralların hastalığı ve hastalıkların kralı" olarak bilinen gut hastalığının, en azından Hipokrat zamanından beri bir çok araştırmaya konu olduğu ve sayısız kişiyi etkilediği bilinmektedir. Gut bazı eklemlerde ağrı, duyarlılık, kızarıklık, şişlik ve ısı artışı ile ani olarak gelişen, şiddetli ataklarla seyreden bir hastalıktır. Genellikle her seferinde bir eklemi etkiler ve bu eklem çoğunlukla ayak başparmak eklemi olmaktadır. Diz, dirsek ve el bileği gibi diğer eklemler de etkilenebilir. Ataklar çok hızlı olarak gelişir ve ilk atak genellikle gece olur. Tüm romatizma türleri içinde en ağrılı olanıdır." (Kaynak: <http://tr.wikipedia.org>)

¹⁰¹ "Boyu ortadan uzun, zihnen meşgûl olduğunu belirten karayağız çehreli ve fitraten mağmûm ve mahzûndur. Az yemek yer, hiç şarap kullanmaz, ata binmekten hoşlanır; fakat buna şimdi nikris hastalığı mânidir. Dâimâ ibadet ile meşgûl olur, câmiye gider, sadaka dağıtır, felsefede behre ve malûmatı olmakla öğünür ise de, en çok vâkıf olduğu ilim, hey'ettir." İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1949). "Bâyezîd II". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 2. İstanbul: MEB Yay. 396.

¹⁰² Ahmed Râsim (2002). *Osmanlı Tarihi*. C.1. İstanbul: Emre Yay. 146-147.

¹⁰³ "Söylendiğine göre II.Bayezid, Hacc yapmak maksadıyla Mekke'ye gitmek için Amasya'dan ayrılmak üzereyken kendisine babasının ölüm haberi ulaşır." (Anthony Dolphin Alderson (1999). *Bütün Yönleriyle Osmanlı*. Hzl. Mustafa Armağan. Çev. Şefaettin Severcan. İstanbul: Yeni Şafak Yay. 197).

¹⁰⁴ "II.Bayezid, Ebussuud Efendinin babası Şeyh Yavsi'ye biat eylemiş, Sultan Selim Câmîi (Yavuz Selim) yakınında bulunan tekyede erbain çıkarmışlardır. Kendileri tasavvufa meyilli olup, zamanın çoğunu oruç ile geçirirlerdi." (Saadet Şanlı (1989). *Şehnameci Taliki-zâde'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri -Taliki-zade Şehnamesi (V. Hassa)'nın Edisyon Kritiği*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. 44).

¹⁰⁵ "II.Bayezid, tasavvufa tam olarak meyletmiş bir padişah idi. Şeyh Vefâ'nın bu vadide derin tecrübe ve kudret sahibi olduğunu bildiği için, ona ittiba ederek, saltanatın kendisine tevcihini iltimas etmiştir. Vefk ilmüne göre, saltanatın Cem'in üzerinde olduğunu gören Şeyh Vefâ, saltanatı Sultan II.Bayezid'in üzerine tahvil eylemiştir." (Saadet Şanlı (1989). *Şehnameci Taliki-zâde'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri -Taliki-zade Şehnamesi (V. Hassa)'nın Edisyon Kritiği*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. 43).

‘Adl hil’at tâc devlet ‘âdet olmuşdur savâb (K.3-24)

[Ey cömertlik ocağı! İktidar tahtında her zaman adalet sana elbise, devlet tac, sevap (da) âdet olmuştur.]

Zulm ile yakdı cânımı cevır ü cefâ-yı rûzgâr
‘Adl itmegiçün ol şeh-i hûbâna sıhhat yaraşur (G.41-6)¹⁰⁶

[Feleğin eziyetleri zulm ile canımı yaktı. Adaleti sağlaması için, o güzeller padişahına sağlık yaraşır.]

Padişahlığı döneminde ibadete ve hayır işlerine gösterdiği ilgiden dolayı Bâyezîd-i Velî olarak anılagelmiştir. Ayrıca İkinci Bâyezîd, başta İstanbul, Amasya ve Edirne olmak üzere Osmercık, Geyve ve Saruhan gibi birçok yerde hayrat yaptırmıştır.¹⁰⁷ Bu hayratların en önemlilerinden biri, 1481-1486 yılları arasında yaptırdığı ve câmi, medrese, imaret ve şadırvandan oluşan Amasya’daki külliyesidir. Aynı şekilde Osmanlı Devleti’nin iki pâyitahtı olan Edirne ve İstanbul’da da mimarî alanında önemli eserlerin yapımını sağlamış; iki büyük deprem yaşayarak harâbeye dönmüş olan İstanbul’u yeni baştan imar etmiştir.¹⁰⁸

Sultan Bâyezîd’in eğitim, kültür, sanat ve edebiyat alanındaki katkıları bunlarla da sınırlı değildir. Söz gelimi bunlardan başka, Galatasaray’ın bir eğitim kurumu olarak inşası da onun sayesinde mümkün olmuştur. Aslında tutumlu bir kişi olmasına karşın, çevresindeki şairlere, yazarlara, din ve ilim erbâbına karşı oldukça cömert davranmıştır.¹⁰⁹

Bu anlamda İkinci Bâyezîd’in şairlere, yerli ve yabancı devlet adamlarına, din ve ilim erbâbına yaptığı yardımların kayıtlı olduğu bir in’âmât defteri¹¹⁰ndeki bilgiler, Bâyezîd’in din, ilim, devlet ve sanat erbâbına karşı ne kadar cömert davrandığının somut kanıtlarıdır. Zira edebiyat tarihimiz açısından son derece önemli ve dikkat çekici bilgiler de içeren¹¹¹ bu defterde

¹⁰⁶ Fatma Meliha Şen (2002). *Tâcizâde Ca’fer Çelebi Divanı’nda XV. ve XVI.Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatı*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. 14.

¹⁰⁷ Şerafettin Turan (1992). “Bayezid II”. *İslâm Ansiklopedisi*. C.5. İstanbul: TDV Yay. 237.

¹⁰⁸ “Osmanlı ülkesinin iki taht (İstanbul ve Edirne) ve bir sancak (Amasya) kentine yaptırdığı üç büyük külliyeyle Anadolu Türk-İslâm mimarlığının gelişmesine hizmet eden II.Bayezîd, İstanbul’un su gereksinimi için Cebeciköy Su İsâle yolunu yaptırmış, iki büyük deprem felâketinin izlerini silmek için, saltanatının son iki yılında büyük çaba ve para harcamıştır.” (Necdet Sakaoğlu (1999). *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*. İstanbul: YKY. 302).

¹⁰⁹ “Saraya alınacak iç oğlanlarına mahrec olmak üzere, Galatasaray’ını binâ ile, orada ilk defa bir mektep açtırmıştır. Kendisi tutumlu olmakla beraber, mahalline masrûf olmak üzere, ihsânı ve sadakası boldu. Hoca Sadeddin’in kaydına göre, 1503 (909) senesinde bu hususa 86.000 akçe sarf edilmiştir.” (İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1949). “Bâyezîd II”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 2. İstanbul: MEB Yay. 397).

¹¹⁰ “Defter-i Müsveddât-ı İn’âmât ve Tasaddukât ve Teşrifât ve Gayrihi adını taşıyan bu defterde, II.Bâyezîd tarafından Muharrem 909-Zilhicce 917 tarihleri arasında, devlet adamlarına, yabancı devletlerin elçilerine, saray mensuplarına, ulemâya ve meşâyihe, san’atkârlara ve şâ’irlere, devlet teşkilâtının çeşitli kademelerinde bulunan vazifelilere muhtelif vesilelerle verilen in’âm ve ihsanlar tesbit edilmiştir. (İsmail Erünsal (1981). “Türk Edebiyatının Arşiv Kaynakları I: II.Bâyezîd Devrine Ait Bir İn’âmât Defteri”. *Tarih Enstitüsü Dergisi* X-XI: 303).

¹¹¹ Zira “Şâirlerle ilgili olarak tezkirelerde verilen bilgilerin çoğu kere bir tarih ihtiva etmedikleri, hattâ bazı şâirlerin hangi pâdişâhın devrinde yaşadığını tesbit etmenin bile mümkün olmadığı görülmektedir. İn’âmât defterlerindeki tarihlerden yararlanarak tezkirenin bu konudaki eksikliklerini bir ölçüde giderebiliriz. (İsmail Erünsal (1984). “Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları II: Kanunî Sultan Süleyman Devrine Ait Bir İn’âmât Defteri”. *Osmanlı Araştırmaları* IV: 1).

Muharrem 909 ile Zilhicce 917 tarihleri arasındaki 18 yıllık süreçte Sultan İkinci Bâyezîd'in çoğunluğunu şairlerin oluşturduğu 70 isme tam 426 kez yardım ettiği kaydedilmiştir.

Diğer taraftan İkinci Bâyezîd zamanında, belediyeçilik alanında bütün dünyaya örnek teşkil eden birtakım kanunlar da hazırlanmış ve uygulanmıştır.¹¹²

Devrinde âlimlerin, sanatkârların ve şairlerin yetişmesine her türlü desteği vermiş olan ve bu konuda zaman zaman eleştirilere de maruz kalan Sultan İkinci Bâyezîd, gerek Amasya'daki şehzâdelik yıllarında¹¹³ gerekse İstanbul'daki padişahlık yıllarında pek çok şairi çevresinde toplamıştır. Hatta pek çok kaynakta Molla Câmî'ye 1.000 altın maaş bağladığı anlatılır. Molla Lütî, Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebi, İbni Kemal, İdrîs-i Bitlisî, Tâcizâde Ca'fer Çelebi, Tâcizâde Sa'dî Çelebi, Zenbilli Ali Efendi, Necâtî, Zâtî, Visâli ve Firdevsî Sultan İkinci Bâyezîd'in himâye ettiği şair ve âlimlerin bir bölümünü oluşturmaktadır.¹¹⁴

Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi'nde, İkinci Bâyezîd ile şehzâdesi Ahmed zamanında Amasya'da Osmanlı edebiyatına hizmet edenlerin çoğaldıklarına işaret etmektedir.¹¹⁵

Şiirle ilgilenenlere gösterdiği yakın ilgi ve teşvik, zamanında şairlerin sayısının artmasında etkili olmuştur. Öyle ki Âşık Çelebi'nin işaret ettiği gibi, Sultan Bâyezîd devrinde, ilim erbâbının ve halkın ileri gelenlerinin pek çoğu, gerek nazım gerek nesir sahasında edebiyatla ilgilenmeye başlamışlardır.¹¹⁶

Sehî Bey, Heşt Behişt'te kendisinden dönemin ilimlerini öğrenmiş, olgun, yetenekli; ok atma, şiir söyleme gibi farklı konularda maharetli; dindar, âdil,

¹¹² "II. Bâyezîd devrine ait en mühim kanunlardan birisi şüphesiz ki, Bursa, İstanbul ve Edirne İhtisâb Kanunnâmeleridir. Bu kanunnâme, dünyanın en mükemmel ve en geniş belediye kanunu olmakla kalmamakta, aynı zamanda dünyada ilk tüketici haklarını koruyan kanun, ilk gıda maddeleri nizâmnâmesi, ilk standartlar kanunu, ilk çevre nizâmnâmesi ve kısaca asrına göre çok hârika bir hukuk kodudur. Bu kanun, hem Osmanlı örf âdetlerini ve hem de İslâm hukukunu çok iyi bilen Mevlânâ Yaraluca Muhyiddin tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanış tarihi 1502 ila 1507 tarihleri arasındadır." (Ahmed Akgündüz ve Sait Öztürk (1999). *Bilinmeyen Osmanlı*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay. 125-126).

¹¹³ Sultan Bâyezîd'in Amasya'daki şehzâdeliği sırasındaki muhitini oluşturanlar, İslâm Ansiklopedisinde şöyle sıralanmaktadır: "Sonradan Osmanlı Devletinde itibar ve mühim mevkiler kazanmış olan Nâcizâdeler, Çandarlızâde İbrahim Çelebi, Müeyyedzâde Abdurrahman, Hamza Beyzâde Mustafa Paşa ve meşhûr hattat Şeyh Hamdullah vs." (İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1949). "Bâyezîd II". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 2. İstanbul: MEB Yay. 292).

¹¹⁴ "Sultan Bâyezîd dönemi, Osmanlı edebiyatının başlangıcında yetişen büyük şairlerin şöhretlerinin devam ettiği devir olmuştur. Fâtih zamanında yetişen Ahmed Paşa ve Necâtî Bey, en güzel şiirlerini bu dönemde yazmışlardır. Kanuni Sultan Süleyman devrine kadar bütün şairlerin üstâdı olan Zâtî, ilk şöhretini bu devirde kazanmıştır." (Ahmet Atillâ Şentürk ve Ahmet Kartal (2004). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yay. 172).

¹¹⁵ "Sultan II. Bâyezîd Hazretlerinin Amasya'da kaldığı 26 sene ve şehzâdesi Sultan Ahmed'in vali olarak kaldığı 32 sene zarfında, Osmanlı edebiyatına hizmet edenler çoğalmış; bu meyanda Tâcî, âftâbî, Figâhî, Kutbî, Münirî, Caferî ve Sa'dî Çelebi gibi şairler yetişmiştir. Bunlardan Tâcî Beyzâde Caferî ve Sa'dî Çelebi, İstanbul'da emsalsiz şairler olarak tanınmışlar idi. Kadınlardan ise Amasyalı Mihri Hatun, bu devrin sayılı sanatkârlarındandır." (Abdizâde Hüseyin Hüsameddin Yasar (1986). *Amasya Tarihi*. C.1. Ankara: Amasya Belediyesi Yay. 176).

¹¹⁶ ".....Anlurun zemânında dahı 'ulemânun ekseri ve a'yân u erkânun zübdeleri şi'r söylerler ve nazm u nesre sarf-ı evkât eylerlerdi." (Filiz Kılıç (hzl.) (1994). *Âşık Çelebi, Meşâirü's-Şuarâ*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. 54).

cömertliği ve hayır yapmayı seven bir padişah olarak bahsetmektedir.¹¹⁷ Tâcü't-tevârih'te onun cömertliği ve ilim erbâbına verdiği önemi gösteren birçok olay nakledilmektedir. Bu örneklerden birinde, Bâyezîd'in Kırım'dan gelmiş bir din adamının ölümünden sonra bütün borçlarını, hem de tanık aramaksızın ödediği belirtilir.¹¹⁸

Harun Tolasa'nın Âşık Çelebi'den naklettiğine göre bir rivâyette, "Zâtî'nin 'Fâiyye' gazelini gören Sultan İkinci Bâyezîd'in, çevresindekilere, "*Billâh görün, ma'nâ dükendi dirler. Hâşâ ki dükene. Dünya dolu ma'nâdur; hüner bulmakdadur.*" dediği anlatılır.¹¹⁹ Künhü'l-ahbâr'da¹²⁰ da yer alan bu rivâyet, doğruluğundan çok, İkinci Bâyezîd'in şiirle ilgili bir görüşünün, zamanında önemsendiğini göstermesi yönüyle değerlidir.

Mehmed Fu'âd, İkinci Bâyezîd'in devr-i saltanatı hakkında, Divân-ı Sultân Bâyezîd-i Sâni'nin giriş bölümünde, günümüzde de geçerliliğini koruyan önemli değerlendirmelere ve bilgilere yer vermektedir. Bu sebeple bu mukaddimenin tarafımızdan hazırlanan yeni harfli metni, çalışmanın ekler bölümünde verilmiştir.

İkinci Bâyezîd'in sanata düşkünlüğünü gösteren başka bir yönü de hattatlığıdır ki bu özelliği, aşağıda açıklanacağı üzere, sadece kendisi açısından değil bütününüyle Türk kültür ve sanatı açısından çok önemli gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır.

Tuhfe-i Hattâtîn'deki bilgiler, hat sanatına Amasya'daki görevi sırasında Şeyh Hamdullah vesilesiyle ilgi duymaya başladığını göstermektedir.¹²¹ Nitekim kaynaklarda, sırf yazı yazmadaki ustalığından dolayı Edirneli şair Şevki'ye maaş bağladığı,¹²² hocası Şeyh Hamdullah'a tımar tahsis ettiği¹²³ belirtilmektedir.

Amasya Meşâhiri'nde Bâyezîd'in Hattat Şeyh Hamdullah'ı İstanbul'da tekrar saraya alışı, şöyle bir notla anlatılmaktadır: "Yazı meraklıları arasında saray hizmetlilerinden de bir zat vardır. Bir gün üstat, bu zata bir yazı yazıyor ve bunu Bâyezîd'e gönderiyor. Bâyezîd, üstadın yazısından Şeyh Hamdullah'ın İstanbul'a geldiğini hemen anlıyor ve saray hizmetlisine bu yazıyı yazan şahsın

¹¹⁷ "İlimleri sırasıyla görmüş faziletli, kâmil, şiirleri çok, yetenek sahibi ve her konuda mahir bir kimseydi. Ok ilminde önde gelen olup ok atanların seçkiniydi.... Salih, dindar, doğruların ve âlimlerin dostu, şiire ve inşâyâ âşina, marifet ehline karşı alâkadâr, adalet ve cömertlikte eşi bulunmaz, hayır sahibi bir pâdişâhtı." (Mustafa İsen (1998). *Sehî Bey Tezkiresi*. Ankara: Akçağ Yay. 52).

¹¹⁸ "(Sultan Bâyezîd,) Molla'nın vasiyetlerini yerine getirip, namazında da bulundu. Bütün borçlarını tanık aramadan ödedi. Ödenen paranın tutarı, yüz seksen bin akçeyi buldu." (Hoca Saadeddin Efendi (1999). *Tâcü't-tevârih*. C.V. Ankara: KB Yay. 79).

¹¹⁹ Harun Tolasa (2002). *16.Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*. Ankara: Akçağ Yay. 364.

¹²⁰ Mustafa İsen (1994). *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKM Yay. 216.

¹²¹ "Amasya'da mîr-i livâ bulunduğu eyyâmda şeyh-i müşârü'n-ileyh mevlânâ Hamdullah Âgâh'tan telemmüz ve temeşşuk ile filhakika üstâdi vâdisine tekarrüb eylemiştir." (Saadettin Nüzhet Ergun. "Bâyezîd II". *Türk Şairleri*. C. 2. 746).

¹²² Rıdvan Canım (1995). *Edirne Şairleri*. Ankara: Akçağ Yay. 71.

¹²³ "Hattatların kıblesi olarak tanınan Amasyalı Şeyh Hamdullah'ın divitinin bizzat II.Bayezid tarafından tutulması, hocasına verdiği yevmiyenin dışında, Üsküdar Sarıgazi'de iki köyü kendisine tımar olarak tahsis etmesi, padişahların hat sanatına verdiği önemin en güzel örneklerindedir." Zübeyde Cihan Özsaymer. "Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesindeki Osmanlı Sultanlarının Hatları". *Osmanlı*. C.11. 61.

derhal saraya gelmesini emrediyor. Bu suretle üstat Hamdullah saraya gidip Bâyezid'le görüşüyor.”¹²⁴

Kaynaklardan anlaşıldığına göre İkinci Bâyezîd, hocası Şeyh Hamdullah'a karşı büyük bir sevgi ve saygı beslemiştir; ömrü boyunca da ona elinden gelen her türlü desteği sağlamıştır. Öyle ki “şeyhe ekseriya ‘Birâderim’ diye hitap eden Bâyezid-i Veli, yazı yazarken hokkasını tutar, arkasını yastıkla besleyip onun rahatını temin ederdi. Annesine dahi selam gönderip duasını ister, hürmet ve muhabbet gösterirdi. Hatta sık sık beraber sürek avına da çıkarlardı. Bu münasebetle aralarında bir manevi rabita ve dostluk meydana gelmişti.”¹²⁵

Başka bir kaynağa göre “Osmanlı hânedanında, hat sanatıyla fiilen alâkaları bilinen ilk isimler Sultan İkinci Bâyezîd ve şehzâdesi Korkut'tur; her ikisi de hüsn-i hattı Şeyh Hamdullah'dan Amasya'da öğrenmişlerdir.”¹²⁶

Bilindiği gibi Şeyh Hamdullah, hat sanatına getirdiği yeni solukla, bu alanda Türk ekolünün kurulmasına öncülük eden bir sanatçı olarak Türk kültür tarihi açısından son derece önemli isimler arasında yer almaktadır.¹²⁷

Dolayısıyla böyle bir sanatkârı Türk kültür dünyasına hizmete teşvik etmek ve ona bu konuda her türlü desteği vermekle Sultân Bâyezîd de büyük bir hizmete vesile olmuştur. Onun hat sanatıyla ilgisi, bir eğlenceden ve meraktan öteye geçmiştir.¹²⁸

Sultan Bâyezîd, özellikle sanat yönü çok kuvvetli bir şahsiyet olarak dikkat çekmektedir. Öyle ki dönemin sanatlarıyla yakından ilgili olduğunda kaynaklar hemfikirdir. Bu anlamda Türk Ansiklopedisinde bir rivâyete dayanılarak Uygur yazısını okumayı da bildiğinin belirtilmiş olması dikkat çekicidir.¹²⁹ İkinci Bâyezîd'in az da olsa İtalyanca bildiği, Osmanlı padişahları içinde müzikle ciddi biçimde uğraşan ilk padişah olarak¹³⁰ bestekârlık yaptığı, 6 peşrevle 3 saz semâsinin kendisine izafe edildiği belirtilen kaynaklar da vardır.¹³¹

¹²⁴ Turan Böcekçi (2002). *Amasya Ünlüleri* (Osman Fevzi Olcay'ın Amasya Meşâhiri adlı eserinden çeviri). Ankara: Amasya Belediyesi Yay. 40-41.

¹²⁵ Turan Böcekçi (2002). *Amasya Evliyalari*. Ankara: Lazer Ofset. 104-105.

¹²⁶ M.Uğur Derman. “Osmanlı Türklerinde Hat Sanatı”. *Osmanlı*. C.11. 21.

¹²⁷ “Padişah II.Bayezid'in de desteği ile iki yüz elli seneden beri devam etmekte olan Yâkût'un estetik anlayışını ortadan kaldırarak yazıya yeni geometrik ölçüler getirmek suretiyle onun yazısındaki sert görünümü sevimli bir hâle getirdi; harflerin fizyolojik durumunu güzelliğe kavuşturdu. Şeyh Hamdullah, Osmanlı-Türk hattatlarının babası olup, aklâm-ı sitte'de hem bir Türk ekolünün yaratıcısı hem de klâsik Türk ekolünün kurulmasında ve gelişmesinde öncülük yapan bir sanatkârdır.” (Ali Alparslan. “Osmanlılarda Hat Sanatının Gelişmesi ve Bunun Nedenleri”. *Osmanlı*. C.11. 37).

¹²⁸ Nitekim “bilinen güzellik ölçüleri içinde kalarak eser üretmeyi reddeden, gerek harf biçimlerinde gerekse istif kurallarında yepyeni kıstaslar peşindeki Sultanın hocasına adeta yeni bir tavır sipariş edişini, onun hat estetiğinin felsefi arka plânına ne derecede vukûf ve nüfûz edebildiğinin delili olarak görmek gerekir.” (Hüsrev Subaşı. “Hattat Osmanlı Padişahları”. *Osmanlı*. C.11. 54).

¹²⁹ *Türk Ansiklopedisi*. Ankara: MEB Yay. 451.

¹³⁰ Osman Nuri Özpekel (1999). “Şâir ve Bestekâr Osmanlı Padişahları”. *Osmanlı*. C.10. Ed. Güler Eren. Ankara: Yeni Türkiye Yay. 609-610.

¹³¹ *Osmanlı*. C.11. 73; *Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi* (1980). C.2. İstanbul: Meydan Yayınevi. 219.

Sehî Bey, Şehzâde Cem'le mücadelesi esnasında, Bâyezîd'in Hacc'a gitmiş olan kardeşinin taht iddiasını eleştirdiği bir beytini ve Cem'in bu beyte verdiği cevabı nakletmektedir:¹³² M2 nolu nüshada Adli ile Cem Sultan arasındaki tarihî mücadeleyi özetleyen bu atışmayla ilgili birer beyit daha yer almaktadır.¹³³ Her iki kaynaktaki beyitlere göre Cem ile Bâyezîd arasında gerçekleşen atışma şöyledir:

Adli

Çün rûz-ı ezeli kısmet olmuş bize devlet
Takdire rızâ virmeyesün buña sebep ne (KT.146-1)

[Devlet, ezel gününde bize kısmet olmuşsa; takdir edilene razı olmayışın nedendir?]

Cem

Sen bister-i gülde yatasın gül gibi her dem
Ben taş gibi toprak döşenem bâri sebep ne

[Sen, gül gibi her zaman, gül yatağında yatarken; ben niye taş gibi toprak döşeneyim?]

Adli

Haccü'l-Harameynem diyüben da'vi kılursın
Bu saltanat-ı dünyeye pes bunca taleb ne (KT.146-2)¹³⁴

[Mekke'yi ve Medine'yi ziyaret etmekle övünüyorsun. O halde bu dünya saltanatı için bunca talep nedir?]

Cem

Bu meşgale-i dünya ola 'adle mukârin
Haccü'l-harameyn anı taleb kılsa 'aceb ne

[Bu dünya uğraşısı adaletli olmalıdır. Haccını yapmış olan (da) onu talep etse ne olur?]

Adli hakkında bilgi içeren tezkireler şunlardır: Heşt Behişt (Sehî Bey), Tezkiretü'ş-şuarâ (Latîfi), Meşâirü'ş-şuarâ (Âşık Çelebi), Tezkiretü'ş-şuarâ (Kınalızâde Hasan Çelebi), Kühü'l-ahbâr (Gelibolulu Âli), Riyâzü'ş-şuarâ (Riyâzi), Zübdetü'l-eş'âr (Kafzâde Fâ'izi), Tezkire-i Şuarâ (Rızâ).

Adli Dîvânı ve Dîvânının Nüshaları

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya göre Osmanlı padişahlarına ait ilk müretteb dîvân,¹³⁵ Şehzâdeliği döneminde Amasya'da önemli bir edebî muhitin oluşmasına imkan sağlayan İkinci Bâyezîd'inkidir.¹³⁶

¹³² Edirneli Sehî (H.1325). *Tezkire-i Sehî*. Neşr. Mehmed Şükri. İstanbul: Matbaa-i Âmedi. 13-14.

¹³³ Söz konusu beyitler hakkında bilgi için bkz. Metin-Kıt'a bölümü.

¹³⁴ Sehî Bey, bu beyti şu ifadelerden sonra vermiştir: "Andan gelüp Karaman vilâyetinde oturup tekrâr saltanat da'vâsın itdükde nesne başaramayup Sultân Bâyezîd bu beyti diyüp vü yazup Sultân Cem'e gönderdi." (Edirneli Sehî (H.1325). *Tezkire-i Sehî*. Neşr. Mehmed Şükri. İstanbul: Matbaa-i Âmedi. 13-14).

¹³⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1949). "Bâyezîd II". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 2. İstanbul: MEB Yay. 396.

Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum Eserler 274 ve 277 numarada divânının iki nüshası vardır. Bu nüshalara göre 125 Türkçe, 2 Farsça gazeli bulunmaktadır.¹³⁷

Bir başka kaynağa göre “divânının Yavuz Sultan Selim’in emriyle yazıldığı rivâyet edilen dört değerli nüshası Millet Kütüphanesindedir (Ali Emîrî, Nu.274-277).”¹³⁸ Bu notta yer alan dört nüsha ifadesi, düzeltmeye muhtaçtır. Zira bu eserlerden sadece 274 ve 277 numaralı olanlar, Adlî Divânı’nın yazma nüshalarını içermektedirler. Diğerlerinde ise Adlî Divânı’nın matbu nüshası ve Ali Emîrî Efendi’nin “Tahmisât u Tesdisât-ı Adlî” adlı eseri bulunmaktadır.

Adlî mahlasıyla yazdığı şiirlerinin bir bölümü, 1308 (M.1891) yılında Mehmed Fu’âd tarafından *Divân-ı Sultân Bâyezîd-i Sâni* adıyla İstanbul’da basılmıştır.¹³⁹ Toplam 108 sayfadan oluşan bu matbu divânda, bazıları eksik toplam 123 gazel, 1 murabba ve 1 mısra bulunmaktadır. Eserin başında İkinci Bâyezîd döneminin siyasî, tarihî ve kültürel olayları, İkinci Bâyezîd’in kişiliği ve şiirleriyle ilgili uzunca bir mukaddimeye yer verilmiştir.¹⁴⁰ Ancak unutulmamalıdır ki bu baskıda Adlî’nin bazı şiirlerinde eksiklikler vardır.¹⁴¹ Dahası birçok gazeli, bu baskıda hiç yer almamıştır.

Bu baskıyı yayımlayan Mehmed Fu’âd’a göre Adlî Divânı, Sultan Bâyezîd’in yaşadığı dönemin imlâ özelliklerine uygun olarak, H.1121 (M.1708) yılında istinsah edilmiştir.¹⁴² Mehmed Fu’âd’ın bahsettiği bu nüsha, aşağıda M1 şeklinde kodladığımız nüsha olmalıdır. Zira bu nüshanın istinsah tarihi H.1122’dir ve birtakım tutarsızlıklara rağmen, 15.yüzyılın imlâ özelliklerini yansıtmaktadır.

Diğer taraftan bizim araştırmalarımız sonucunda, Ali Emîrî Efendi’nin iki nüshası bulunan “Tahmisât ve Tesdisât-ı Eş’âr-ı Adlî” adlı eseri dışında, Adlî

¹³⁶ Coşkun Ak’a göre ise divan sahibi ilk Osmanlı padişahı, Avni mahlasıyla şiir yazar Fatih Sultan Mehmed’dir. (Coşkun Ak (2001). *Şair Padişahlar*. Ankara: KB Yay. 104). Muhammed Nur Doğan tarafından hazırlanan *Fatih Divanı ve Şerhi* adlı eserde Avni’nin 72’si gazel toplam 84 şiiri vardır.

¹³⁷ Fahir İz ve Günay Kut (2004). “Adlî”. *Büyük Türk Klâsikleri*. C. 2. İstanbul: Ötüken Yay. 219.

¹³⁸ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. 39. Yaptığımız araştırmaya göre belirtilen 4 yazma nüshanın sadece 274 ve 277 numaralarda kayıtlı olan ikisinde Adlî Divânı yer almakta; diğer yazmalarda ise Ali Emîrî Efendi tarafından yazılan *Tahmisât ve Tesdisât-ı Eş’âr-ı Adlî* ve divânın matbu baskısı bulunmaktadır.

¹³⁹ “Ayrıca Divân’ı üzerinde iki mezuniyet tezi yapılmıştır. Güzin Şentürk (1944-1945). *Bayezid II (Adlî’nin Siyasî Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Divanı’nın Transkripsiyonu)*. Türkiyat Enstitüsü; Saniye Önal (1951). *Bayezid-i Veli Divanının Edisyon Kritik ve Tetkiki*. Türkiyat Enstitüsü; (Halûk İpekten vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay. 46). Bu konudaki başka bir mezuniyet tezi de şudur: Resul Kurtuluş ve Hüseyin Ateş (1989). *Divan-ı Sultan Bayezid-i Sâni Transkripsiyonu*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi. Adlî’nin Mehmed Fu’âd tarafından yayımlanan divanı üzerinde başka bir mezuniyet tezi de danışmanlığımızda yapılmıştır: Serda Yılmaz (1999). *Sultân İkinci Bâyezîd-i Sâni Divânı*. Mezuniyet Tezi. Amasya.

¹⁴⁰ Bu mukaddime, ekler bölümünde yeni harfli metne aktarılmış olarak verilmiştir.

¹⁴¹ Mehmed Fu’âd, bu eksiklerin sebebini, kitabın mukaddimesinde şöyle açıklamaktadır: “Mecmû’anın ba’zı yerleri mürûr-ı zamânile okunmaz bir derecede silinmiş olmağile öyle olan mahaller, 0 ile gösterilmiştir.” (Mehmed Fu’âd (1308). *Divân-ı Sultân Bâyezîd-i Sâni*. Dersaadet: Matbaa-i Osmâniye. 3-4).

¹⁴² “Divânın aslı 1121 senesinde yani yüz seksen bu kadar sene evvel istinsâh idilmiş vü ‘asr-ı Bâyezîd Hân’un şive-i kitâbet ü imlâsı vü bi’l-hâssa o zamânki şive-i lisân-ı ‘Osmâni muhafaza olunmuş olduğundan bu defa tab’ında dahi imlâ vü ibârâtı aslâ tağyîr idilmeyerek hâl-i aslîsi ibkâ kılınmışdır.” (Mehmed Fu’âd (1308). *Divân-ı Sultân Bâyezîd-i Sâni*. Dersaadet: Matbaa-i Osmâniye. 4).

Divânının Türkiye'deki kütüphanelerde 3, Türkiye dışındaki kütüphanelerde ise 2 yazma nüshasının tespiti mümkün olmuştur. Aşağıdaki bilgilerden de anlaşılacağı gibi, Sultan Bâyezid'in divânının en sağlam metni, British Library'de OR 9475 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshada bulunmaktadır. Nüshalara göre şiirlerin dökümü aşağıdaki tablolarda (Tablo 3-4-5) gösterilmiştir. Tabloda şiirlerin sıra numaralarını ifade eden rakamlar, şiirlerin yeni harfli metindeki sıra numaralarını göstermektedir.

Tablo 2: Adli Divânının Nüshalarındaki Beyitlerin Dökümü (yeni harfli metindeki sıra numaralarına göre)				
OR nüshasında bulunmayan beyit sayısı	İBB nüshasında bulunmayan beyit sayısı	T nüshasında bulunmayan beyit sayısı	M1 nüshasında bulunmayan beyit sayısı	M2 nüshasında bulunmayan beyit sayısı
122	306	70	205	160
Sadece OR nüshasında bulunan beyit sayısı	Sadece İBB nüshasında bulunan beyit sayısı	Sadece T nüshasında bulunan beyit sayısı	Sadece M1 nüshasında bulunan beyit sayısı	Sadece M2 nüshasında bulunan beyit sayısı
2	-	68	-	19
Bütün nüshalarda mevcut olan beyit/bend sayısı				
531 beyit + 7 bend				

Tablo 3: Adli Divânının Bütün Nüshalarında Ortak Olan Şiirler (yeni harfli metindeki sıra numaralarına göre)
30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 128, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 145.
Bütün nüshalarda mevcut olan şiir sayısı 94'tür.

Tablo 4: Adli Divânının Nüshalarında Ortak Olmayan Şiirlerin Dökümü (yeni harfli metindeki sıra numaralarına göre)				
OR nüshasında olmayan şiirler	İBB nüshasında olmayan şiirler	T nüshasında olmayan şiirler	M1 nüshasında olmayan şiirler	M2 nüshasında olmayan şiirler
34, 42, 80, 98, 99, 118, 119, 120, 127, 140, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 170.	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 34, 42, 80, 98, 99, 118, 119, 120, 127, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 170.	80, 84, 113, 117, 118, 119, 127, 134, 148, 149, 150, 152, 168, 169, 170.	5, 8, 25, 26, 34, 42, 98, 99, 118, 119, 120, 129, 130, 131, 132, 141, 142, 143, 144, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170.	8, 25, 26, 34, 42, 98, 99, 120, 129, 130, 131, 132, 141, 147, 151, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 165.
31	61	15	42	27

1.İngiltere Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü, British Library No:Or 9475 (=OR)

Baş: Hudâyâ Hudâlık saña yaraşur
Nitekim gedâlık baña yaraşur

Son: Hüsn ilinüñ şâhısın ay ile gün leyl ü nehâr
İzüñe yüzün sürer sen şehriyâre kul gibi

Yk.34, st:14, yz:harekeli nesih¹⁴³. İngiltere Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde, Or.9475 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. İlk sayfasında *British Museum* mührü yanında, biri Farsça iki adet mu‘ammâ ve *Dîvân-ı Merhûm u Mağfûr Sultân Bâyezîd Hân Nevverallahu Merkadehü* ifadesi vardır. 1a varağındaki tezyinli ser-levhada *Dîvân-ı ‘Adlî* ifadesi; sonda ise *Bought fr M. Nahman 14 Haziran 1924*¹⁴⁴ notu bulunmaktadır. Ser-levhası ve cedvelleri tezhipli ve tezyinlidir. Bu nüshada 134’ü Türkçe, 3’ü Farsça olmak üzere, toplam 137 gazel ve 1 murabba vardır.

Bu nüshanın imlâsında, bazı önemsiz tutarsızlıklar yanında, Eski Anadolu Türkçesinin temel özellikleri dikkat çekmektedir. Söz gelimi iyelik eklerinin imlâsında vav harfi kullanılmış (لَبْرُكَه); kelime ve hece ortasındaki e’ler zaman zaman elif veya güzel he ile gösterilmiştir (اَبْرَمَاسَه, كَجَامَزُ). Ayrıca yapım eki görevindeki -lık ekinin imlâsında ی harfine yer verilmiş (كَاغْرَلِيَك); Farsça tamlamaları belirtmek amacıyla esre kullanılmış (حُسْنُ كَلِمَاتَانِ); en önemlisi ümîd ve hizmet kelimeleri dal yerine zel harfiyle yazılmıştır (أَمِيذُ, حُدْمَتْ). Bu ve benzeri özellikleri dikkate alındığında, 1500’lü yılların başlarında yazılmış olduğu düşünülebilir.

2.İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı No: M.Cevdet Tb 416/1 (=İBB)

Baş: ‘Adliyâ hükmün anuñçün nâfiz oldı ‘âleme
Yazılan ‘unvânda yârün kaşı tuğrâsıdır

Son: Hüsn ilinüñ şâhısın ayile gün leyl ü nehâr
İzüñe yüzün sürer sen şehriyârün kul gibi

Yk:20, ölç:250x140(150x70), st:21, yz:ta’lik, kt:âharlı. Bu nüshanın baştan yaklaşık 5 varağı eksiktir. Nüsha ze (ج) harfinden başlamaktadır. Adli Divânı, nüshanın 24a numaralı varağında bitmektedir. Divânın bittiği bu varakta Hayretî’nin “eşhedü enlâ ilâhe ille’l-lâh” nakaratlı bir musammâtı; 24b-25a numaralı varakta 21 beyitlik bir na’tı, 25a numaralı son varakta ise yine Hayretî’nin “yâ ‘Alî” redifli bir kasidesi bulunmaktadır. Nüshanın kenarında ise *Cem Sultan Divânı* yer almaktadır.¹⁴⁵

Bu nüshada 2’si Farsça 106 gazel ve 1 murabba bulunmaktadır. Hem şiirlerin sıralanışı hem imlâ özellikleri hem de nüsha farklılıkları açısından OR nüshasıyla büyük benzerlik göstermektedir.

¹⁴³ T nüshasıyla birlikte bu nüshayı, yurt dışından CD ortamında getirttiğimizden ve Millî Kütüphane kayıtlarında yeterli ayrıntı bulunmadığından, nüshayla ilgili tavsiflerde ölçü ve kâğıt türü gibi bilgilere yer verilememiştir.

¹⁴⁴ M.Nahman’dan satın alınmıştır. 14 Haziran 1924.

¹⁴⁵ Bu nüshadan, Mehmed Çavuşoğlu ve M.Ali Tanyeri tarafından yayımlanan Hayretî Divânı ile Halil Ersoylu tarafından hazırlanan *Cem Sultan’ın Türkçe Divanı* adlı çalışmalarda bahsedilmemektedir.

3.Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü, No:Talat 72 (=T)

Baş: Hudâyâ Hudâlık saña yaraşur
Nitekim gedâlık baña yaraşur

Son: Sultân-ı cihân kerd u eger ki be-nevâzî
‘Adlî dil-i âzürde-i höd-râ be-nigâhî

Yk:50, ölç:222x142, st:11, yz:ta’lik. İlk sayfasında Mısır Milli Kütüphanesi mührü yanında *Edeb-i Türkî Tal’at 72* notu vardır. Kütüphane kaydındaki ‘*unvânü’l-muhtevâ* satırında *Dîvân-ı Sultân Bâyezîd; el-mü’ellif* satırında *Bâyezîd Hân-ı Sâni Bin Ebü’l-feth* notu yer almaktadır. Ser-levhasında *Mi’netâyic-i Efkâr-ı Sultâni’l-‘Âdili’s-Sa’id Ve’l-Hâkâni’l-Kâmil El-Hamîd Ebü’n-Nasr Sultân Bâyezîd Hân Bin Sultân Muhammed Hâkâni’l-Gâzî* ifadesi vardır.

Bu nüshada da, küçük birtakım tutarsızlıklarla birlikte, Eski Anadolu Türkçesinin özellikleri dikkat çekmektedir (irmese: ایرماسه , eyleye: ايليا , leblerüñe: ليلروكه). Birkaç yerde Azerbaycan Türkçesinin izleri de vardır (menüm: منم). Genel imlâ hususiyetleri dikkate alınarak, bu nüshanın Kanûni Sultan Süleyman döneminde istinsah edildiği söylenebilir.

Bu nüshada eksik varak yoktur. Ser-levhası ve cedvelleri tezhipli ve tezyinlidir. Nüshada 141’i Türkçe, 14’ü Farsça olmak üzere, Adlî’nin toplam 155 şiiri bulunmaktadır. Bu şiirlerin 151’i gazel, 1’i murabba‘, 2’si müfred, 1’i matla’dır. Adlî’nin şiirlerinin sonunda *Temmeti’l-eş‘ârü’s-şerîf be-eltâfi’l-melikesi’l-latîf* ifâdesi bulunmaktadır. Bu nüshada ayrıca Cem Sultan’a ait bir beyitle 1 gazel ve kime ait olduğu tespit edilemeyen bir muamma da yer almaktadır.

4.Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Efendi Manzûm Eserler Bölümü No:274 (=M1)

Baş: Hudâyâ Hudâlık saña yaraşur
Nitekim gedâlık baña yaraşur

Son: Hôş bilür mihr ü vefâ kâ’idesin yâr velî
‘İtibâr olmaya ol ‘ilme ki gelmez ‘amele

Yk:41, ölç:185x112 (124x75), st:11, yz:harekeli nesih, kt:âbâdi, cl:yaldız, ct:siyah meşin ıstampa şemseli ve köşebentli. 3a-3b, 8a-8b ve 41a-41b numaralı varaklar eksiktir. Başta ve sonda Ali Emîrî’nin ve kitaplığın mührü bulunmaktadır. Ser-levhasında *Dîvân-ı Sultân Bâyezîd* ifadesi; kütüphane kaydında ise “*Eski ve nâdir nüshalardan olması ve padişahlara ait bulunması itibariyle kıymetlidir.*” bilgisi vardır. İstinsah kaydında “*Hazâ kitâb-ı Abdullah Çelebi İbn Merhûm Ağa Mimârbaşı Sâbık Müşterî ‘an yed-i Yahyâ Çelebî fî yigirmi beş Şevvâl sene 1120¹⁴⁶*” notu yer almaktadır.

Ali Emîrî Efendi’nin istinsah ettiği M2 nüshasının kaynağı olarak dikkat çekmektedir. OR nüshasına göre çok daha az olmakla birlikte, bu nüshada da, Eski Anadolu Türkçesinin imlâ özellikleri dikkat çekmektedir. Bu nüshada

¹⁴⁶ Hicri 25 Şevvâl 1120 tarihinin Milâdi karşılığı, 19 Ocak 1708’e denk gelmektedir.

123 gazel, 1 murabba, 2 beyit, 1 mısra vardır. Adlî'nin Farsça hiçbir gazeli bu nüshada yer almamıştır.

5.Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Efendi Manzûm Eserler Bölümü No:277/1 (=M2)

Baş: Hudâyâ Hudâlık saña yaraşur
Nitekim gedâlık baña yaraşur

Son: Hôş bilür mihr ü vefâ kâ'idesin yâr velî
İtibâr olmaya ol 'ilme ki gelmez 'amele

Yk:141, ölç:208x169, st:muhtelif, yz:rik'a, kt:beyaz, ct:ebri kaplı. Adlî'nin divanının bulunduğu bölüm 39 varaktan oluşmaktadır. Ser-levhasında *Dîvân-ı Sultân Bâyezîd Hân-ı Velî* ifadesi yer alan nüshanın 1b ile 2a varakları harekeli, diğerleri harekesizdir. Alî Emîrî Efendi'nin istinsah ettiği nüshada, şiirler nazım türlerine göre adlandırılmışlardır.

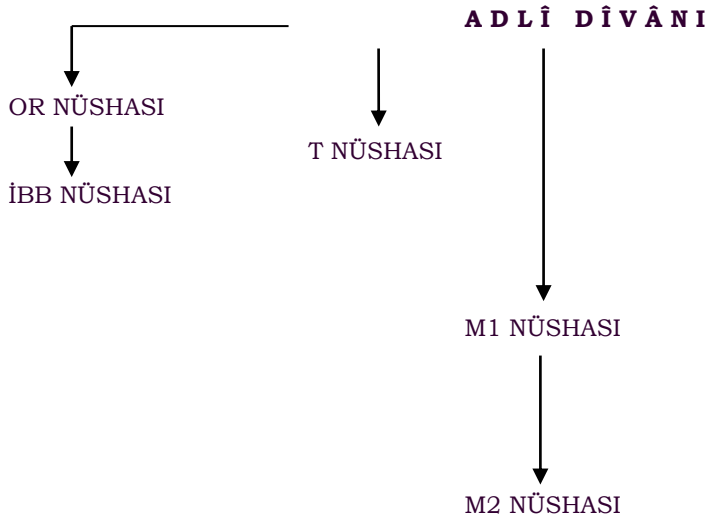
Nüshanın 37b, 38a ve 38b varaklarında Alî Emîrî Efendi'nin "*Sultân Bâyezîd Hân-ı Velî Rahmetullahü'l-Melikü'l-'Alâ Hazretlerinin Ba'zı Fârisî Eş'âr-ı Belâgat-Nisâr-ı Şâhâneleri*" başlığı ile verdiği 3 Farsça gazel, 1 kıt'a, 2 de matla bulunmaktadır. Bu kıt'a ve matlalar, diğer nüshalarda yoktur.

38b ile 39a'da Adlî'nin bir matla'ına Necâtî Bey, Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebi, Tâcizâde Cafer Çelebi gibi dönemin şairleri ve devlet adamlarınca yazılmış nazireler vardır. Nüshanın 40b'den sonraki varaklarında ise Ali Emîrî'nin "*Sultan Bâyezîd Hân-ı Velî Hazretlerinin Dîvân-ı Selâset-Beyân-ı Şâhânelerinin Tahmîsât u Tesdîsâtı*" yer almaktadır.

Bu nüshada 131 gazel, 1 murabba, 2 kıt'a, 3 matla', 1 müfred, 2 ferd bulunmaktadır. Hem şiirlerin sıralanışı hem imlâ özellikleri hem de nüsha farklılıkları açısından M1 nüshasıyla büyük benzerlik göstermektedir.

Şu hâlde Adlî Dîvânı'nın mevcut yazma nüshalarıyla ilgili şöyle bir şecere oluşturmak mümkündür¹⁴⁷:

ŞECERE

¹⁴⁷ Nüshalarla ilgili örnek görüntüler için "Tenkidli Metin ve Ekler" bölümlerine bakılabilir.

Metnin Hazırlanmasında Dikkat Edilen Hususlar

1.Arapça ve Farsça menşeli uzun sesliler ā, ī, ō, ū; Ā, Ī, Ō, Ū şeklinde gösterilmiştir.

2.Bugünkü alfabemizde kullanılmayan harfler için aşağıdaki çeviriyazı alfabesi kullanılmıştır:

’	ء
Ş ş	ث
H h	ح
Ĥ ĥ	خ
Z z	ذ
Ş ş	ص
Z z Đ đ	ض
Ṭ ṭ	ط
Z z	ظ
‘	ع
Ġ ġ	غ
K k	ق
Ñ ñ	ك
v	و (vāv-ı madûle)

3.Farsça vāv-ı ma‘dûle ĥvâb kelimesindeki gibi gösterilmiştir.

4.Birleşik isimlerin ve sıfatların yazımında, İsmail Ünver’in “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” (*Türkoloji Dergisi*, C.XI, S.1, s.51-91) dikkate alınarak, bu tür kelimeler - işaretiyle ayrılmıştır.

5.Aynı şekilde Farsça edatlar ve ön ekler de, eklendikleri kelimelerden - işaretiyle ayrılmışlardır.

5.Nüsha farklarını belirtmek için ilgili kelimeler] işaretiyle ayrılmış; aynı kelimeyle ilgili farklılıkları belirtmek için virgöl; aynı mısradaki diğer farklılıkları belirtmek için ise / işareti kullanılmıştır.

6.Şiirdeki bir beytin ya da kelimenin nüshada bulunmadığını belirtmek üzere, nüshayı ifade eden kısaltmanın başına (-) işareti konmuştur. Örneğin 5 numaralı gazelin İBB ve M1 nüshalarında bulunmadığı 5 -İBB, -M1 şeklinde; aynı gazelin 2.beytinin M2 nüshasında bulunmadığı 2 -M2 şeklinde gösterilmiştir. Bir kelimenin nüshada bulunmadığı ise peygamber] -T örneğindeki gibi belirtilmiştir.

7.Tarafımızdan yapılan eklemeler, () şeklinde parantez içinde gösterilmiştir.

8.Orijinal imlâsında ve eski harfli metinde uzun olan bazı heceler, vezin gereği kısa okunmuştur: ‘Adlî>‘Adli, ‘İsî>‘İsi, āzād> azād...

9.İse ve ile gibi Türkçe ekler, eklendikleri kelimeye bir ses değişimine sebep olmuşlarsa, kelimeye bitişik yazılmışlar; kelimeye herhangi bir değişim olmamışsa ayrı yazılmışlardır: *yoğise*, *yok ise*. Ayrıca üçüncü teklik şahıs iyelik eki olan *i* ile vasıta hâl eki olan *ilenin* birleştiği kelimelerde bu ekler birleşik yazılmıştır: (*onun*) *mihri*.

10.Nüshalarda *dâyim*, *melâyik*, *fâyide* şeklinde yazılan kelimeler, orijinal imlâları dikkate

alınarak *dā'im* ve *melā'ik, fâ'ide* şeklinde yazılmışlardır. Aynı şekilde harekelere göre nüshalarda *Müsülmân* şeklinde yer alan kelimenin de *Müselmân* şekli tercih edilmiştir.

11.Hem ʿaşk hem de ʿışk şeklinde okunabilen عشق kelimesinin, nüshalardaki harekeler dikkate alınarak ʿışk şekli tercih edilmiştir. Aynı şekilde ای kelimesi de Türkçe şiirlerde *iy* şeklinde okunmuştur.

12.Ayın (°) ve hemze (?) işaretinden ayrılabilmesi için, n'ola k'ide gibi kelimelerde, harf-i tariflerde ve özel isimlerden sonra kesme işareti olarak ' kullanılmıştır.

13.Alışlagelen bir uygulama olarak çeviriyazı çalışmalarında nüsha farklılıkları dipnotlarda belirtilegelmiştir. Bununla birlikte çeviriyazılı metinle birlikte orijinal metne genellikle yer verilmediğinden, nüshalar arasındaki farklılıkları Arap asıllı Türk alfabesi üzerinden takip etme imkânı el edilememiştir. Adlî Dîvânı'nda ise Latin asıllı Türk alfabesinin yanında şiirin orijinal alfabesiyle de metni verilmiş; böylece muhtemel okuma farklılıklarının ve tercihlerinin de takibi sağlanmıştır. Ayrıca bir nüshada “kelime, kelime grubu, mısra, beyit veya şiir” düzeyinde karşılaşılabilen eksiklikler, uygun nüshalardan yararlanılarak giderilmiştir. Böylece Adlî Dîvânı'nın sadece yeni harfli metni değil, eski harfli metni de bütün hâlinde okurların ve araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Kaynakça

- Ahmed Râsim (2002). *Osmanlı Tarihi*. C.1. İstanbul: Emre Yay.
- Ak, Coşkun (1977). *Muhibbî Divanı: İzahlı Metin*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Ak, Coşkun (1987). *Muhibbî Divânı*. Ankara: KTB Yay.
- Ak, Coşkun (2001). *Şair Padişahlar*. Ankara: KB Yay.
- Akgündüz, Ahmed ve Sait Öztürk (1999). *Bilinmeyen Osmanlı*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay.
- Alderson, Anthony Dolphin (1999). *Bütün Yönleriyle Osmanlı*. Hzl. Mustafa Armağan. Çev. Şefaettin Severcan. İstanbul: Yeni Şafak Yay.
- Alparslan, Ali (1999). "Osmanlılarda Hat Sanatının Gelişmesi ve Bunun Nedenleri". *Osmanlı*. C.11. Ed. Güler Eren. Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- Alpaslan, Ali (1977). *Kadı Burhaneddin Divânı'ndan Seçmeler*. Ankara: KB Yay.
- Altınay, Ahmet Refik (2001). *Sultan Cem*. İstanbul: TİB Kültür Yurt Yay.
- Altuntaş, Mehri (2002). *Devşirmelikten Evliyalığa: Osmanlı Vezir-i Azamı Mahmud Paşa*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Arslan, Mehmed (2007). *Mihri Hatun Divânı*. Ankara: Amasya Valiliği Yay.
- Aydın, Şadi (2002). "Farsça Divan Sahibi Osmanlı Sultanları ve Divânlarının Nüshaları". *Nüsha* 6: 45-56.
- Aymutlu, Ahmed (1959). *Fatih ve Şiirleri*. İstanbul: M.Sıralar Matbaası.
- Baltacıoğlu, Şahmeran (2003). *Fatih (Avni) Divanı ve Tahlili* (2 cilt). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Banarlı, Nihad Sâmî (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. C.1. İstanbul: MEB Yay.
- Bayram, Yavuz (Ed.) (2007). *I. Amasya Araştırmaları (1.Kitap), I.Amasya Araştırmaları (2.Kitap)*. Ankara: Amasya Valiliği Yay.
- Baysun, M.Cavid (1946). *Cem Sultan-Hayatı ve Şiirleri*. İstanbul: Ahmet Halit Ktb.
- Bilkan, Ali Fuat (2003). "Sultanların Şiiri/Şiirlerin Sultanı". *Yağmur* 19: 8-15.
- Bilmen, Sıtkı (1944). *Fatih Divanı*. İstanbul: Ahmet Halit Ktb.
- Böcekçi, Turan (2002). *Amasya Evliyalari*. Ankara: Lazer Ofset.
- Böcekçi, Turan (2002). *Amasya Ünlüleri*. (Osman Fevzi Olcay'ın Amasya Meşâhiri adlı eserinininden çeviri). Ankara: Amasya Belediyesi Yay.
- Bursalı Mehmed Tâhir (2000). *Osmanlı Müellifleri*. C. II. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Canım, Rıdvan (1995). *Edirne Şairleri*. Ankara: Akçağ Yay.
- Canım, Rıdvan (hzl.) (2000). *Latîfî, Tezkiretü's-şuarâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ*. Ankara: AKM Yay.
- Cihan Özsayiner, Zübeyde (1999). "Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesindeki Osmanlı Sultanlarının Hatları". *Osmanlı*. C.11. Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- Çelebioğlu, Âmil (1998). *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: MEB Yay.
- Çiçekler, Mustafa (1998). "Şehzade Bayezid ve Farsça Divançesi". *Şarkiyat Mecmuası* VIII: 211-18.
- Derman, M.Uğur (1999). "Osmanlı Türklerinde Hat Sanatı". *Osmanlı*. C.11. Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- Doğan, Enfel ve Fatih Tıgılı. "Sultan V.Mehmed Reşad'ın Çanakkale Gazeli ve Bu Gazele Yazılan Tahmisler". *İÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi* 33: 41-96.
- Doğan, Muhammed Nur (2006). *Fatih Divanı ve Şerhi*. İstanbul: Yelkenli Yay.
- Eflatun, Muvaffak (2007). "Yüzyıllara Göre Eski Türk Edebiyatı Tarihi". *Eski Türk Edebiyatına Giriş*. Ed. Ahmet Mermer. Ankara: Akçağ Yay.
- Engin, Sedat (2006). *Cem Sultan'ın Türkçe Divanı'nın Tahlili*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Erdem, Sadık (1994). *Râmiz ve Tezkire-i Şu'arâsı*. Ankara: AKM Yay.
- Erdemir, Avni (1999). *Musikişinas Divan Şairleri*. Ankara: TÜSAV Yay.

- Erdemir, Avni (1999). *Muslihu'd-din Mustafa İbn Vefâ Hayatı, Eserleri, Tesirleri ve Manzum Eserlerinin Tenkidli Metni*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Eren, Güler (Ed.) (1999). *Osmanlı*. C.12. Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- Ergin, Muharrem (1980). *Kadı Burhanettin Divanı*. İstanbul: İÜ EF Yay.
- Ergun, Saadettin Nüzhet. "Bâyezid II". *Türk Şairleri*. C.2. 746.
- Ergun, Saadettin Nüzhet. "Adlı". *Türk Şairleri*. C.1.
- Ersoyly, Halil (1978). *Cem Sultan'ın Türkçe Divanı ve Üzerine Dil Araştırmaları*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Ersoyly, Halil (1981). *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı*. C. 3. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser Yay.
- Ersoyly, İ.Halil (1989). *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı*. Ankara: TDK Yay.
- Erünsal, İsmail (1981). "Türk Edebiyatının Arşiv Kaynakları I: II.Bâyezid Devrine Ait Bir İn'âmât Defteri". *Tarih Enstitüsü Dergisi X-XI*: 303-342.
- Erünsal, İsmail (1984). "Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları II: Kanunî Sultan Süleyman Devrine Ait Bir İn'âmât Defteri". *Osmanlı Araştırmaları IV*: 1-17.
- Feridun Bey (H.1274). *Mecmû'ı Münşe'ât-ı Selâtîn*. C. I-II. İstanbul: Takvimhane Matb.
- Köprülü, Fuad (1986). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Gelen, Kasım (1998). *Kanunî Sultan Süleyman'ın Farsça Divanı*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Gibb, E.J.Wilkinson (1991). *Osmanlı Şiir Tarihi I-II*. Ankara: Akçağ Yay.
- Gül, Tayyar (2000). *Divan-ı Şâhî*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Hashalıcı, Sabit (1952). *Ahmed I. (Bahti), Hayatı, Divanının Transkripsiyonu ve Tedkiki*. Mezuniyet Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Hoca Saadeddin Efendi (1999). *Tâcü't-tevârih*. C.V. Ankara: KB Yay.
- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Dimetoka> [ET:01.01.2007]
- <http://tr.wikipedia.org> [ET:01.01.2007]
- İnce, Adnan (1981). *Cem Sultan, Cemşid u Hurşid: İnceleme-Metin*. Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- İnehân-zâde Mehmed Nâ'îl (2001). *Tuhfe-i Nâ'îlî*. C. I-II. Ankara: Bizim Büro Yay.
- İpekten, Halûk (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*. İstanbul: MEB Yay.
- İpekten, Halûk vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay.
- İsen, Mustafa (1998). *Sehî Bey Tezkiresi*. Ankara: Akçağ Yay.
- İsen, Mustafa (1999). *Latîfî Tezkiresi*. Ankara: Akçağ Yay.
- İsen, Mustafa ve Ali Fuat Bilkan (1997). *Sultan Şairler*. Ankara: Akçağ Yay.
- İsen, Mustafa (1994). *Kühû'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKM Yay.
- İz, Fahir ve Günay Kut (2004). "Adlı". *Büyük Türk Klâsikleri*. C.2. İstanbul: Ötüken Yay.
- Kayaalp, İsa (1976). *Sultan Ahmed ve Divanı*. İstanbul.
- Kayaalp, İsa (1999). *Sultan Ahmed Divanının Tahlili*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Kayabaşı, Bekir (hızl.). *Kafzâde Fâizî'nin Zübdetü'l-eş'âr'ı*. Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Kılıç, Filiz (1994). *Âşık Çelebi, Meşâirü's-Şuarâ*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kılıç, Filiz (1996). "Osmanlı Hanedanından Bir Şair: Şehzâde Korkut". *Bilig 2*: 203-220.
- Kılıç, Filiz (2000). *Şehzade Bayezid 'Şâhî' Hayatı ve Divanı*. Ankara: KB Yay.
- Kırkkılıç, Ahmet (1985). *Sultan Üçüncü Murad (Murâdî) Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Kırkkılıç, Ahmet (1998). *Sultan Üçüncü Murad, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanından Seçmeler*. İstanbul: KTB Yay.

- Koçak, Aynur (1996). *Âdile Sultan Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Afyonkarahisar Üniversitesi.
- Komasyon (1946). *Türk Ansiklopedisi*. C.1. Ankara: MEB Yay.
- Komasyon (1952). *Türk Ansiklopedisi*. C.V. Ankara: MEB Yay.
- Komasyon (1977). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Komasyon (1980). *Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi*. C. 2. İstanbul: Meydan Yay.
- Komasyon (1983). *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*. İstanbul: Anadolu Yay.
- Komasyon (2007). *Amasya Selçuklu ve Osmanlı Mimarisi ve Bezemeleri*. İstanbul: Amasya Valiliği Yay.
- Kurtoğlu, Orhan. "Divan Şiirinde Mahlas Değiştiren ve Birden Fazla Mahlas Kullanan Şairler". *Bilig* 38.
- Kurtuluş, Resul ve Hüseyin Ateş (1989). *Divan-ı Sultan Bayezid-i Sâni Transkripsiyonu*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Kutluk, İbrahim (1989). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-şuarâ*. C. I. Ankara: TTK Yay.
- Mahir, Banu (2005). *Osmanlı Minyatür Sanatı*. İstanbul: Kabalcı Yay.
- Mehmed Fu'ad (1308). *Divân-ı Sultân Bâyezid-i Sâni*. Dersaadet: Matbaa-i Osmâniye.
- Mehmed Süreyyâ (1995). *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye*. Hzl. Ali Aktan, Abdülkadir Yuvalı ve Mustafa Keskin. İstanbul: Sebil Yayınevi.
- Merdan, Bayram (1972). *Harimî (Şehzade Korkud) Divançe*. Mezuniyet Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Sakaoğlu, Necdet (1999). "Bayezid II". *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*. C.1. İstanbul: YKY. 299-302.
- Okur Meriç, Münevver (1991). "Cem Sultan'ın Yeni Bulunan Fal-ı Reyhan-ı Cem Sultan Adlı Eseri". *Tarih ve Toplum* 16: 96.
- Okur Meriç, Münevver (2006). *Cem Sultan*. Ankara: VGM Yay.
- Okur, Münevver (1992). *Cem Sultan, Hayatı ve Şiir Dünyası*. Ankara: KB Yay.
- Okur, Münevver (1997). *Cemşid ü Hurşid Mesnevisi, Metin, İnceleme*. Ankara: AKM Yay.
- Önal, Saniye (1951). *Bayezid-i Veli Divanının Edisyon Kritik ve Tetkiki*. Mezuniyet Tezi. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü.
- Özdemir, Hikmet (1996). *Âdile Sultan Divânı*. Ankara: KB Yay.
- Özpekel, Osman Nuri (1999). "Şâir ve Bestekâr Osmanlı Padişahları". *Osmanlı*. C.10. Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- Pala, İskender (2003). *Şair Fatih: Avnî*. İstanbul: Metropol Yay.
- Pekolcay, Neclâ (1981). *İslâmî Türk Edebiyatı 1*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Sakaoğlu, Necdet (1999). *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*. İstanbul: YKY.
- Serin, Muhittin (1992). *Hattat Şeyh Hamdullah*. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Yay.
- Serin, Muhittin (1999). "Osmanlı Hat Sanatı". *Osmanlı*. C.11. Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- Serin, Muhittin. "Amasya Mektebi". *Hattat Şeyh Hamdullah*. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Yay.
- Subaşı, Hüsrev (1999). "Hattat Osmanlı Padişahları". *Osmanlı*. C.11. Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- Sungur, Necati (hzl.) (2006). *Tâcî-zâde Cafer Çelebi, Heves-nâme*. Ankara: TDK Yay.
- Sungurhan, Aysun (hzl.) (1994). *Beyânî Tezkiresi İnceleme-Tenkitleli Metin*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Sungurhan Eydurhan, Aysun (hzl.) (1999). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-şuarâ İnceleme-Tenkitleli Metin*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Şahin, İlhan ve Feridun Emecen (1991). "Amasya". *İslâm Ansiklopedisi*. C.3. İstanbul: TDV Yay. 1-4.
- Şanlı, Saadet (1989). *Şehnameci Taliki-zâde'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri -Taliki-zade Şehnamesi (V. Hassa)'nın Edisyon Kritiği*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

- Şardağ, Rüştü (1982). *Şair Sultanlar*. Ankara: TİB Yay.
- Kutlu, Şemseddin (1948). "Sultan Şairler ve Saltanatlı Şiirler". *Salon Mecmu'ası* 11: 163.
- Şen, Fatma Meliha (2002). *Tâcizâde Ca'fer Çelebi Divanı'nda XV. ve XVI.Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatı*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Şentürk, Güzin (1944-45). *Bayezid II (Adli'nin Siyasî Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Divanı'nın Transkripsiyonu)*. Türkiyat Enstitüsü.
- Şentürk, Ahmet Atillâ ve Ahmet Kartal (2004). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Şimşirgil, Ahmet (1998). "Bir Nazlı Geline İki Güvey Olmaz". *Tarih ve Medeniyet* 47: 16-19.
- Tarlan, Ali Nihad (1946). *Yavuz Sultan Selîm'in Farsça Divân Tercümesi*. İstanbul.
- Timurtaş, Faruk Kadri (1992). "Türkiye Edebiyatı". *Türk Dünyası El Kitabı*. Ankara: TKAE Yay.
- Tolasa, Harun (2001). *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*. Ankara: Akçağ Yay.
- Tolasa, Harun (2002). *16.Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Tulum, Mertol (1963). *Bahtî Divanı'nın Transkripsiyonu ve Şairin Edebî Şahsiyeti*. Mezuniyet Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Turan, Şerafettin (1992). "Bayezid II". *İslâm Ansiklopedisi*. C.5. İstanbul: TDV Yay.
- Türsan, Berin (1951). *Şehzade Korkud ve Divanının Tetkiki*. Mezuniyet Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Uyar, Kamil Yaşar (1995). *Sultan 3. Murad'ın Fütühat-ı Ramazan'ı ve Farsça Divanı*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1949). "Bâyezîd II". *İslâm Ansiklopedisi*. C.2. İstanbul: MEB Yay.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1988). *Büyük Osmanlı Tarihi*. C.II. Ankara: TTK Yay.
- Ünsel, Kemal Edip (1946). *Fatih'in Şiirleri*. Ankara: TTK Yay.
- Yasar, Abdizâde Hüseyin Hüsâmeddin (1986). *Amasya Tarihi*. C.1. Ankara: Amasya Belediyesi Yay.
- Yasar, Abdi-zâde Hüseyin Hüsâmeddin (2007). *Amasya Tarihi*. C.1. Hzl. Mesut Aydın ve Güler Aydın. Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yay.
- Yıldırım, Mehmet Nuri (2002). *Amasyalı Divan Şairleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Yıldırım, Talip (2002). *Hüseyin Baykara Divanı (Metin-İnceleme-Dizin)*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Yılmaz, Serda (1999). *Sultân İkinci Bâyezîd-i Sâni Divânı*. Mezuniyet Tezi. Amasya.
- Yücebaş, Hilmi (1960). *Şair Padişahlar*. İstanbul: Yeni Matbaa.
- Yücel, Bilâl (2002). *Mahmud Paşa Adnî Divanı*. Ankara: Akçağ Yay.

METİN

1

Münacât*

fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe' ül

- 1 Hüdâyâ Hüdâlık saña yaraşur
Nitekim gedâlık baña yaraşur
- 2 Çü sensin penâhı cihân halkınuñ
Kamudan saña ilticâ yaraşur
- 3 Şeh oldur ki kulluğuñ itdi senüñ
Kuluñ olmayan şeh gedâ yaraşur
- 4 Şu baş kim saña secde eylemeye
Ser-i şâh ise zîr-i pâ yaraşur
- 5 Şu dil kim marîz-i gamuñdur senüñ
Aña zikrûñ ile şifâ yaraşur
- 6 Şu kim dürr-i gufrânuñ olmak diler
Gamuñ baırına âşinâ yaraşur
- 7 Egerçi ki 'isyânumuz çok durur
Sözümüz yine *rabbenâ* yaraşur
- 8 Ne ümmîd ü ne bîmdür işümüz
Hemân bize havf u recâ yaraşur
- 9 Eger 'adl ile sorasın 'Adli'yi
'Ukûbetdür aña sezâ yaraşur
- 10 Ben itdüm anı kim baña yaraşur
Sen eyle anı kim saña yaraşur
- 11 Şu günde ki hiç çâresi qalmaya
Aña çâre-res Muştafâ yaraşur

1 OR 1b, T 1b, M1 1b-2a, M2 1b-2a, -İBB.

*OR, M1 ve İBB'de başlıklara yer verilmemiştir. Kullanılan başlıklar, T ve M2 nüshalarından alınmıştır.

4b zîr-i] zîr ü OR, M1.

6 -T.

8b havf] fark OR.

10 -T.

11 Bu beyit, OR nüshasında 10. sırada, T nüshasında ise 9.sıradadır.

2

Tevhîd*fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*

- 1 Hvâb-ı gafletden uyanıp zînet-i eşcâre bak
Kudret-i Hakk'a nazâr kıl revnağ-ı ezhâre bak
- 2 Gözüñ aç gör nice ihyâ oldı emvât-ı zemîn
Haşr-ı ecsâda o münkir itdüğü inkâre bak
- 3 Sebz-püş olup kıyâma turdılar her bir şecer
Kıldılar secde huzûr-ı kalb ile kühsâre bak
- 4 Minber-i şâh üzre çıkmış va'z ider murg-ı çemen
Selsebil âyâtını tefsîr ider enhâre bak
- 5 Meşrebüñ âb-ı revân gibi eger şâf eyleyüp
'Âşık-ı şâdık geçerseñ gel beru didâre bak
- 6 Hâr fikri bülbüle gülden kıomaz büy-ı vefâ
Yoğ hisâbına şay ağıyârı beru gel yâre bak
- 7 Yarın añda kıalmayam dirseñ fiğân u zârda
'Adliyâ bunda işitdüğüñ fiğân u zâre bak

2 OR 2a, T 2a-2b, M1 2b, M2 2a-2b, -İBB.

2b ecsâda] ihyâda M1, M2.

3a sebz-püş] sebze-püş OR / kıyâma] kıyâmet T.

5a meşrebüñ] meşreb-i T.

6a bülbüle] bülbülü T.

6b ağıyârı beru gel yâre] anı gel beru ruhsâre T.

3

Fî Na't-ı Seyyidi'l-enâm 'Aleyhi't-taḥiyyeti Ve's-selâm*mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün*

- 1 Muḥammed-i 'Arabî kim Resûl-i ekmeldür
Taḥarrüb ile ḳamu enbiyâdan efḳaldür
- 2 Ḳalan resûllerün ḳavmineydi da'veti çün
Nübüvvetiyile bu ins ü cāna mürseldür
- 3 Kim anı medḥ ide çün medḥidür anuñ *levlāk*
Defâtir-i dü cihān midḥatinde mücmeldür
- 4 'Adū-yı bî-başar aña muḥālif olsa ne ṭañ
Saḥîḥi egri görürler şular ki aḥveldür
- 5 Egerçi ḥatm idi Yūsuf'da ḥüsn i'cāzı
Bu ḥüsn-i ḥulḳ ile cümlesinden ecmeldür
- 6 Eyā mu'în-i beşer raḥm ḳıl fütâdelere
Şefâ'at âyeti şānuñda çünki münzeldür
- 7 Ḳapuñ gedāsı durur 'Adli anı redd itme
K'aña muḥabbet-i ālüñ delil-i a'deldür

3 OR 2a, T 2a, M1 2a, M2 2a, -İBB.

5b ḥulḳ] ḥulḳı T.

6b çünki] çün T.

4

Ġazeliyyāt

Ĥarfü'l-elif

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 İy kemān-ebrü n'ola ķurbān idersem cān saña
Biñ benüm bigi ider her laħza cān ķurbān saña
- 2 Mihrüñi cānda ezelden saķlar idüm sanma kim
Dār-ı dünyāda görüp ĥayrān olupdur cān saña
- 3 Dilde ġamzeñ zaħmına merhem didüm dil-ber didi
Tir-i müjgānum yeter her laħzada dermān saña
- 4 Pertev-i ĥüsñüñ meger eflāke düşmiş ay u ġün
Gice ġündüz raķş urup olmuş durur ĥayrān saña
- 5 Ĥüblık sende temām olduġına ĥucet durur
Kātib-i ķudret ki yazmış ol ĥaķ-ı reyĥān saña
- 6 Bil hemān ben dimezem aduña şeytān iy raķib
Bunca çok telbis ile her kişi dir şeytān saña
- 7 Ĥün-ı dil yaşıñla ʿAdli gerçi seyl oldı diriġ
Ķanlı yaşıñ göricek raħm eylemez cānān saña

4 OR 3a-3b, T 2b-3a, M1 2b-3a, M2 2b-3a, -İBB.

1b benüm] menüm T / bigi] gibi T, M1, M2.

5 -M1.

5a ĥucet budur] bu ĥucet durur T / durur] budur M1, M2.

5b ol] o OR.

6a şeytān] iblis T.

6 -M1, -M2.

7 -M1.

5

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

- 1 Şems-i ruhuñı eylemege şemse-i ğarrā
Çekdi қalem-i қudret aña ҳатт-ı semen-sā
- 2 Һaddüñ varaқına yazılan ҳатт-ı ğubāruñ
Hoş virdi yüzüñ safhasına zīnet-i zībā
- 3 Şan sūre-i İncil idi ҳатт-ı ki yazıldı
Göstermek için la'l-i lebüñ mu'ciz-i 'İsā
- 4 Reyhān ҳатуñı yazduğı bu kātib-i қudret
Tā āyet-i ҳақ ola cemālūñde hüveydā
- 5 Cān menzili olmağa revāyiñle mu'aṭṭar
Müşğīn şaçuña oldı maḥal cennet-i 'ulyā
- 6 Çün bāğ-ı behişt oldı benefşeyle müzeyyen
Gülzār-ı ruhuñ olsa n'ola ҳатт-ı me'vā
- 7 Mecnūn olalı Leyli-i zülfüñ hevesinde
Sevdā-yı ҳатуñ itdi mekān 'Adli'ye sahrā

5 OR 3a, T 3a-3b, M2 2b, -M1, -İBB.

1b çekdi] yazdı M277.

2 -M2.

2b göstermek için] göstermede M277.

4b āyet-i] āyine-i OR.

5 Bu beyit, T nüshasında 6.sıradadır.

5b müşğīn] miskīn OR.

6a benefşeyle] naқş ile T.

6 -M2. Bu beyit, T nüshasında 5.sıradadır.

6

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Dōstlar düşmen olupdur yine ol yār baña
Hele yār itdüğini eylemez ağıyār baña
- 2 Yollar itdi yüzi üstinde gözi yaşı revān
Nālem işitdi meger ağladı kühsār baña
- 3 Baña yārüm ğamı yetmez mi bütün 'ālemde
Cevr itdüği nedür 'ālem-i ğaddār baña
- 4 Yüzine baqmağa māni' olur ebr-i zülfi
Gün mi gösterdi 'aceb baht-ı siyeh-kār baña
- 5 Zülf-i dil-dāre şebih itdüğüme incinüben
Gör ki dönderdi meger nāfe-i tātār baña
- 6 Dil za'if oldı taħammül idemez bār-ı ğama
Serber olur ğam-ı hicrān dağı her bār baña
- 7 'Adliyā şöhet-i ağıyār ile bızār oldum
Hoş gelür yār-ı vefādār ile bāzār baña

6 OR 2b-3a, T 3b-4a, M1 4a, M2 3a, -İBB.

1 -M1, -M2.

2 -M1, -M2.

3 -M1, -M2.

4a baqmağa māni' olur ebr-i zülifi] māni' olur leyli zülfin gören / māni'] kāni' M1.

7

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Būy-ı zülfüñle behište ger vara bād-ı şabā
Ravza'dan karşı çıķup Rıdvān diye kim merħabā
- 2 Her ne dem bād-ı nesīm iriše ol dem ideler
Ehl-i cennet gözlerine gerd-i rāhuñ tūtiyā
- 3 Sāyesinde ķaddüñüñ sürdügiçün ʿömr-i dırāz
Serv-i bālāña çenār el götürüp eyler duʿā
- 4 Ney gibi nālem benüm olduğuyiçün süznāk
İñleyüp āhenk ider çeng eyleyüp ķaddin dü-tā
- 5 Kime şadı kime ğam itmiş Hūdā ķısmet ezel
Sensüzün āh eylemek her dem naşīb itmiş baña
- 6 Derd-i dil dermānını şordum řabībe didi kim
Şerbet-i la'linden özge derdüñe yoķdur devā
- 7 Sen gidersin iy şanem şandum bedenden cān gider
Bu sebebden dōstum ʿAdlī didi rūħum saña

7 OR 3b, T 4a, M1 4a-4b, M2 3a-3b, -İBB.

2a bād-ı nesīm iriše] yād itse iletse T / iriše] iletse M1, M2.

8

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Meyl kılmaz ol perî hiç âşinâlıqdan yaña
Muttaşıl dünyâ gibi meyli cüdâlıqdan yaña
- 2 Şâhid ü bâdeyle dil ülfet tutupdur zâhidâ
Anuñ için meyli kılmaz pârsâlıqdan yaña
- 3 ʿÂşığa mihr ü vefâ kıлмақ nedür bilmez henüz
Yoḥsa ol fettâna söz yoқ dil-rübâlıqdan yaña
- 4 ʿAdliyâ ol şâh-ı hûbâna қul olsam bir nefes
Baқmazidüm salţanatla pâdişâlıqdan yaña
- 5 Salţanat ʿunvânunuñ ğavgâları çoқdur belî
Bir ʿabâyile hemîn saʿy it gedâlıqdan yaña

8 OR 2b, T 3a.

3a henüz] hemîn T.

3b yoḥsa] yoқsa T.

5b bir] bu OR.

9

Harfû'l-bâ'

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Ruĥlarına ol sitem-ger sünbül-i pür-çîn şalup
Fitne şaldı dîne iki kâfir-i bî-dîn şalup
- 2 Vâdi-i ğamdan geçemez zülf ü ĥaddüñ fikr ile
‘Āşıküñ şeb-dîz-i âh u eşk-i gül-günın şalup
- 3 Gözleri cellâdına virmiş müje ĥançerlerin
Düzd-i dil aşmaĝa iki kâkül-i miskîn şalup
- 4 Dür dişüñ yâdıyla bîdârem şeb-i hicrûñde ben
Gözlerümden şubĥ olunca ĥüşe-i Pervîn şalup
- 5 Şabr ile ğam naĥdidür ‘âlemde varı neylesün
‘Adli geldi ĥâk-i pâyuña yog u varın şalup

9 OR 4a, T 4b, M1 4b, M2 3b, -İBB.

1a sünbül-i] sünbüli OR / sünbül] kâkül T.

2b şeb-dîz-i âh u] kim gice gündüz T.

3a ĥançerlerin] ĥançerlerüñ M2.

4b Pervîn] Perdîn M1.

10

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Āh kim derdüme dermān itmege ʿāciz ʿabīb
Dermend ü mübtelā üftādeyem merd-i ğarīb
- 2 Kūy-ı dil-berde raķībün taʿnı bildürdi baña
Ħār ucndan ğülsitān içre ne çekmiş ʿandelīb
- 3 ʿAndelīb-i dil nice derd ile feryād itmesün
Ġül-ʿizārına görür ħār-ı raķīb olmuş ʿarīb
- 4 Her kaçan dil derdinün dermānını itsem suʿāl
Kaşları yāyın kurup müjgān-ı zaħm olur mecīb
- 5 Ger lebün cām-ı meyin yād itse minberden yire
Naʿra urup kendüyi ser-mest ide ol dem ħaķīb
- 6 Kaşlaruñ miħrābına secde ider ehl-i şalāt
Küfr-i zülfüne perestār iy şanem ehl-i şalīb
- 7 Var daħı ʿAdlī cihānda ʿayş u nüş itme ʿaleb
Çün saña bezm-i ezelde cām-ı ğamdandur naşīb

10 OR 4a, T 4b, M1 4b-5a, M2 3b-4a, -İBB.

1 -M1, -M2.

3 -T.

4b müjgān-ı] müjgānı OR / mücīb] ħacīb T.

5a meyin] meyün M2.

6 -T.

11

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ayağın öpmege yārüñ ger vireydi baht dest
Başum eflāke irüp ʿālem olurdı zîr-dest
- 2 Bir gice ger yār ile peymāne sürsem reşkden
Tañ degül nüh kāse-i gerdün eger bulsa şikest
- 3 Çıkmazam küyından ümmîd-i liķā-yı yār ile
Ehl-i imāna olur ħubb-ı vaţan çün pāy-best
- 4 Zāhidi gördüm mürîd ile çıkar mey-ĥāneden
Ser-girān biri velîkin ol birisi nîm-mest
- 5 Her devānuñ şerbetini la'l-i cānānda ħomuş
ʿAdliyā derdi saña taķdır iden rûz-ı elest

11 OR 4a-4b, T 5a, M1 5a, M2 4a, -İBB.

5a cānānda] cānāndan T.

12

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Kaşları yāyın kurup atduqca müjgānı dürüst
Bir haṭā itmez irer her cāna peykānı dürüst
- 2 Gerçi kim yāḳūt dirler yazdı çok meşḳ-ı mişāl
Yazmadı haṭṭuñ gibi bir haṭṭ-ı reyḥānı dürüst
- 3 Zāhidün yiri olursa yiridür nār-ı Ceḥīm
Küfr zülfüñ olmadı anuñcün imānı dürüst
- 4 Çün gedādur ḳapuña geldükce iy şāh āftāb
Ḥvān-ı ḥüsnünden nevāl alursa bir nānı dürüst
- 5 Vaʿdesine iy gönül dil-berlerüñ aldanma kim
Anlaruñ olmaz cihānda ʿahd ü peymānı dürüst
- 6 Ol raḳīb-i seg dişin bilerdi yārüñ laʿline
Seng urup ḳomadılar ağızında dendānı dürüst
- 7 Gülşen-i nazmuñda ʿAdlī gül koḫular dā'imā
Her nefes bülbül gibi kim oḳusa anı dürüst

12 OR 4b, T 5a-5b, M1 5a-5b, M2 4a-4b, -İBB.

1b bir] hiç M1, M2.

2a meşḳ u mişāl] meşḳ-ı mişāl OR.

4a gedādur] gedā T.

4b ḥvān-ı] ḥün-ı OR / nevāl] ne var M2.

13

Harfû's-şâ'

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Nesne yok yanında dil-dāruñ dil ü cāndan 'abeş
'Āşıkā nesne görünmez derd-i hicrāndan 'abeş
- 2 Nālemi işitmeyüp zāğ-ı raķibi gūş ider
Ol güle gelmez belı murğ-ı suħan-dāndan 'abeş
- 3 Zāhid-i rūbāh baķmaz rūy-ı yāre nitekim
Düzd olana nesne gelmez māh-ı tābāndan 'abeş
- 4 Ululanup seg raķib itmez nazār 'āşıklara
'Āşıkā sorsañ cihānda nesne yok andan 'abeş
- 5 'Adliyā vaşl isteme hicrānda cān vir gelmeye
Derd ile ħūy eyleyene nesne dermāndan 'abeş

13 OR 4b-5a, T 5b, M1 5b-6a, M2 4b, -İBB.

1a dil-dāruñ] dil-dārn T.

4 -T.

14

mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün

- 1 Didäre ٲalib olan olmaz cinâne muhtâc
Cânâne ihtiyâc it gel olma cânâne muhtâc
- 2 Kaşuñla kirpügüñden  atlüme gamze besdür
Şemşirzenler olmaz tîr ü kemâne muhtâc
- 3 Ol âftâbuñ itsem hâk-i derinde mesken
Bir zerre olmaz idüm kaşr-ı cinâne muhtâc
- 4 Çün mâ-cerâ bilindi başuñdan itme taqrîr
Ol nesne kim 'ayândur olmaz beyâne muhtâc
- 5 'Adlî nigâre hâlûñ 'arz it niyâz birle
Dervîş olanlar olur şâh-ı cihâne muhtâc

14 OR 5a,T 5b-6a, M1 6a, M2 5a, -İBB.

1b olma] itme T.

3a derinde] derdinde M1.

4a başuñdan] yaşuñdan T / itme] oldı M1, M2.

15

Harfũ'l-ḥā'

fā'ilātũn fā'ilātũn fā'ilātũn fā'ilũn

- 1 Ṭut dilũni eyleme la'l-i leb-i cānānı medḥ
Bendeye lāyık degũldür eylemek sultānı medḥ
- 2 Mihr-i ʿālem-tābı medḥ itmek düşer mi zerreye
Kevkebe lāyık mıdur itmek meh-i tābānı medḥ
- 3 Cāna ne lezzet irişdügin ḥadeng-i yārdan
Yāremũñ ağızında dil olmuş ider peykānı medḥ
- 4 Ođlaruñı medḥ ider cismũmde olan her kılum
Her çemen dildür şanasın kim ider bārānı medḥ
- 5 Medḥ-i ʿālemden çü müstağni olupdur āftāb
ʿAdliyā nice idersin ol gözi fettānı medḥ

15 OR 5a, T 6a, M1 6a-6b, M2 5a, -İBB.

4a cismũmde] cismũnde T.

16

fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

- 1 Devr-i güldür çün ider devr-i kadeh cānı feraḥ
ʿĀḳil oldur ki tutar her dem ol avānı feraḥ
- 2 Dile geldükce ḥayāli ğamı teskīn iderem
Merdüm olan tutar elbette de miḥmānı feraḥ
- 3 Diller alduḳca sevinse n'ola ol şāh-ı cemāl
Memleket fetḫi ider ḥāṭır-ı sulṭānı feraḥ
- 4 Cāndur işārumuz incinme ayaḡuñ tozına
Tuḥfe-i mūr ider çünki Süleymān'ı feraḥ
- 5 ʿAdliyā ʿāşıkı ğamḡin dilerimiş dil-ber
Gel ğamile geçin it ḥāṭır-ı cānānı feraḥ

16 OR 5b, T 6a-6b, M1 6b, M2 5b, -İBB.

4b mūr] mürdur OR.

5b geçin] geçir T.

17

Harfî'l-ḥā'

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Gül yüzün devrinde 'uşşâkı rakîb incitmesün
Olduğı yokdur cihānda 'işret-i nev-rüz telḥ
- 2 Acı acı ağladuğum ḥalka te'sîr eyledi
Bu muḳarrerdür olurmuş nāle-i dil-süz telḥ
- 3 Ğālib olduḡça gönül milkine ğam cān incinür
Milk ehiline gelürmiş düşmen-i pîrüz telḥ
- 4 Zülfünün fikriyle zūlmāt-ı ğam olur her gice
Gün yüzün hicrinde olur lezzet-i her rüz telḥ
- 5 'Adli'yem bezm-i ğamuñda nāle-i cān kām ile
Uş ğamuñ çenginde oldu baña sāz u süz telḥ

17 OR 5b, T 6b, M1 6b-7a, M2 5b, -İBB.

1a yüzün] yüzi / incitmesün] incitme söz telḥ T. Bu mısra, OR, M1 ve M2 nüshalarındaki şekli ile, beytin ikinci mısra'ı ile kafiyeli değildir. Sadece T nüshasına göre kafiyelidir; ancak orada da vezin problemi ortaya çıkmaktadır.

4b lezzeti] lezzet T.

5a kām ile] gāh ile M1, M2.

18

Harfî'd-dâl

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Eyledi müşgîn saçın kaçduma ol şayyād bend
Halka halka kıldı gūyā şayd için pîçân kemend
- 2 Öykünürmiş leblerüñe sükker iñen tatludur
Nâz ile güftäre gelseñ telḥ olur bāzār-ı kand
- 3 Benüm ile dōst olsañ cān virür gamdan ʿadū
Nūş-ḥand itseñ baña eyler raķībūñ zehr-ḥand
- 4 Zāhidā zūhdūñ görüp rind olana ṭaʿn itme kim
Levḥa ṭarḥın böyle çekmiş ūstād-ı naķş-bend
- 5 Saña kul olmak benüm ḥaddüm degüldür dōstum
Sen şeh-i milk-i kerem ʿAdlî bir oñmaduķ levend

18 OR 5b-6a, T 7a, M1 7a, M2 6a, -İBB.

3a gamdan] gamda T.

3b ḥand] kand OR.

4a görüp] ṭurup T.

19

Harfû'r-râ'

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

- 1 Senüñ zencîr-i zülfüñden dil-i dîvâne bend ister
Uşandı hicr ile cāndan aşılmağa kemend ister
- 2 N'ola meyl eylese haţtuñ ğidā-yı la'l-i nābuña
Çü tūṭi kande olursa ğidā yirine kand ister
- 3 Mey-i la'lin içüp vā'iz ħumār-ı çeşm-i yār olduĝ
Aña di va'z u tefsîri ki senden nuş u pend ister
- 4 Cihānuñ 'izzet ü cāhını terk itdi levend-i dil
Çü cümle şimdi dil-berler yaķasuz bir levend ister
- 5 Lebüñ dārü's-şifāsından umar dil derdine dermān
Ṭabîb-i ħaste-dillersin devāsın derdmend ister
- 6 Gönül künc-i kanā'atde otur giy ħırķa-i ħüzni
Çü ol şeh kulların dā'im faķîr ü müstemend ister
- 7 Ḥayāl-i sîm-ber itmeñ aña beñzer senüñ 'Adlî
Gedā ħāk üzre yaturken gümüşden taḫta-bend ister

19 OR 6a, T 7a-7b, M1 7a-7b, M2 6a, -İBB.

1a zülfüñden] zülfüñde T.

2a ğidā-yı] 'izārı OR.

3a ħumār-ı] ħarāb-ı T, M1, M2.

3b nuş u] va'z-ı T.

4a cāhın] cāhuñ T / cāhını terk itdi levend-i dil] cāhın idüp terk ol levendi y dil] M1, M2.

4b cümle] hem-reh / dil-berler] meh-rûlar M1, M2.

5a dārü's-şifāsından: dār-ı şifāsından OR.

5b dillersin] diller pes OR.

6b çü] çün M1, M2.

20

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

- 1 Her dilde ki dâğ-ı ğam-ı ıŝkuñ eşeri var
Âh itse n'ola derd ile yanmuş cigeri var
- 2 Kaşına gözi ğamz ider iy dil hâzer it kim
Ol egriye bu fitnenün egri haberi var
- 3 Sen mehde tamâm olduĝına âyet-i hüsnün
Huccet haţuñı göster aña kim nazarı var
- 4 Tâ şubha deĝin yummasa göz tañ mı kevâkib
Âhumla felek yana diyüben hâzeri var
- 5 Feryâdına nâlân oluban idemedi ney
Bilinde niçe gerçi ki ĝayret kemeri var
- 6 İy dil hâzer it dâm-ı ser-i zülfine düşme
Çok başlu durur kim bile ne fitneleri var
- 7 Hicrinde gönül oldu yüzi nûrına nevmîd
Ğam ĝicesinün şanma ki âhir seheri var
- 8 'Adlî'ye teraĝhum demidür eyleseñ iy döst
Cân geldi lebe şimdi zarûri seferi var

20 OR 7a-7b,T 7b, M1 7b, M2 6b, -İBB.

1a dilde ki] dilde T.

2b egri] uğrı T, M1, M2.

3a sen mehde] hüsnünde T / sen mehde] yüzünde / âyet-i] âyeti M1, M2 / hüsnün] hübı T.

5 -M1, -M2, -T.

6 -M1, -M2. Bu beyit, T nüshasında 7.sıradadır.

7 -M1, -M2.

8 -M1, -M2.

21

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Şol gedā kim dil-berini kendüye ğam-ḥvār ider
Yeg durur ol şāhdan kim yāri andan ʿār ider
- 2 Her ne deñlü yolına şaçdum gözüm gevherlerin
Mā'il olmaz şanasın cān naḡdini işʿār ider
- 3 Çeşm-i zaḡmı baġrumı çāk eyledi ol kāfirüñ
Bir Müselmān yoġ mı ʿālemde baña tīmār ider
- 4 Zülfüñüñ zünnārına bil baġlamaz imānı yoġ
Zāhid anuñçün günāhın bilüp istiġfār ider
- 5 Şeş-der-i hicrāna düşdi Kaʿbeteyn-i cān u dil
Nerd-i ğamze ol maḡāmı pīşe-i bizār ider
- 6 Zülmet-i hicründe bilmez ʿadl ü zülmin ʿālemüñ
Ol ḡadar kim ʿAdli'yi zülfüñ ğamı efkār ider

21 OR 6b-7a, T 8b, M1 8b-9a, M2 35a, -İBB.

1 -M1, -M2.

2 -M1, -M2.

2b şanasın] güyyiā T.

3 -M1, -M2.

4 -M1, -M2.

5 Bu beyit, M2' de kıtʿalar başlığı altındadır.

5b Bu mısra, M1 ve T nüshalarında *Nerd-i ğamda ol maḡām-ı pīşe-bini zār ider*; M2' de *Nerd-i ğamda ol ḡarāmī pīşe-bini zār ider* şeklindedir.

6 Bu beyit, M2' de kıtʿalar başlığı altındadır.

6a zülmin] zülmüñ T.

6b efkār] inkār M1.

22

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Var iken tende benüm rûh-ı revānumdan eşer
Ĥamdülillāh bir daĥı kıldum cemālūñe naẓar
- 2 Ĥākümüñ her zerresi raqş ura yāriñ mihriyle
Ger ide zülfi nesimi ẓabrüm üstine güzer
- 3 Öykünürse zülfüñe sünbül siyeh rûlık idüp
Beñzerem dirse lebüñe kellelik eyler şeker
- 4 Seyr iderken ĥüsn ilin çeşminden iy dil ki şaķın
Eylemek lâzım durur çünkim ĥarāmiden ĥazer
- 5 Āteş-i āhum yaķar her gice şem'i şubĥa dek
Bülbüli nālān ider feryād u āhum her seĥer
- 6 Eyledüm dilde ĥayāl-i çeşmüñe baĥrum kebāb
Dōstum ma'zūr ola ĥayrū't-ṭa'ām-ı mā-ĥazar
- 7 Gözlerinden 'Adli-i dil-ĥastenüñ şevķ-i lebüñ
Dāĥ-ı ĥasretle döker yaş yirine ĥün-ı ciger

22 OR 7a, T 8b-9a, M1 9a, M2 6b, -İBB.

3a rûlık] revnaķ M1 / idüp] ider M1, M2.

23

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Kaçan ki göklere açar bu āh-ı āteş-bār
Olur cihān gözüme ara zülfi gibi tār
- 2 Hādeng-i ğamzesi bağrumda başlar ıkarup
Yaşumı ana boyadı benüm o lāle-'izār
- 3 řerār-ı āhum ile ra'd u bere od birağup
Hacil durur gözümüñ yağmurından ebr-i bahār
- 4 Gözüm yaşını şular gördi kendüden gitdi
İşitdi nālemi zārılıđ eyledi kühsār
- 5 Gözüñ yaşıyle kenār ola mı senüñ 'Adli
Ziyāde ser-keş olupdur o serv-i hoş-reftār

23 OR 7b, T 9a-9b, M1 9b, M2 7a, -İBB.

5a kenār] güzār T.

24

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Gözi derdiyle dil-i zārumı bīmār eyler
Şacı fikriyle cihānı gözüme tār eyler
- 2 İrmese bŷy-ı vefā zŷlf ü ruḥuñdan cāna
Ne gül eyler anı ne nāfe-i Tātār eyler
- 3 Ṭālī'üm kör baña zŷlfüñ yüzüñi göstermez
Kim ider anı ki bir baḥt-ı siyehkār eyler
- 4 'Işık dellāli gönül şehrine seyr itdükçe
Ġam metā'ına hemān cānı ḥarīdār eyler
- 5 'Adli göz yaşın aқıdup yine ṭolāb gibi
Gŷlsitān-ı ser-i kŷyuñ ṭolanup zār eyler

24 OR 7b-8a, T 9b, M1 9b, M2 7a, -İBB.

2a ruḥundan] ruḥuñdan M1.

3b bir] bu M1, M2.

25

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Dürç-i la'lüñi senüñ hoşka-i cân eylediler
Haste dillere devā anda nihān eylediler
- 2 İy kamer-çehre melek-şüret-i insānda seni
Hüsni-i taşvîr idüben rûh-ı revān eylediler
- 3 Hüsni ile Yüsuf eger old'ise sultān-ı Mışr
Bu güzellikle seni şāh-ı cihān eylediler
- 4 Her le'āfet ki ezel kısmet idi hūblara
Cümlesin cem' idüben sende 'ayān eylediler
- 5 Her ne kaçd itdiyise 'āşıkā hışm ile gözün
Gamze-i tîgi çeküp anı hemān eylediler
- 6 Hasret-i la'lüñ için gözlerümün kanlu yaşı
Dökilüp yiryüzini toptolı kan eylediler
- 7 Zülfüñi şem'-i ruhuñ üzre görenler didiler
'Adli'nün dūd-ı dilin aña duhān eylediler

25 OR 6a-6b, T 8a, -İBB, -M1, -M2.

3 -OR.

6a gözlerümün] gözlerinün T.

26

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Bir mülāyim dil-bere ʿālemde kıymet var mıdur
Hāk-i pāyine yüz urmağ deñlü ʿizzet var mıdur
- 2 Bağışuñdan añlayup ħalvet turup biñ nāz ile
Tolaşup tenhā gelüp diye ki ħizmet var mıdur
- 3 İverek la'l-i lebinden buse ihsān eyleye
Ya'ni kim cānda anuñ mānendi lezzet var mıdur
- 4 Cevre bağup ħavf ile gitse ħırāmān oluban
Bundan artuğ dağı ʿālemde kıyāmet var mıdur
- 5 Hāk-i pāyi cevherine nağd-i cān ister nigār
ʿAdliyā sulṭān geçersin sende ħudret var mıdur

26 OR 6b, T 8a-8b, -İBB, -M1, -M2.

2a bağışuñdan] ya kaşuñla T.

2b ħizmet] ħidmet T.

3a iverek] ol perī / lebinden] lebüñden T.

3b lezzet] ʿizzet OR.

27

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Cüvānları seveliden bu pîr-i bî-tedbir
Beni esirgeyüp ağlar eger cüvān ger pîr
- 2 Anuñ selāsil-i zülfine olalı şeydā
Ne bend zabt idebilür beni ne ḥod zencîr
- 3 Bugün ki naḳd ayaḡuña cān nişār iderem
Ḳabûl eyle hey āfet ki öldürür te'ḥîr
- 4 Bu şevḳ ile dilerem kişüñe olam ḳurbān
Ki āhu-yı dile şîrāne urasın bir tîr
- 5 Benüm ḳuşûrumı bulduñ vefāda anuñçün
Sen itmedüñ hele cevr eylemekde hîc taḳşîr
- 6 Cinānda yürür idüm vāḳı'amda dimişsin
Düşüñse ḥayr ola şûfi ki 'aksidür ta'bir
- 7 Muḥaḳḳaḳ oldı ki 'Adlî ḥaṭı ḡamın yazmış
Ḳara yüzüñ gibi alnuñda kâtib-i taḳdîr

27 OR 8a, T 9b-10a, M1 10a, M2 7a-7b, -İBB.

1a seveliden] söyileden M1, M2.

3a bugün ki] bugün T.

4a k'işüğe] işüğe T.

5a ḳuşûrumı] ḥuzûrumı OR.

5b eylemekde] itmekde OR.

7b yüzüñ] yüzü M1, M2.

28

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Muhtesib 'āşıqları mest olıcağ ta'zır ider
Mes'ele budur ki 'āşıqlar anı tekfır ider
- 2 Ehl-i tezvır ile alb elinde olur pāy-māl
Milk-i dil ın zülfüñ ile aşlaruñ el bir ider
- 3 Zülmi kim şāh eyleye kim virür anuñ dādını
Hānei mi'mār yıqsa anı kim ta'mır ider
- 4 Ğam erisiyle muābil olmağā 'āşıqlaruñ
āmetin ılup keman āhını añā tır ider
- 5 Göñli milkin 'Adli'nüñ Ğam leşkeri yakmağ diler
Hey meded erkān-ı devlet añā ne tedbir ider

28 OR 8a, T 10a, M1 10a-10b, M2 7b, -İBB.

3a -M2. virür] vire OR, T.

3b hānei] hānei kim T, hāne kim M1, M2

4b kāmetin] kāmētüñ T.

5b ne] kim OR.

29

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 İřigüñ dārü'ş-şifāsından Őu dil kim dūr olur
Derdine dermān bulunmaz hicr ile mehcūr olur
- 2 İtleri karşı gelüp veh veh dir idi hālüme
Haste kaldum haste olan dōstlardan dūr olur
- 3 Ruĥlaruñ Őevkiyle bir  aşık ki cān vire senüñ
Ķabri anuñ hařır olunca dōstum pūr-nūr olur
- 4 Şanuram cāndan belā-yı nā-gehānī def  olur
Her kaçan kim bāb-ı dil-berden raķibi dūr olur
- 5 Şa'f māni  oldu iřigüñde cān virmeĥlüge
Hasteler iřinde ihmāl eylese ma'zūr olur
- 6 Niçe kāfir Ķal'asın almaĥ nařīb itdi Ķudā
 Adli dil-ber göñlini almaĥ kime maĥdūr olur

29 OR 8b, T 10b, M1 10b, M2 7b-8a, -iBB.

5a za'f] şanki OR.

6a Ķal'asın] Ķal'a OR.

30

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Gönlümi dīvāne kılan zülf-i pür-sevdāsıdur
Cānumı pervāne iden şem'ı-bezm-ārāsıdur
- 2 Kıbrüm üzre serv dikün şem'ı-yaķuñ dōstlar
Çün beni hāk eyleyen şevķ-ı ruķ u bālāsıdur
- 3 Gül yüziyle zevķ u şādınüñ birin on eyleyen
Gülsitān-ı hüsn içinde ķāmet-i ra'nāsıdur
- 4 Zinet olmaz gülsitān içinde gül açılmasa
Kūyna revnaķ viren yārüñ ruķ-ı zībāsıdur
- 5 Tāze 'āşık tāze dīvāne meşel meşhūrdur
Gitdi Ferhād ile Mecnūn 'ışķumuñ ğavgāsıdur
- 6 'Adliyā hükümüñ anuñçün nāfiz oldı 'āleme
Yazılan 'unvānda yārüñ ķaşı tuĝrāsıdur

30 OR 8b, T 10b-11a, M1 11a, M2 8a. İBB nüshası, bu gazelin son beyti ile başlamaktadır.

1b ārāsıdur] āsāsıdur OR.

6a hükümüñ] gelmeñ OR / hükümüñ] kilemün İBB.

31

Harfî'z-zâ'

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Sür'at itme iy ecel cismümde ğam cāndur henüz
Ġamzeler zaħmı gönül derdine dermāndur henüz
- 2 Bir dem eglen iy felek gönülüm sarāyın yıkma kim
Ol perî-peyker ħayāli anda miħmāndur henüz
- 3 Tîĝ-i ğamzeñden kaçar çeşmüñle ceng itmez kişi
Gerçi dāĝ-ı fürkatün sinemde kalkanıdur henüz
- 4 Tîrünüñ peykānıdur cismümde her mū iy şanem
Var kıyās it kim ne deñlü tende peykāndur henüz
- 5 Kanını peykānlarıñ yaşum dile irdükçe yur
Gel nazar kııl yaşumuñ rengine kim kandanur henüz
- 6 Bu sebebden dūd-ı āhumla gelür büy-ı kebāb
Āteş-i ğamla ciĝer cismümde biryāndur henüz
- 7 Dür olaldan ol sanemden merdüm-i çeşmüñ senüñ
Kara geymiş mātem içre 'Adli giryāndur henüz

31 OR 9a, T11a, M1 11a-11b, M2 8a-8b, İBB 6a.

3a çeşmüñle] cismüñle T.

4a peykānıdur] kalkanı OR / peykānıdur] kalkanıdur İBB.

5a peykānlarıñ yaşum] peykānuñ başum T / peykānlarıñ] peykānuñ M1, M2.

7a çeşmüñ] cismüñ T, M1.

32

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

- 1 Ciger tennür sinemde dem olmaz kim kebâb olmaz
Gün olmaz rûz-ı hicründe gözüm yaşı şarâb olmaz
- 2 Göñülde seng-i cevrüñle dilüm bir hâneyidi kim
Devâm-ı devr-i çarh ile zevâl irüp harâb olmaz
- 3 Dirîğ itme lebüñ bûsın nigârâ haste dillerden
Kim anuñ rûz-ı maşerde şevâbına hisâb olmaz
- 4 Neye kılsa nazar çeşmüm hayâlün görünür anda
Dü 'âlem hâ'il olursa hayâlüne hicâb olmaz
- 5 Gözüm yaşı işigüne gider her lahza sâ'ildür
Niçün ebvâb-ı şefkatden aña bir fetḥ-i bâb olmaz
- 6 Şatarsañ leblerün la'lin behâ cânlar virüp dirler
Cihân içinde bî-kıymet bu renge la'l-i nâb olmaz
- 7 Firâk odına küyuñda nigârâ 'Adli'yi yakma
Buyurdı çünki Peyğamber behişt içre 'azâb olmaz

32 OR 9a, T 11b, M1 11b, M2 8b, İBB 6a.

1b rûz-ı] bezm-i İBB.

2a cevrüñle] cevrile İBB / dilüm] gamuñ T, M1, M2.

2b devâm-ı] mürür-ı İBB / devâm-ı] o dâma OR.

3b kim] ki T.

4a neye] yine T, M1.

5 -T.

6a şatarsañ] şatar senüñ T, şunarsañ OR, İBB / cânlar] diller OR, İBB.

6b bu renge] nûruña T.

7b peygamber] -T.

33

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

- 1 Her şubh güneş gelse kapuña 'aceb olmaz
Ma'zür ola iy şeh ki gedâda edeb olmaz
- 2 'Uşşâka müjeñ tîrini her dem ne çekersin
İy rûh-ı revân çünki melekde gâzab olmaz
- 3 Cân âfeti çeşmün gibi hûn-riz bulunmaz
Dil uğrısı hâlün gibi düzd-i 'Arab olmaz
- 4 Gönlüm evini yıkalı 'âlemde şafâ yok
Bir hâne ki vîrân ola 'ayş u şarab olmaz
- 5 Sidre'yle boyuñ nisbetini şorana Cibrîl
Çaddün gibi dir toğrısı 'âlî-neseb olmaz
- 6 Rıdvân lebüñi görse diye bâğ-ı cinânda
Bunuñ gibi şîrîn-ter ü rengîn ruşab olmaz
- 7 Küyümdan anuñ sür ki raķibi göre 'Adlî
Cennet'de eger itse mekân Bû-Leheb olmaz

33 OR 9b, T 11b-12a, M1 12a, M2 9a, İBB 6a-6b.

4 -T.

4a 'âlemde] cānumda M1, M2.

5b 'âlî] 'âleme M1.

6a cinânda] cinândan OR.

7a göre] gide T, M1, M2.

7b eger] 'ayân T, M1, M2.

34

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Dil dilendi derd ile derdā yine dil-dārsuz
Yārelendi yüregüm vā ḥasretā kim yārsuz
- 2 'Aşkınun bīmāriyam dārü'l-belā-i ğamda қor
Ol ṭabīb-i cān u dil ben ḥastei tīmārsuz
- 3 Ṭūṭi-i kudsem veli iy ḥvāce-i Hindūstān
Lāl olupdur nāṭıķam ol la'l-i şekker-bārsuz
- 4 Şişe-i nāmūsumı 'aşkuñda çaldum taşlara
Bu meşeldür dōstum 'āşık gerekdür 'ārsuz
- 5 Eşk-i çeşmi 'Adli'nün her dem revān olmağičün
Bir kadem şalınmaz ol serv-i revān aġyārsuz

35

Harfî's-sîn

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 ʿĀşıkā hicrānda olsa yine bir bî-dil enîs
Şan olur faşl-ı hazānda bülbüle bülbül enîs
- 2 Kadd ü ruhsāruñ firākında gülistān seyrine
Varduğumca baña olur servlerle gül enîs
- 3 Şanuram gülzār içinde bülbül ü gül cemʿ olur
Her kaçan kim ola ol ruhsār ile kākül enîs
- 4 Hāk-i dergāhuñ gedāsından iñen ʿār eyleme
Gāh olur kim şāha olur bende-i muḫbil enîs
- 5 Ruḫlaruñda ḫāl-i ʿanber-bāruñı gören didi
Hoş yaraşmış ki ola kāfūr ile fülful enîs
- 6 ʿAdliyā gel sen de inşāf eyle şehlikden murād
Bu degül midür ki ola ol şaçı sünbül enîs
- 7 Bāreke'llāh sen gedā ol pādşāh-ı ḫüsndür
Olduğı var mı cihānda şāha ola ḫul enîs

35 OR 9b-10a, T 12a, M1 12a-12b, M2 9a-9b, İBB 6b.

3 -T.

5a ruḫlaruñda] ruḫlarında T.

5b yaraşmış k'ola] imiş ola T.

36

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

- 1 Eger olmaz isem yār ile mūnis
Oluram āh ile zār ile mūnis
- 2 Göñül ğam gicesinde yār olmaz
Oluram çeşm-i bīdār ile mūnis
- 3 Bedenden vaḥşet eyler cān ile dil
Kaçan yār ola aġyār ile mūnis
- 4 Alur göñlin virür barmaq ḥisābın
Kim olsa zülfi ṭarrār ile mūnis
- 5 Ḥazān-ı hıcre nice şabr kılsun
Şu bülbül k'ola gülzār ile mūnis
- 6 Eger dār-ı şafā isterseñ olma
Bu dār içinde deyyār ile mūnis
- 7 Ne ğam bī-keslügünden 'Adliyā ger
Olur iseñ seg-i yār ile mūnis

36 OR 10a, T 12a-12b, M1 12b-13a, M2 9b, İBB 6b.

2b çeşm] cism-i M1, M2.

37

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Vaşl-ı yāri 'āşıkā olmaz müfid itmek heves
Cānib-i dil-dārdan bir iltifat olursa bes
- 2 Cān bedende fikr-i aġyār ile bir bülbül durur
Kim āña zāġ u zeġan cem' olup olmuş hem-kafeş
- 3 Rişte-i ümmid göñlüm şaldı zülfün bendine
Şañasın kayd oldı dām-ı 'ankebüt içre mekes
- 4 'Işık içinde 'āşık isterse rızāsın bulmaġı
Dōstuñ āña rızāsın gözlemek olsun heves
- 5 Dest-i res olsa vişāle dest-i res mümkin midür
Dest-i resle olsa 'Adlī bulur idi dest-i res

37 OR 10a, T 12b-13a, M1 13a, M2 9b-10a, İBB 7a.

2b olmuş] olmuşlar T / hem-kafeş] hem-nefes İBB.

4a isterse] ister kim OR, İBB.

5a dest-res olsa] dest olsa OR.

38

Harfû's-şîn

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Zülfinüñ zencirine dil-ber dil ü cān bağlamış
Çāret itmiş milk-i dīn zulm ile imān bağlamış
- 2 Zülfi kāfirlik idüp her bir kılında biñ esir
Aşmağa kaşd eylemiştir çok Müselmān bağlamış
- 3 Bi'llāh iy ehl-i nazar eyleñ temāşā k'ol şanem
Zülfine her tābda bir māh-ı tābān bağlamış
- 4 Māh u hürşidi felek meydānına tūp itmege
Çin idüp gīsuların müşg ile çevgān bağlamış
- 5 Lu'bla cāzūlūğ için her bir tarafda çeşmine
Rište-i cānlar alup bir deste reyhān bağlamış
- 6 Zülf ü haṭṭuñ dir görenler 'anberin zencir ile
Sihr idüp cāzū gözi hürşid-i raḥşān bağlamış
- 7 'Adli'nüñ nazmın gören vaşf-ı ruḥuñla didi kim
Cem' idüp evrāk-ı gül bir tāze dīvān bağlamış

38 OR 11a, T 13a, M1 13a-13b, M2 10a, İBB 7b.

1a zencirine] zencirile M1, M2.

2a zülfi] zātı OR.

3a eyleñ] itmeñ M1, M2, İBB.

4b müşg ile] misk ile OR, İBB.

5a lu'bla] lu'bda T, İBB, M1, M2 / her bir: her OR, İBB / cāzūlūğ için] cāzū niçün T, M1, M2 / çeşmine]
hüsnine M1, M2, hasteye T.

6a haṭṭuñ] ḥaddüñ] M1, M2, İBB.

6b cāzū gözi] cādū gözi T, cāzū-yı OR.

39

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ben ulna cevri iden ol usrev-i ubānımıř
Zann iderdüm ben anı kim āfet-i devrānımıř
- 2 N'ola cāndan ben anı artu seversem dōstlar
Ol perī-peyker benüm cānum iinde cānımıř
- 3 řād gōrdüm dil-beri cānum sevindi ol meger
uşsa-i hicrānda aqladıuma andānımıř
- 4 Sen şeh-i milk-i cemāle ul olayın dirimiş
Gör bilür mi addini 'Adli 'aceb řulānımıř
- 5 Her zamān adrüm felekden yücedür dir öginür
Dil-berinüñ işiginde ol meger derbānımıř

39 OR 10b, T 13a-13b, M1 13b, M2 10a-10b, İBB 7a.

3b hicrānda] hicrinde T, M1, M2.

4a şeh] meh OR.

5a yücedür dir] yüce diyü İBB / dir]diyü OR.

40

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Kaşı hayāli hilālūñ kadın kemān itmiş
Ne fā'ide ki bu fikrinden ol ziyān itmiş
- 2 Meger ki mäh-ı münir ayağuña yüz sürmiş
Ki cebhesinde ayağuña tozu nişān itmiş
- 3 Çemende bülbül-i hoş-güy 'aczi bilüben
Gülün leṭâyifine ḥarı hem-zebān itmiş
- 4 Bu şüret ile feraḥ kesb idüp şeh-i gül anuñ
Öñinde her nesi var ise der-miyān itmiş
- 5 Şeh oldı zümre-i 'uşşāka derd ile 'Adli
Bu nā-murādliḡ anı da kāmran itmiş

40 OR 10b,T 13b, M1 14a, M2 10b, İBB 7a.

1a kadın] kadün T.

2a sürmiş] süreymiş T.

2b cebhesinde] cebhesine OR.

4a şüretile] şavtıyile T, M1, M2.

5b murādliḡ anı da] murādliḡı anı M1, M2, İBB.

41

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

- 1 La'l-i leb-i cānāne ki şirin ruṭab olmuş
Ehl-i dile acı sözi anuñ 'aceb olmuş
- 2 Kan itmege taḥrīk iden ğamzesiyimiş
'Āşıkları dār itmege zülfi sebep olmuş
- 3 Gerçi ṭaleb itmek ile cānān ele girmez
Cānāne yine irmege bā'is ṭaleb olmuş
- 4 Ağyār niġār ile şafā bezmini eyler
'Uşşāka ezel kısmeti renc ü ta'ab olmuş
- 5 Diş biler imiş 'Adli leb-i la'l-i niġāre
Miqdārını bilmez ne 'aceb bī-edeb olmuş

41 OR 10b-11a, T 14a, M1 14a, , M2 10b-11a, İBB 7a-7b.

3b yine irmege] yanaram ki OR.

4b kısmeti] kısmet OR.

42

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- 1 Hābīb-i cān-fezā sāz öğrenürmiş
Ciger sūz u cefā-sāz öğrenürmiş
- 2 Maḳāmāt añdı şordum būselikde
Ser-āğāz itdi şehbāz öğrenürmiş
- 3 Cefānuñ resmini hoş bilmiş ammā
Vefā āyinini az öğrenürmiş
- 4 Göñül virme güzeller leblerine
Haris olur yaramaz öğrenürmiş
- 5 Eger 'Adli ḫābibe hem-dem olsa
Lebinden 'İsi i'cāz öğrenürmiş

43

Harfî'ş-şād

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Kākülinden olmaz bu dil-i ğamnāk ħalāş
Murġ kim dāma düşe olmaya bî-bāk ħalāş
- 2 'Işka ta'n eyleridüm başuma geldi āħir
Yansa 'ālem ola mı bir kırı ħāşāk ħalāş
- 3 Baħr-ı eşkümde şināver geçer idi likin
Olmadı merdümek-i dīde-i nemnāk ħalāş
- 4 Ol ki tır-i müjesiyle dil ü cān şayd eyler
Ġamzesinden ola mı sine-i şad-çāk ħalāş
- 5 Ol kaşı yāy eğer 'Adliye meyil eylemeye
Olmaya āhum oķından toķuz eflāk ħalāş

43 OR 11a-11b, T 14a, M1 14b, M2 11a, İBB 7b.

5b oķından] odından OR.

44

Harfû't-ṭā'

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Muşhaf-ı hüsnünde yazup müşg ile reyhāni ḥaṭ
Eylemiş i'rāb sünbül dāne-i fülful nuḳaṭ
- 2 'Ārīzuñda ḥaṭṭ-ı müşgīnün niçün kılduñ tırāş
Eylemez çün kātib-i Kudret bilürsin sehv ḥaṭ
- 3 Āteş-i āhum yaḳardı şem'veş başdan beni
Çeşme-i çeşmüm benüm ger olmasa Ceyhūn u Şaṭ
- 4 Çün tarīk-i 'ışka cān virmekdür iy dil ibtidā
Kimse āḫir bulımaz aña nihāyet hem vasaṭ
- 5 Çün dehānuñ sırrınuñ idrākine irmez 'uḳūl
Vehm ü hiss her ne ḥayāl eylerse olur hep ḡalaṭ
- 6 Müşk-i çin aldı ḳoḫu zülfüñden ammā Çin'de
Olmadı bir nāfede zülfüñ gibi bir ca'd-ı ḥaṭ
- 7 Çeşmüñ iy dil-ber senüñ yaḡma idelden 'Adli'yi
Varı ol bī-çārenüñ 'ālemde mihrüñdür faḳaṭ

44 OR 11b, T 14b, M1 14b-15a, M2 11a-11b, İBB 7b-8a.

1a reyhāni] reyhān OR / yazup] yazan T, M1, M2.

1b nuḳaṭ] faḳaṭ M1.

2a 'ārīzuñda] 'ārīzuñdan T.

4b hem] yā M1, M2.

5b ḥayāl] āl T / hiss] hüsn M1, M2, İBB.

6a zülfüñden] zülfüñde T.

6b nāfede] nāfe T / ḥaṭ] laṭ OR, İBB, ḳaṭ T.

7b varı] yāri T, M1, M2 / faḳaṭ] nuḳaṭ OR.

45

Harfû'l-ʿayn

fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün

- 1 Hañçerüñden istemez kaçā dil ü cān inķıķāʿ
Tīgüñ üstine gönül cān virdüğine ne nizāʿ
- 2 Hem-dem olsa düşmen ile gönüm ider el-firāk
Merhabā itse raķibe cānum eyler el-vedāʿ
- 3 Çün niķābın refʿ ide ʿışķ ehline düşer ħurüş
Zerreler zāhir olur gün nūrı bulsa irtifāʿ
- 4 Dil-berüñ yolında ben resm eyledüm cān virmegi
ʿĀşıkā cevır ü cefā itmek sen itdün iķtirāʿ
- 5 Tā ebed tārīk ķalmaz zūlmet-i dünyā-yı dūn
ʿİşķ nūrı kim şala dil ħānesi içre şuʿāʿ
- 6 Rūz-ı maĥşer nāle vü zāruñdan olmaz fāʿide
Eylemezseñ bunda ʿAdlī dād-ħvāĥı istimāʿ
- 7 Māl-i ķalbīdür hemān cemʿiyyetinden fāʿideñ
Tāc-ı şāhīden ne oldı ħāşılıñ ħayrı şudāʿ

45 OR 11b-12a, T 14b-15a, M1 15a, M2 11b, İBB 8a.

2b eyler] ider M1, M2.

3a niķābın] niķābuñ M2 / ʿışķ ehline] ehl-i dile İBB.

4a dil-berüñ] dil-beri T, M1, M2.

5b şuʿāʿ] çerāğ M2.

6b eylemezseñ bunda] eylemez kevnde İBB / bunda] günde OR.

7a fāʿideñ] fāʿide T.

7b -İBB.

46

Harfû'l-ğayn

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Ğarızuñ hicrinde çünkim eyleyem gül-geşt-i bâğ
Lâlenüñ bağrında koyam dâğınuñ üstine dâğ
- 2 Zülmet-i zülfüñde yüzüñ nûrın ister cân u dil
Cem' olur pervâneler her gice kim yansa çerâğ
- 3 Āstānuñda sifāl-i seglerüñle mey içüp
Cām-ı Cem'den taht-ı Keykāvūs'dan itdüm ferâğ
- 4 Bî-başardur nūr-ı hüsn-i yâri zâhid göremez
Büy-ı ışk-ı nice idrāk ide huşk olan dimâğ
- 5 Hâr-ı hicrân ile hüy eyle hemân kim tutdılar
Gülşen-i küyn nigāruñ Ğadliyâ büm ile zâğ

46 OR 12a, T 15a, M1 15b, M2 12a, İBB 8a.

3 -M2.

47

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Şöyle efkār oldı cismüm k'aña pîrāhen dirîğ
Ten eger budur aña hākister-i külhan dirîğ
- 2 Hālîni göstermeyüben şaldı zülfi dāmına
Murğ-ı cāndan kıldı ol şayyād bir erzen dirîğ
- 3 Kanlu yaşımı ne dem kim isteseñ hāzır durur
La'l-i nābı eylemez t̄aliblere ma'den dirîğ
- 4 Şādi-i vaşl olmaz ise guşsa-i hicrūñ büyür
Devr-i la'lüñde gedādan kıлма dūr derdin dirîğ
- 5 Ol gözi cellād hicrinde ölürsem dōstlar
Bu ġarîbüñ māteminde eylemeñ şiven dirîğ
- 6 Hāşıl-ı hüsñüñde hālüñ men' kıлма k'eylemez
Çün kerîm olan gedādan dāne-i erzen dirîğ
- 7 Ger beķāda ister iseñ fetḥ-i bāb-ı mağfîret
'Adliyā ehl-i fenāya eyleme maḥzen dirîğ

47 OR 12a-12b,T 15b, M1 15b-16a, M2 12a, İBB 8a-8b.

1a k'aña] aña T.

3 -T.

4b la'lüñde] la'lüñden T.

6b erzen] hırmen T, M1, M2.

7a ister iseñ] istersin M2.

48

Harfî'l-fâ'

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Da'vi-i hüsn eyleyüp gün vechi yok ger ura lâf
Çün yüzüñ âyinesi gibi degül mir'atı şâf
- 2 İt gibi bekler 'ases tutmağ diler mey-hv'âreyi
Yâ giyâse'l-müstagîsîn neccinâ mimmâ nehâf
- 3 Pertev-i nür-ı cemâlün görmege iy meh senün
Ka'be-i küyuñ melâ'ik her dem iderler tavâf
- 4 Hep cihân iy meh-liğâ sen şâha olmuşdur muñi'
Leşker-i gamzeñ kimüñle şaf tutup eyler maşâf
- 5 Serverâ sırr-ı dehânuñda senün hayrân hıred
'Aciz olmuş 'uğde-i zülfüñde 'ağl-ı mü -şikâf
- 6 İy gönül saña müsellem şanma bu derd ü belâ
Çeşm-i pür-ıışmı nigâruñ kimse'i kılmaz mu'âf
- 7 Hırka-i şabrı giyüp eyler kanâ'atden kemer
Künc-i gamda 'Adli çün bulmaz nihâyet i'tikâf

48 OR 12b,T 15b-16a, M1 16a, M2 12b, İBB 8b.

1a gün] göz OR, T / ger] kim İBB.

2a bekler] bilür İBB / bekler] yiler OR.

4a hep] çün T.

5b mü] min OR.

6a şanma bu] eyleme T.

6b çeşm-i pür-ıışmı] nergis-i çeşmi T.

7a giyüp] geyüp OR / eyler kanâ'atden kemer] her dem kanâ'atdür işi İBB / kemer] geçer OR.

49

Harfû'l-kâf

mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

- 1 Şâ'irdür ki nigârın leb-i la'l-i teri yok
Şol tûtiye benzer ki ğıdāya şekkeri yok
- 2 Nāveklerin ol kaşı kemān aldı tenümden
Ol t̄ā'ire döndüm ki anuñ bāl ü peri yok
- 3 Hākister idüp virdi tenüm bād-ı fenāya
Kimdür ki diyen āhum odınuñ şereri yok
- 4 Vā'iz ki Ceħīm'ün zulumātın ider evşāf
Fūrkat şebidür var ise k'anuñ seheri yok
- 5 'Adli ser-i zülfüñle ayāguñ tozın ister
Kim salṭanatında daħı t̄ac u kemeri yok

49 OR 12b-13a, T 16a, M1 16b, M2 12b-13a, İBB 8b.

1a şâ'irde] şâ'ir OR, İBB, M1 / şâ'irde ki nigârın] bir şâ'ire yârüñ ki M2.

3a fenāya] ħazāna OR.

50

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

- 1 Ol dil-ber-i zibā gibi meh-çehre güzel yok
Bu hüsn-i dil-ārāya cihān içre bedel yok
- 2 Vuşlat demidür çünkü bu dem hāne-i dilden
İy ğam yūri gitgil ki daḥı saña maḥal yok
- 3 Țurrañ şalalı silsilesin kalmadı kimse
Göñlinde anuñ ğuşşa vü ğam Țül-i emel yok
- 4 Şūfi beru gel mey içelüm jeng-i ğam için
Dil āyinesin şāf idici ğayrı 'amel yok
- 5 Sāḳī lebüñüñ āb-ı ḥayātını iden nūş
Hıızr oldı ebed āḥir aña hergiz ecel yok
- 6 Miḥnet evidür dār-ı cihān eyleme feryād
Bu medrese-i ğamda göñül baḥş u cedel yok
- 7 Vaşfında anuñ gerçi ğazeller didi 'Adli
Ol dil-ber-i ra'nāyı beyān ide ğazel yok

50 OR 13b, T 16b, M1 16b-17a, M2 13a, İBB 9a.

2a demidür] daḥidür T.

5b ebed āḥir aña hergiz] ana şimdi cihān içre İBB.

7a vaşfında] vaşfuñda T.

51

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Niçe bir ben za'ife derd ü ğamda ğaste-ğāl olmak
Gözün bīmārı gibi her zamānda bī-mecāl olmak
- 2 Geĥi tırrañ gibi başdan çıkup şūrīde-ğāl olmak
Geĥi zülfün gibi ayağa düşüp pāy-māl olmak
- 3 Behey kāfir Müselmānlık yolında var mıdur bu kim
Ħarāmī gözlerüne ğanumu içmek ğelāl olmak
- 4 Tereddüt çekmeye ağyār la'lün iltifātına
Baña mı ğaldı vaşluñ istemek fikr-i muĥāl olmak
- 5 Baña gelmiş durur ğaşuñ ğamından çün hilāl olmak
Saña lāyığdur iy meh āftāb-ı bī-zevāl olmak
- 6 Behey 'Adlī ğam-ı zülfi gibi dāl olmasa ğaddün
Nedür bu ğalk arasında bu deñlü ğıl ü ğāl olmak
- 7 Hevā-yı 'ışkı dil-dāruñ dimāğuñ eylese muĥtel
Esās-ı salĥanatda tañ degüldür iĥtilāl olmak

51 OR 13a, T 16b-17a, M1 17a, M2 13a-13b, İBB 9a.

1a ğamda] ğamdan T.

7a dimāğuñ] dimāğum OR.

7b -M2.

52

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

- 1 Şoĥbetde müyesser olur ise neġam olmak
Dīvāne vü āşüfte vü rüsvā ne ġam olmak
- 2 'Āşık ki lebüñ yādına mey nüş ide tañ yok
Cem kendü olup sāġar aña cām-ı Cem olmak
- 3 Ser-'asker olursam ne 'aceb ehl-i cünūna
'Ālemlere dīvāneliġile 'alem olmak
- 4 Ğam deştini kim ġat' iderem mümkin olur mı
Mecnūn ile Ferhād baña hem-ġadem olmak
- 5 'Adlî deheni sırrına irmek diler iseñ
Lāzım durur evvelde vücūduñ 'adem olmak

52 OR 13a, T 17a, M1 17b, M2 13b, İBB 9a.

1a şoĥbetde] muĥabbetde OR.

3a -M2. olursam] olur isem OR.

3b dīvāneliġile] dīvāneliġe T.

4b bana] ile hem OR, İBB.

53

Harfû'l-kâf

mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

- 1 Ol dil-bere mümkün ola mı bir nazâr itmek
Yüz üzre anuñ hâk-i derinden güzer itmek
- 2 Hârc ideydüm yollarına la'li gözümden
Küyına anuñ olsa müyesser sefer itmek
- 3 Âhumuñ oğı geçdi felekden senüñ iy döst
Sengîn dilüñe olmadı mümkün eşer itmek
- 4 Tâ şubha degin nâlem ile halka niçe bir
Sevdâsiyile sünbülüñüñ derd-i ser itmek
- 5 Cânı ala dir gamzeleri dil hâzer eyler
Aşşı ide mi uğrıdan iy dil hâzer itmek
- 6 Hışm ile gözüñ tiğ çeker merdüm-i şūhuñ
Mest olsa kaçan 'âdetidür şūr u şer itmek
- 7 'Adlî gibi ger kaçd ide 'uşşâk arasında
Geldükçe müjeñ tîrine sine siper itmek

53 OR 16a, T 17b, M1 17b-18a, M2 13b-14a, İBB 11a.

1b hâk-i] râh-ı T, M1, M2 / güzer] hâzer T, M1.

3b dilüñe] dilüñi T / mümkün] hergiz M2.

5a cânı ala dir] cân ala deyü T, M1, M2.

7b sine] sinem T, M1, M2.

54

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Her gice zülfün gamından dil perişāndur senün
Mihri ruhsāruñla her gün şād u handāndur senün
- 2 İy gönül Ferhād'a nisbet eyleme derdüm benüm
Küh çāk itdiyse ol çāk itdügün cāndur senün
- 3 Ğamze-i hūn-rīz ü hūn-hvāruñ çı ger kıttāldür
La'l-i mey-gūnuñ velī ser -çeşme-i cāndur senün
- 4 Yūsuf-ı Mısrı'ye kıymet ağırı altunimiş
Hāk-i pāyuñ cevheri biñ cāna erzāndur senün
- 5 Genc-i hūsnün almağ ister düzd-i dil bilmez anı
Zülfünüñ ejderleri aña nıgeh-bāndur senün
- 6 Kātib-i Kıudret berāt-ı hūsnün imlā ideli
Kaşlaruñ tuğrāsı ol menşūra unvāndur senün
- 7 Sen bu hūsn ile cihān milkinge şultān olalı
Adli kıuluñ milket-i Rūm içre şultāndur senün

54 OR 13b-14a, T 17b-18a, M1 18a, M2 14a, İBB 9b.

3b ser] bil T.

55

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Sünbülün sāye şalar üstine berk-i semenün
Devr ider dā'ire-i verd-i teri yāsemenün
- 2 Çin-i zülfine gelür bŷy alur uğrı diyü
Şaldılar ħabse tutup ħahr ile miskin ħutenün
- 3 Çünki virāneleri eylerimiş cāy perī
Sen perisin n'ola gönüm olur ise vaţanuñ
- 4 Şaldı pertev yüzün eflāke çün iy bedr-i münir
'Aks-i ħurşid ü ħamer oldu o vech-i ħasenün
- 5 Gūş şirin-suħanuñ işidür ammā ne 'aceb
Gözlerüm diħkat idüp görmedi hergiz dehenün
- 6 Çin idüp ħalkaların murğ-ı dili itmege şayd
Gül-i ter üzre şalar dāmeni müşgin resenün
- 7 Ħaşre dek derd ü ħamın cān u dilün itmege şerħ
Sineñ üzre dil ola 'Adli biten her çemenün

55 OR 16a-16b, T 18a-18b, M1 18b, M2 14a-14b, İBB 11a.

1b devr] dŷr OR / teri] tarī T.

2b miskin] müşgin T.

4a pertev] nŷr OR, İBB / çün] çü M1, M2.

6bdāmeni müşgin] dāmen-i müşgin T, dāmen-i miskin M1 / müşgin] miskin İBB / müşgin] o miskin M2.

7a ħaşre dek] ħaşrda T / ħamın] ħama M1, M2, ħamuñ T.

56

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Görse bülbül nâleler eyler cemâlini gülüñ
Güş olupdur gül işitmege figānın bülbülüñ
- 2 Gül yüzüñ rengi hayādan garḳ-ı āb itdi güli
Piç ü táb-ı kākülüñ tábın giderdi sünbülüñ
- 3 Boynumı burdı benefşe haṭṭuñuñ sevdāları
Göñlümi sevdāyile başdan çıkardı kākülüñ
- 4 Murğzāruñ murğ-ı zārı olalıdan cān u dil
Şıklıgın diñdürdi feryādum çemende bülbülüñ
- 5 Eşk-i çeşmüñden gül-āb itseñ yeridür 'Adliyā
Tāc-ı şāhiden baş ağrısı degül mi hāşılıñ

56 OR 14a, T 18b, M1 18b-19a, M2 14b, İBB 9b.

4b diñdürdi] giderdi T.

5b -M2.

57

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- 1 Ğam-ı zülfüñle cān āşüfte dil teng
Gözüm yaşı durur la'lüñle hem-reng
- 2 Ğamuñdan āh idüp an aqladuka
Dögüp göksüm ururam başuma seng
- 3 Düşelden sen periden bir dem ayru
Delürdüm kendüm ile eylerem ceng
- 4 Didüm vaşluñ müyesser ola mı dir
Delü misin ya serhüş ya yedüñ beng
- 5 Nigārā sensüzün ayş eylesem ben
Yüzümi def iderem āmetüm eng
- 6 Cefā taşıyla şındı şabr ayağı
Mecālüm gitdi oldı āatüm teng
- 7 Yüzüñ görüp figān itdüke Adli
İder gülşende bülbül aña āheng

57 OR 16b-17a, T 18b-19a, M1 19a, M2 14b-15a, İBB 11b.

2 -T.

3b eylerem] iderem M1, M2.

4b ya] be M1.

6a şındı] şındı M1.

6b āatüm] āmetüm T.

58

fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

- 1 Ruḥlarıñ şem'i virür nûrını şems ü kamerüñ
Yüzüñüñ şevkıyile zûlmeti gider seḫerüñ
- 2 Ol mehüñ mihr-i cemâline muḳâbil olıcaḫ
İy güneş olmayısar zerrece senüñ eşerüñ
- 3 Dil ü cāndan yoluña ḫâk oluram işideli
Kîmyâ eylerimiş ḫâke olursa nazaruñ
- 4 Râh-ı ışka ḫademüñ başma gönül olmazsa
Arḫaña ḫırḫa-i ğam bilde ḫanâ'at kemerüñ
- 5 Görine gözlerine ğün gibi ğündüzde şehâ
Ḳaḅı a'mâya k'ide küḫl-i cilâ ḫâk-i derüñ
- 6 Çîn-i zülfi ḫoḫusın almasañ iy nâfe-i Çîn
Misk olup bulmaz idi rağbeti ḫün-ı cigerüñ
- 7 'Adli şî'r ü ğazeli terk idüben defteri dür
Çünki şerḫ olmaz imiş ḫaşre deĝin derd-i serüñ

58 OR 16b,T 19b, M1 19b, M2 15a, İBB 11a-11b.

3b ḫâke] cāna M1, M2 / olursa] irürse İBB.

5a ğündüzde] ğünden de M1, M2.

5b k'ide] ola M2 / k'ide] k'ola M1.

59

fe'ılātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Bize bir kāmēti nihāl gerek
Bize bir kaşları hilāl gerek
- 2 Meh gibi kem cemāli neyleyelüm
Bize bir mihr-i bī-zevāl gerek
- 3 Āl ile degme dil-ber almaz dil
Zülfi qara yañağı al gerek
- 4 Tūti gibi şeker-efşān oluban
Leb-i la'lini hoş-mağāl gerek
- 5 Levh-i dilden ğubāri maḥv için
Ḥaṭṭ-ı reyḥānı bī-miṣāl gerek
- 6 'Āşıkuñ kāmētin ḥam itdügine
Ser-i zülfini aña dal gerek
- 7 Bili vaşfında kııl yarar olsañ
'Adliyā incerek ḥayāl gerek

60

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Müyesser olsa yārūñ bāde-i la'liyle hem-demlik
Görürlerdi şafā bezminde nice olduğın Cemlik
- 2 Bu Zāl-i dehr-i dūnuñ ol kadar çekdüm cefāsın kim
Cihāna dāstān oldu benüm haqqumda Rüstemlik
- 3 Kamu ħüsñ ehlinüñ ağızına sen mühr-i sükūt urduñ
Senüñ ağızında ħatm olmuş durur 'ālemde ħātemlik
- 4 Marīz-i 'ışk olanlara eṭibbā idemez tedbir
Lebününden olur olursa benüm derdüme emsemlik
- 5 Beḳāyı fikr ider olsañ fenā milkinde iy 'Adlī
Cihāna pādşāh olmaḳ haḳıḳat oldu bir demlik

60 OR 14a, T 19b-20a, M1 20a, M2 15b, İBB 9b.

1a la'liyle] nābıyle T.

2a ol] şol T, M1, M2.

3a sükūt] sükün T.

61

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ārzū-yı cān u dil cānā vişālūndür senüñ
Görinen her laḫzada gözde ḫayālūndür senüñ
- 2 Rüz u şeb devr eyleyüp yiryüzini pür-nür iden
Ay ile gün pertevi 'aks-i cemālūndür senüñ
- 3 Tır-i āhum her nefes eflāke irgüren benüm
Çaşlarıñ yāyın ḫurup 'arz-ı hilālūndür senüñ
- 4 Dōstum 'özrin diler beñzer dimişler ḫüsnüñe
İzüñe yüzün sürer gün pāy-mālūndür senüñ
- 5 Gözlerüñ ḫaçer çeküp her laḫza ḫanlar dōkdügi
Fitne-i āḫir-zamānsın mekr ü ālüñdür senüñ
- 6 Bedr olup gün yüzine ḫarşu iñen lāf urma kim
Eyde iy meh bir gice ḫüsn-i kemālūndür senüñ
- 7 Ol meh-i bedrüñ bilin 'Adlī der-āgüş eylemek
Her gice tā şubḫa dek fikr-i muḫālūndür senüñ

61 OR 17a,T 20a, M1 20b, M2 16a, İBB 11b-12a.

1a cān u dil] cāvidān OR, İBB.

3a āhum] āhun T, M1, M2.

4a 'özrin diler] izin sürer T, M1, M2.

4b sürer gün] sürerken OR / sürdigün T.

5b mekr ü ālüñdür] mekr-i ḫālūndür T, M1, M2.

6b eyde] k'ide T.

7a bilin] bilmez İBB.

62

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 ʿAraḡ belürse ruḡuñda gül-āb-ı terden yeg
Ḥalāveti lebünüñ şehd ile şekerden yeg
- 2 Senüñ içün didiler ʿāşıkını ḡatl eyler
Daḡı ne ola cihān içre bu ḡaberden yeg
- 3 Çü söze başlayasın la'l-i nābile ne ola
Ki ḡuş-ı cāna irişmege bu düredden yeg
- 4 Gözüñ marīzine la'l-i lebünle eyle ʿilāc
Ki ḡaste olana olmaya gül-şekerden yeg
- 5 N'olaydı ʿAdli'ye bir zerre deñlü meyl itseñ
Çü rüşen oldı yüzüñ şems ile ḡamerden yeg

62 OR 14a-14b, T 20b, M1 20b-21a, M2 16a, İBB 10a.

2a ḡatl] terk OR.

5b yüzüñ] yüzün T.

63

fe'ilātün fe i l ā tün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Ğāşıķuñ Ğıřķ yolında gözi nemnāk gerek
Dāmen-i Ğıřķa yapışan yaķası çāk gerek
- 2 Yansalar Ğıřķ u vefā ehli ben evvel yanaram
Lā-cerem āteře evvel ĥas u ĥāřāk gerek
- 3 Ğavf-ı aĝyār ile Ğıřķ ehli viřāle iremez
Varmaĝa Ğıřķ yolın Ğāşıķ-ı bī-bāk gerek
- 4 Āftāb-ı ruĥ-ı dil-dār tulū'ın dileyen
Āh u eřķ ile aña encüm ü eflāk gerek
- 5 Yer ü gök şöhret-i Ğıřķumla pür olsun diyenüñ
Āhnuñ yiri felek kendüsinüñ ĥāk gerek
- 6 Tūr-ı Ğıřķ içre tecellī dileseñ Mūsāvār
Meřrebüñ āb-ı revān gibi revān pāk gerek
- 7 Degme Etrāk ne bilsün ĝam-ı Ğıřķı Ğadlī
Sır-ı Ğıřķ añlamaĝa ĥaylice idrāk gerek

63 OR 14b-15a, T 20b-21a, M1 21a, M2 16b, İBB 10a.

2 -İBB.

2b -OR.

3a iremez] irmez M1, M2.

64

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- 1 Göñül ol ruḥları gülnāre varduñ
Şanasın gül uma gülzāre varduñ
- 2 Şabā şan gülşene ḥāşāk iletdi
Yirüñ bekle ki kūy-ı yāre varduñ
- 3 Lebi vaşfında şehd aḫar dilüñden
Meger ol la'l-i şekker-bāre varduñ
- 4 Dişi yanında yaşuñ añma 'Adlī
Edeb şakla dür-i şehvāre varduñ
- 5 Behey miskīn hevā-yı zülf idersin
Meger müşg almağa 'aṭṭāre varduñ

64 OR 15a-15b,T 21a, M1 21b, M2 16b, İBB 10b.

1a gülnāre] gülzāre OR.

3a vaşfında] vaşfuñda OR / dilüñden] lebüñden İBB.

5b müşg] misk T, M1, M2.

65

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Karār u şabrum alup beni bî-ķarār itdüñ
Şaçuñ hevāsiyile 'aqlumı tärmār itdüñ
- 2 Firāķuñ içre gamuñ zehriyidi yidügümüz
Ecel şarābını şunmaķla hoş-güvār itdüñ
- 3 Cefālaruñı ziyād eyledüñ ki minnetdür
Bu nā-tüvānı bu luţf ile zîr-i bār itdüñ
- 4 Kenāre gelmeyüben sen kenār eyleyli
Gözüm yaşını benüm bahr-ı bî-kenār itdüñ
- 5 Hisāb olunmaya yazılsa tā ki rüz-ı şümār
Şaçuñ girihleri kim dilde bî-şümār itdüñ
- 6 Bu hüsn ile ki şeh olduñ gönül vilāyetine
Ğamuñ diyārına ben ķulı şehriyār itdüñ
- 7 Murādı hāk-i reh olmağ idi çü 'Adli'nüñ
Murādını virüben anı kām-kār itdüñ

65 OR 15a, T 21a-21b, M1 21b-22a, M2 17a, İBB 10b.

2bşunmaķla] şunmağla M2, İBB / hoş-güvār] hoş-vār T.

3a eyledüñ] itdüñ OR.

3b bār] yār OR.

66

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Yüzüñi göricek artar enini zârlaruñ
Olur bahâr olıcağ nâlesi hezârlaruñ
- 2 Dilüme lâle gibi deşt-i ğamda dâğ ğodu
Ṭarâvet-i ruĥı vü ĥâli gül-'izârlaruñ
- 3 Yüzüñ güli ki aña 'özr-ĥvâh ola ğam yok
Ṭutam ki ĥâr-ı belâdur bu ĥâr-ı zârlaruñ
- 4 Hevâ-yı 'ıŝğ bu deşt-i ğam içre kâfidür
Ķarârını bile virmege bî-Ķarârlaruñ
- 5 Viŝâl ümîdiyile 'Adliyâ berâber ider
Yüzi vü zülfi ğamı leyl ile nehârlaruñ

66 OR 15b,T 21b-22a, M1 22a, M2 17a, İBB 10b.

3a ola ğam] olduĝum OR.

3 -İBB.

3b ṭutam ki] ṭutam OR / ĥâr-ı zârlaruñ] ĥârĥârlaruñ M1, M2.

4b bile virmege] yile vir tâ ki OR.

67

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

- 1 Ben hāke tecellī ide ger nūr-ı cemālūñ
Her zerre-i hāküm taleb eyleye vişālūñ
- 2 Engüşt-nümā kıldı beni halk arasında
Hicrinde nizār olduğum ol kaşı hilālūñ
- 3 Bir berk-i hazān-dīde mişālinde kılupdur
Beñzümi qadi fūrqati ol tāze nihālūñ
- 4 'Uşşāka naşīb olmadı çün halvet ü şoḥbet
Zāhid saña ne ğam varimiş def'-i melālūñ
- 5 Dil-berde vefā olmayıcaq fā'ide itmez
'Adli sebep-i vaşl degül māl ü menālūñ

67 OR 15b-16a, T 22a, M1 22a-22b, M2 17b, İBB 10b-11a.

1a ben] bir T / ide ger] görünür OR, İBB.

3a kılupdur] qalupdur OR.

3b qadi] qodı OR.

4a olmadı] oldu OR.

68

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Olur mı şād gönül kim gam içre zār degül
İder mi vaşla heves ol ki dil-figār degül
- 2 Fiğāne şaldiyise kūhı nāle-i Ferhād
Fiğāne şalmışam āfāķı kūhsār degül
- 3 Başuma gün mi toğar kim yüzüñ firāķında
Kara saçuñ gibi ʿālem gözüme tār degül
- 4 Eger dürüst ola Leylī vişāl-i vaʿdesine
Şınursa kāsesi Mecnün'a inkisār degül
- 5 Ne deñlü çoğ ise ʿışķ ehli olurlar bizār
Şu ʿömrden ki ğaraz aña vaşl-ı yār degül
- 6 Vişāl ümīdiyile hicri ihtiyār itdi
Ne çāre eyleye ʿAdli ki baħtı yār degül

68 OR 17a-17b, T 22a-22b, M1 22b, M2 17b, İBB 12a.

1a kim] -T.

2a şaldiyise] geldiyise T.

5a olurlar] oldılar T, M1, M2.

69

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Gülşen-i kūyuñ gönül murğına kim me'vā degül
Anuñ için bülbül-i dil laldür gūyā degül
- 2 Rā qaşuñla dal zülüfüñ hasretidür dōstum
Zāhidüñ qaddini lām iden ğam-ı ferdā degül
- 3 Kāse-i hūnīn çeşmümdür elinde sāķinüñ
Devr iden meclis içinde sāğar-ı şahbā degül
- 4 Lāle daħı dāğdār-ı ħadd-i gül-gūnuñ durur
Gözlerüñ bīmārı ancaķ nergis-i şehlā degül
- 5 'Adli daħı ol şeh-i ħübāna cāndan ķul geķer
İşiginde bende olan Ħusrev u Dārā degül

70

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Bāğ-ı dilde kâmetüñ servin hırāmān eylegil
Bülbül-i cānı yüzüñ şevkıyle nālān eylegil
- 2 İy şabā 'aynuma alman hāk-i pāyı gayrını
İki gözümçün gerek kühl-i Şifāhān eylegil
- 3 Bāğbānā gonca vü gülden ruḡ-ı dil-dārsuz
Ḥaṭṭ olur mı var anı dāğ ile peykān eylegil
- 4 'Āşıkuñ dāmen girībān fikrin itmez dōstum
Sinesin çāk eyleyüp çāk-ı girībān eylegil
- 5 Derd ü gam mersūmunı 'uşşāğdan men' eyleme
Ḳullaruña pādşāhum luṭf u iḥsān eylegil
- 6 La'l-i nābuñ şerbetiyle iy ṭabīb-i cān u dil
'Āşık-ı dil-ḡastenüñ derdine dermān eylegil
- 7 Pādşāhum luṭf idüp 'Adli ḡuluñuñ başına
Ḥāk-i pāyuñ tāc idüben Rüm'a şulṭān eylegil

70 OR 18b, T 24a, M1 23a-23b, M2 18a, İBB 12b.

2a alman] almaz T.

3a dil-dārsuz] dil-dārdan M2.

71

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Ğāşıķa hūşe-i zülfüñ iñen olmaz mâ'il
Mezra'ı-ı tül-i emelden ne olısar hāşıl
- 2 Dür dişüñ fikriyle şol kadar ağladum kim
Baħra döndi gözümüñ yaşı görünmez sāhil
- 3 Serv ile kıadd-i hırāmānı bir olduğı gibi
Görinür müy-ı miyāniyle şacı kııl-be-kıl
- 4 Ehl-i dil Ğāşık-ı hüşyār aña dirler kim
Cām-ı ışķuñla senüñ mest ola vü lā-ya'kııl
- 5 Cānına zulm ü sitem eyleyüben sevdi seni
Ğadli'yiçün dimesünler daħı şāh-ı Ğādil

71 OR 18b,T 24b, M1 23b, M2 18b, İBB 13a.

1a hūşe] tūşe OR, İBB / iñen] eger M1, M2, İBB.

2a dür dişüñ] derd-i şek M1, M2.

2b baħra döndi] baħr oldı OR, T, M1, İBB.

72

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- 1 Gönül ol çeşmi sāhirden hāzer kı̄l
Ne mekr ile gönül alur nazār kı̄l
- 2 Gelürse sineñe şemşir-i tiri
Çeker pergālesini mā-hāzar kı̄l
- 3 Nişār için hayāli ayağma
Gözün dürcini pür -dür ü güher kı̄l
- 4 Eger şabruñ yoğ ise 'ışk içinde
Revān kūyma dil-dāruñ sefer kı̄l
- 5 Eger şāfi-nazār olmağ dilerseñ
Ayağı toprağın nūr-ı başār kı̄l
- 6 Bülend eyle boyı vaşfını 'Adli
Dehānında sözüñi muhtaşār kı̄l
- 7 Leb-i la'lini kim emsem dir ise
İlāhi dilin ağzında şeker kı̄l

72 OR 19a,T 24b-25a, M1 23b-24a, M2 18b, İBB 13a.

2a şemşir-i tiri] şemşiri mihmān M2 /şemşir ü tiri İBB / şemşir M1.

3 -İBB.

3b pür] -T.

4a şabruñ] hayruñ OR, İBB.

5a şāfi nazār] şāhib-nazār M1, M2.

6a boyı] yolu İBB.

6b dehānında] dehānuñda T.

7b ağzında] ağzımı OR, İBB.

73

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Olmadı ʿālem içinde bir nefes Һurrem gönül
Olmadı bir laһza bī-ğam olana hem-dem gönül
- 2 Her kime gönülüm ğamın didüm ğamından ğam yidüm
Ġālibā yoқdur cihān içinde bir bī-ğam gönül
- 3 Һāk-i ādem ğam ile taһmīr olupdur ğālibā
Bī-ğam olan olmaya cins-i benī-ādem gönül
- 4 Ğuşsa-i devrāndan bir dil Һalāş olmuş degül
Sen degülsin mübtelā-yı ğam hemān epsem gönül
- 5 Şāhid-i şādī cemālin ʿarz ide bir gün ola
Böyle қalmaz ğam yime Һāl-i cihān her dem gönül
- 6 Salṭanat ğavġāsıdur ʿAdlī seni dil-teng iden
Һırқа-pūş olanda vardur var ise Һurrem gönül
- 7 Қо rāʿiyyet ğuşsasını memleket қayġusını
ʿĀқil iseñ Һālūñ añup eylegil mātem gönül

73 OR 17b-18a,T 22b-23a, M1 24a-24b, M2 19a, İBB 12a-12b.

4b epsem] ebsem M1.

5a cemālin] cemālūñ T.

5 -M2.

7 -T.

74

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 İy ṭabībüm derdmendem derdüme bir çāre kıł
Şehr ü kūy içre şabā gibi yeter āvāre kıł
- 2 Sābit oldum rāh-ı ʿiṣkuñda baña raḥm it diyü
Dimedüm kim gözlerümüñ yaşını seyyāre kıł
- 3 Tevbe nefʿ itmez riyāyile olıcaķ zāhidā
ʿİṣkı ihlāş ile cürmüñ maḥvına keffāre kıł
- 4 Hādise defʿini kılmaz medreseyle ḥānķah
ʿĀrif iseñ ilticā-yı kūşe-i ḥummāre kıł
- 5 ʿAdli ol serv-i revānı itmek isterseñ kenār
Nisbetini eşk-i çeşmüñüñ revān enhāre kıł

74 OR 18a,T 23a, M1 24b, M2 19a, İBB 12b.

4a defʿini] refʿini İBB.

5b çeşmüñüñ] çeşmümüñ OR.

75

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Dām-ı zülfüñle başa her dem belā eksük degül
Hışm-ı çeřmüñle dile dā'im cefā eksük degül
- 2 Serverā serv-i bülendüñ ser-firāz olmağıçün
Cān u dilden rüz u şeb vird ü du'ā eksük degül
- 3 Sen vefā vü hulk ile 'ālemde meşhür olalı
Māh-rülardan saña medh ü řenā eksük degül
- 4 Nice kim gün yüzüñe oldı muķābil didiler
şem'-i hüsñünde senüñ günden ziyā eksük degül
- 5 Hüsñ ile hürşid-i enver çākerüñ lāyık mıdır
Meclisüñde dem-be-dem bir bed-liķā eksük degül
- 6 Vaşl ile 'ayş eylemiş gerçi raķībüm hicr ile
Hamdüli'llāh bizde de zevķ u řafā eksük degül
- 7 Öldürürse ğam seni yāre ne ğam çün her zamān
Biñ senüñ gibi gedā 'Adlī aña eksük degül

75 OR 19b-20a, T 23b, M1 24b-25a, M2 19a-19b, İBB 13b.

1a her dem] dā'im T, M1, M2.

1b dā'im] her dem T, M1, M2.

3b māh-rülardan] māh-rülarda T, M1, M2.

5b meclisüñde] meclisinde T.

7a seni] beni OR, İBB.

76

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Gün yüzüñ üstinde olmuş rā қашуñ iy meh hilāl
Kim görüpdür āftāb ile hilāle ittişāl
- 2 Kim ki aḥşam zülfüñi göre gicesi қadr olur
Kim yüzüñ görse seḥer zī-ḫālī-i ferḫunde-fāl
- 3 Her gice ḫālüm perīşān şubḫa dek zār eylerem
Eyledi sevdā-yı zülfüñ çün beni āşüfte-ḫāl
- 4 Sen baña raḥm eylemeñ 'ālemde bir emr-i ba'īd
Ben senüñ vaşluñ temennāsı 'aceb fikr-i muḫāl
- 5 Sīm ü zerden dām idüp ol vaḥşiyi eyle şikār
'Adliyā şayd olduğı yoқdur gāzelle bir gāzāl

76 OR 18a,T 23b-24a, M1 25a-25b, M2 19b, İBB 12b.

3a eylerem] iderem OR, İBB.

4b ben] biz T / fikr] emr T.

5b gāzelle] gāzel M1 gāzelle bir] gāzel birle T, İBB.

77

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Yağduğına Şem'üñ için nār-ı ışık ile fetil
EŞk-i çeşmi hāline olmuş durur rüşen delil
- 2 Yād-ı la'lüñ küt-ı cāndur hicr içinde nitekim
Dūzađ ehline revān-bađŐ olsa āb-ı selsebil
- 3 Zāhid añmaz kendünüñ halvetde esrārın görüñ
'ĀŐıkı içer diyü tağfif idermiŐ ol Őađil
- 4 Ağlamasa gözlerüm küyına yol virmez nigār
Oldı rüşen bu ki hergiz cennete girmez bağil
- 5 Māl u milk ü salđanatla kadr bulmaz ādemi
'Adliyā izzet gerekse işiginde ol zelil

77 OR 18b-19a, T 25a, M1 25b, M2 19b-20a, İBB 13a.

1a Şem'üñ] meŐ'al T.

3b tağfif] tağkik OR, İBB / idermiŐ] eyler imiş OR, İBB.

4b bu ki] böyle T.

5a milk] mülk OR.

78

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Dil ü cān çekse ğamın sen şanemüñ ğam degül ol
Ger nem olmaya gözüm hicr ile nesnem degül ol
- 2 Gözümün yaşını 'ummāna nice beñzedeyüm
Ki kenārında bunuñ kaçre kadar nem degül ol
- 3 Neñ durur diyü eger kimse şora yārī direm
Dü cihān içre benüm varum odur nem degül ol
- 4 Şalunurken seni nāz ile görenler didiler
Ya perī-zāde durur ya melek ādem degül ol
- 5 Güneşi gördi gözüm dil seni şandı didi cān
Kāmeti serv-i gülüñ yoķ durur epsem degül ol
- 6 Nice şayd ide diyem baña sen āhūyı raķīb
Gerçi av iti durur kelb-i mu'allem degül ol
- 7 'Adli mīr olalıdan derd ü belā kişverine
Kılmadı guşşa vü ğam milk-i müsellem degül ol

78 OR 20a,T 25a-25b, M1 25b-26a, M2 20a, İBB 13b-14a.

1a ğamın] ğamuñ M2.

4 -T.

5 -İBB.

5a -OR.

5b epsem] ebsem M1, M2.

7b kılmadı] kalmadı OR.

79

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Kaşlaruña bir qadīmī bendedür beñzer hilāl
Kim dü tā itmiş durur qaddin mürür-ı mäh u sāl
- 2 Ne ta'alluq leblerün yāqūt haṭṭın kılsa nesh
Bu muhaqqıqdur ki reyhān oldı haṭṭuñdan mişāl
- 3 Bir zavallu āftāb u mäh ise bir kej-dehen
Nice kılsunlar senüñle da'vi-i hüsn ü cemāl
- 4 Kaşlaruña nisbet itdümse hilāli iy kamer
Eyledüm bārik fikir ü baqladum nāzük hayāl
- 5 'Adliyā aḥvālüne vākıf degül şanma nigār
Her gazel kim yazdum oldı yāre benden 'arz-ı ḥāl

79 OR 19a-19b, T 25b, M1 26a, M2 20a-20b, İBB 13a-13b.

2a haṭṭın] haṭṭuñ T.

2b oldı] aldı OR, T.

3a kej-dehen] kec-dehen T, M1, M2 /kej-zebān OR, İBB.

4a itdümse] itdiyse OR, İBB.

80

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Aqçeler saçdı yine gülşene gül
İtse saç yolmasın n'ola sünbül
- 2 Mest olup yine gonca cāmından
Şaldı āvāze ʿāleme bülbül
- 3 Başa çıkmak olurdı zülfiyile
Ger harāmiliğ itmese kākül
- 4 Germ olur oldu hayli meclisde
Leb-i dil-dāre beñzeyelden mül
- 5 ʿAdliyā añma atlas-ı çarhı
Dūd-ı āhuñ yeter saña qara çul

81

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Beñlerüne bende fülful yüzüne gülzār ul
Sünbölüne boynu baqlu nāfe-i Tātār ul
- 2 Gül gül-āb olur hayādan seyr-i gülzār eyleseñ
Nāz ile şalınsañ olur serv-i hoş-reftār ul
- 3 Leblerüne la'l ulaqlı delik bir bendedür
Dişlerüñ nazmına olur lü'lu'-yı şehvār ul
- 4 Kākülün bendinde oldılar ulü'l-el-bāb ayd
Gözlerüñ sihrine oldılar ulü'l-ebşār ul
- 5 Az bulunur bu cihānda aña senün gibi şah
Adli gibi saña likin bulunur bisyār ul

81 OR 19b, T 26a, M1 26b, M2 20b-21a, İBB 13b.

5a bu] -T, -M1.

82

Harfû'l-mîm

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Kollarımı dâğ-ı hicrân ile tezyîn eyledüm
Boynuña bu heykeli aşmağa zerrîn eyledüm
- 2 Ta'n taşından girüp gönlüne olmadum halâş
Melce' vü me'vâmı ben gerçi ki sengîn eyledüm
- 3 Zülfün ucından neler çekdüğümü işidenün
Her ne deñlü şād ise gönlünü ğamgîn eyledüm
- 4 'Işık pîrinden ğam irşādın temennâ eyledüm
Her du'ā kim kıldı ol ben dağı āmîn eyledüm
- 5 Zülfi vaşfında mu'aqqaddur kelāmuñ 'Adliyā
Lebleri vaşfında görseñ nice şîrîn eyledüm

82 OR 21a, T 26b, M1 27a, M2 21a, İBB 14b.

2b gerçi ki] gerçi T.

4b her] bir İBB.

83

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Vaşl-ı cānān her nefes maqşūd-ı cānumdur benüm
Dilde mihri hüsnüñüñ rāz-ı nihānumdur benüm
- 2 Olmasa dilde ğamuñ ten zinde olmaz bir nefes
Dōstum bildüm ğamuñ cān u cihānumdur benüm
- 3 Nice yaşlar dökmesün çeşm-i revān arduñca kim
Terk idüp giden beni rūḥ-ı revānumdur benüm
- 4 Dest-i cevruñle büküp sen kıddüm itdükçe kemān
Tır-i āhumla felek her dem nişānumdur benüm
- 5 Rūz u şeb mihr ü mehüñ şem'ini āhumdur yağan
Görinen çarḥ-ı felek dūd-ı duḥānumdur benüm
- 6 Kışsa -i ğuşşam yazup şerḥ itmedüm yā Rab neden
Söylenen dillerde şimdi dāstānumdur benüm
- 7 Cevr ile her günde biñ kez öldürürseñ 'Adli'yi
Ḥaḳ bilür bir kez dimez boynuña ḳanumdur benüm

83 OR 24a-24b, T 26b-27a, M1 27a-27b, M2 21a-21b, İBB 16b-17a.

3b giden] gider T.

5a āhumdur] āhumda T.

6a kışsa] hişşe T, M1.

7a kez] -OR.

7b kez] gün İBB.

84

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Firāḫ u ḥasret-i rūy-ı nigārı mı diyelüm
Cefā vü cevr-i ğam-ı rüzgārı mı diyelüm
- 2 Belā vü miḥnet-i bī-ḥaddi mi beyān idelüm
Ya bu ğam u sitem-i bī-şümārı mı diyelüm
- 3 Şafā-yı verd-i ruḥı şevkıyile bülbülvār
Bu her gün itdügimüz āh u zārı mı diyelüm
- 4 Henüz vaşlı güline irişmedin çekin
Firāḫ elinden iren zaḥm-ı ḥārı mı diyelüm
- 5 Egerçi fūrḫat-i dil-dāre şabr ider 'Adli
Bu fi'line biz anuñ iḥtiyārı mı diyelüm

84 M1 27b, M2 21b, -OR, -T, - İBB.

1a nigārı] nigār M.277.

1b rüzgārı] rüzgār M.277.

85

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ol mehüñ her gice kim küyında efġān eyledüm*
İtlerine derd-i ser virmekle nālān eyledüm
- 2 Hastedür dil kirpügüñ zaḥmından ammā bāk yok
Çün lebüñ tiryākini derdine dermān eyledüm
- 3 Yaş dükendükçe gözümdeñ kan olur her dem revān
Leblerüñ yādına çeşmüm baḥr ile kān eyledüm
- 4 Ten ġubārı dāmenüñe irmesün diyü revān
Gözlerüm yaşın anuñ üstine bārān eyledüm
- 5 Gülşen-i vaşluñ ḥazān-ı hicr ile ceng itmege
Çoncalarla şāḥ-ı gülden tır ü peykān eyledüm
- 6 Baḥr-ı eşkümde dişi yādına dür yaş olıcağ
Kirpigümi anda ʿAdlī şāḥ-ı mercān eyledüm

85 OR 21a-21b, T 27a-27b, M1 27b-28a, M2 21b-22a, İBB 14b.

* Gazelin redifi olan *eyledüm* kelimesi, T, M1 ve M2 nüshalarında *eylerem* şeklindedir.

1b derd-i ser] derdüñi OR, İBB / nālān] tālān İBB.

5b tır ü peykān] tır-i peykān M1, M2.

6 -M1, -M2.

86

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ben beni yār ışiginde gāh derbān eylerem
Bu hayāl ile gehī kendümi şulṭān eylerem
- 2 Bu müferrihle güşād olmaz gönül gamginliği
Bāde-i la'lüñ hayālātında hayrān eylerem
- 3 Gül yüzi karşına dil bülbülin nālān idüp
Gülşen-i kūyını cāna bāğ-ı Rıḍvān eylerem
- 4 Ğamzeñ oqları irerse kimseye bildürmezem
Ben ki sīnemde cefā tığini pinhān eylerem
- 5 Güller açup dāğlardan goncalar peykāndan
Sīnemi ben 'Adliyā tāze gülistān eylerem

86 OR 21b, T 28a-28b, M1 28b-29a, M2 22b, İBB 15a.

2a bu] bir M1, M2.

5b ben] sen OR.

87

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Rüz u şeb hasret ile geçdi günüm āh n'idem
Baña kısmet gamuñı eylemiş Allāh n'idem
- 2 Şükr iderdüm işigin yaşdanuban yatduğuma
Dergehinden sürer uş ben ulını şāh n'idem
- 3 Şeb-i hicr ile alup vādi-i hayretde dirig
Der-i cānāne gider bulımadum rāh n'idem
- 4 Tāli'üm şemsi benüm hiç tulu' eylemedi
Şeb-i yeldā-yı gama toğmadı bir māh n'idem
- 5 urtaram diyü iñen sa'y iderem dāmenüñi
Kesilüp dest-i raib olmadı kütāh n'idem
- 6 Uzdap cevri elini zulm ile ben haste-dilün
Tutdı muhkem yaasın omadı her gāh n'idem
- 7 Vaşlın işitdi gönül bulmadı hiç yol aña
ıldı bat-ı siyehüm çün beni gümrāh n'idem
- 8 'Adli gögsin döğüben derd ile dir ağlayura
Senden ayru düşeli āh n'idem vāh n'idem

87 OR 23b, T 28b, M1 29a, M2 22b-23a, İBB 16a-16b.

2b uş] olmuş OR, İBB.

3b gider] güzer OR.

6a cevri elini zulmile] zulm elini cevriyle T, M1, M2.

7 -OR, -İBB, -M1, -M2.

8b vāh] āh T.

88

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Şaçlaruñ bendine düşüp artalı sevdālarum
Şehr içi pürdür cemālün şevķile ğavġālarum
- 2 Ebr-i nīsān gerçi kim deryāya lü'lü'-bağşdur
‘Āleme lü'lü’ nişār eyler benüm deryālarum
- 3 Dirimiş dil-ber yüzüm gülzārına karşı hezār
Gülşen-i kūyumda var biñ bülbül-i ğüyālarum
- 4 Giceden gündüzlerin fark eylemezler şevķden
Bend-i zülfümde giriftār olalı şeydālarum
- 5 La'l-i nābuñ yādına düşdüm şarāba şöyle kim
Meykedeyle dir olupdur melce' ü me'vālarum
- 6 Bu muħaķķağdur hağ-ı dil-dār vaşfın ideli
Defter-i ‘ālem toľupdur ‘Adliyā inşālarum

88 OR 21b, T 29a, M1 29b, M2 23a, İBB 15a.

3b ğüyālarum] şeydālarum İBB.

4 -İBB.

5bmeykedeyle dir] meykedelerde OR.

89

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Tîr-i âhum irişür eflâke eglenmez benüm
Eşk-i çeşmüm seyl olup her lahza diñlenmez benüm
- 2 Dilde gamzeñ zaħmını tâ haşr olunca iy şanem
Tende her kııl dil olup söylerse diñlenmez benüm
- 3 Dem-be-dem derd-i dilüm söyler egerçi çeng ü ney
Âh kim sūz-ı derūnum bir dem añlanmaz benüm
- 4 Nice kim zencîr-i zülfüñ bendini dā'im çeker
Vālih ü dīvāne göñlüm hiç uşlanmaz benüm
- 5 H̄asret-i serv-i kadūñle olmadı bir gün daħı
Yaşum ile yiryüzi her lahza şulanmaz benüm
- 6 Dil-rübālar şayd olur dirler raķib ile velî
Çün perîdür dil-berüm it ile avlanmaz benüm
- 7 Ol şanem kelb-i raķibüñ ürdüğün diñler dirîğ
Veh ki feryād u fiğānum ʿAdli diñlenmez benüm

89 OR 23b-24a, T 26a-26b, M1 29b-30a, M2 23b, İBB 16b. Bu gazel, T nüshasında iki ayrı varakta (26a-26b, 29a-29b) yer almaktadır. T nüshasındaki ikinci varak için burada T2 kısaltması kullanılmıştır.

2a iy şanem] dil-berā T2, M1, M2.

2b diñlenmez] söylenmez T, M1, M2, İBB.

3b bir dem] hiç T2, M1, M2.

7a ürdüğün] ürdüğüne T2 / diñler dirîğ] gūş ider M1, M2.

7b diñlenmez] eglenmez M1, M2.

90

fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün

- 1 Gün yüzüñ nūriyle oldu münevver ʿālem
İy kamer rūşen olursa n'ola çeşm-i ādem
- 2 Yok ʿaceb mürdelere irse hayāt-ı ebedī
Söze başladı meger nāz ile ol ʿİsi-dem
- 3 Kible haqqı şanemā Kaʿbe olaldan kūyuñ
Gözlerüm yaşını kıldum o haremde zemzem
- 4 İy perī-şān perişān olalıdan zülfüñ
Kalmadı ʿālem içinde dağı kalb-i bī-ğam
- 5 ʿAdliyā ayağı toprağına cān eyle fedā
Pāy-būsı o şehüñ çün ele girmez her dem

91

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Yüzüñ ayını koyup ben güne nāzır degülem
Nażar itmege senüñ ğayruña qādir degülem
- 2 Gözlerüñ tiğ çeker qaşdı bu kim cānum ala
Şanemā ivme ki ben şanma ki hāzır degülem
- 3 Nergisüñ siħriyile dār-ı cihān tıldı fiten
Var daħı'y şüh-ı cihān dime ki sāħir degülem
- 4 Mey ü maħbüb sevüp cān virürem gerçi raķib
Hele ben sencileyin müfsid ü kāfir degülem
- 5 Gerçi yağmur gibi yağdırdı ğamuñ başuma taş
Haķ bilür geçmedi dem ben aña şākir degülem
- 6 Ğamuña cān virüben ğāyet ucuz avlamışam
Şatun almaķda dimen ben daħı tācir degülem
- 7 'Adli'ye derd ü ğamuñ oldu çün ol demde naşib
Hāk olup sine girem terk ide āħir degülem

91 OR 24a, T 29b-30a, M1 30a-30b, M2 24a, İBB 16b.

2a gözlerüñ] gözlerüm OR.

3b daħı'y] daħı M2.

4a raķib] diye İBB.

5 -T.

6b şatun] şatup T, M1, M2 / dimen] dimez T

7a oldu çün] olmadı çün M1 / oldu] olmadı M2.

92

mef'ülü fā'ilätü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Ṭübā boyuñ ki vaşf idicek müntehā kılam
Medḥ-i lebüñde sözlerümi cān-fezā kılam
- 2 'İşkuñ kerāmetinde raķibi helāk için
Zülfüñ 'aşā-yı Mūsa gibi ejdehā kılam
- 3 Cān virmek ise 'ışķ işinüñ ger nihāyeti
'İşķ ehli intihāsımı ben ibtidā kılam
- 4 Ḥāk-i vücūdumu ne kadar bī-behāyise
İksir-i ḥāk-i pāyuñ ile kīmyā kılam
- 5 Bir kerre iltifāt ile kılum durur diseñ
'Adlī'yi milk-i 'āleme ben pādşā kılam

92 OR 22a,T 30a, M1 30b-31a, M2 24a, İBB 15a-15b.

4a behāyise] behāya pes İBB.

5b 'Adlī'yi] 'Adlī'mi İBB / ben] bir T.

93

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Serv-i kıaddüñ yādına yaşumı seyl-āb eyledüm
Kıaddümi ol cūybār üstinde dolāb eyledüm
- 2 Ruĥlaruñ vaşfın güneşden rüşen itdüm iy kamer
Dişlerüñ vaşfında şi'rüm dürr-i ĥüş-āb eyledüm
- 3 Şöyle inceldüm miyānuñ fikriyle dōstum
Kim vücūdum za'f ile 'ālemde nā-yāb eyledüm
- 4 Görinen encüm degüldür sīnesi pür-yāredür
Tīr-i āhı ol kıadar kim çarĥa pür-tāb eyledüm
- 5 Cān-ı şi'rini ki la'lüñ yādına kııldum fedā
Rāĥat u ārām ile gūyā şeker-ĥvāb eyledüm
- 6 Zülfüñüñ sevdālarında 'aqlı şeydā eyledüm
Miĥnetüñ tāb-ı tebinde cānı bī-tāb eyledüm
- 7 Şol kıadar kim ağladum bu sīne-i şad-çākde
Tīri zaĥmın 'Adliyā gül-berk-i sīr-āb eyledüm

93 OR 22a-22b, T 30b, M1 31a, M2 24b, İBB 15b.

3a miyānuñ] beyānuñ M1.

5b ārām ile] ārāmuña T.

6b Bu mısra, T nüshasında 7b ile yer deĥştirmiştir.

7b tiri] tīr OR, İBB.

94

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Mest olupdur bāde-i la'linden ol mäh-ı temām
Nāzdandur şanmañ anuñ şivesin vaqt-i hırām
- 2 Mive-i vaşluñ heves kılan senüñ nā-puhtedür
Sā'id-i siminüñi öpmek durur sevdā-yı hām
- 3 Geh yüzüñ şevkı gehi zülfüñ perişānlıkları
İşümi havf u recā itmiş durur her şubḥ u şām
- 4 Sünbül oldu ca'd-ı müşk-efşānuñuñ efgendesi
Fülfül oldu ḥāl -i 'anber-bāruña hindī gulām
- 5 'Adli'ye vaşluñ ümidi dōstum emr-i ba'id
Bir selāmuñdur recāsı senden ancak ve's-selām

94 OR 22b, T 30b-31a, M1 31a-31b, M2 24b, İBB 15b.

1a la'linden] la'lüñden T.

1b vaqt-i hırām] -OR.

2a vaşluñ] vaşlın T.

4b ḥāl] ḥār OR.

4b hindī] hind ü T, M1, M2.

5a 'Adli'ye] 'Adli vü T, M1, M2.

5b ancak] artuḥ M2.

95

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Cismümi eşküme ğarķ eyleyli dīdelerüm
Birbirinden n'ola fark olmaz ise baħr u berüm
- 2 Nūr-ı ruħsārına zülf-i siyehi hā'il olup
Şām-ı hicr içre belürmez olur oldu seħerüm
- 3 Dehenün bir söz ile varlıgümü aldı tamām
Gerçi kim yoğ idi bir zerrece andan ħaberüm
- 4 Ne 'aceb baħr olur menba'ı kim eksilmez
Dür dişün yādına ħarc eyledüğümce güherüm
- 5 Tāc u taħt u külehi terk idelüm 'ışk içre
'Adliyā şu'le-i āhum yetire tāc-ı zerüm

95 OR 22b-23a,T 31a, M1 31b, M2 25a, İBB 15b-16a.

1a cismümi] çeşümü M1, M2, İBB.

3b yoğ idi] yokdı T.

5a taħt u külehi] taħt-ı külehi OR / taħt u külehi terk idelüm] taħtı güle terk eyleyelüm T, M1, M2.

96

mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Hicr-i ateşle ola mı bir āteş-i Ceħim
Hicrān vişāle olsa mübeddel zihī na'im
- 2 Baħr-ı vüçüd içinde bulunmaz aña bedel
'Ālem tamām olsa şādef bir dür-i yetim
- 3 Pür- 'ıtr ola meşām-ı cihān hoş-hevāyile
Zülfüñ қоhusın alsa seħergeh dem-i nesim
- 4 Boynın buralı hatt-ı ğubāruñ benefşenüñ
Düşdi 'aşāya 'illet ile nergis-i saħim
- 5 Ben kani'am yüzüñe ırāqdan nazar kılam
Vaşluñ hevāsın eylerimiş degme bir le'im
- 6 Derd ile yāre yüzüñi zer eylemekligün
Hiç nef'i yoқ durur eger olmasa elde sim
- 7 Hāk-i derinde olmaz idi itler ile bir
'Adli o şāha olmasa ger bende-i kadim

96 OR 23a, T 31a-31b, M1 32a, M2 25a, İBB 16a.

2a baħr-ı vüçüd] baħr u cevır OR.

3b қоhusın] қоhusını OR.

5b Bu mısra, T nüshasında 6b ile yer değiştirmiştir.

6a eylemekligün] eylemek gönül OR, İBB.

7a itlerle bir] bendelerle yār M2 / bir] yir OR.

97

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Kaşuñ sevdāsile peyveste cismüm çün hilāl itdüm
Vişāl itdüm tama' senden 'aceb fikr-i muḥāl itdüm
- 2 Ġubār-ı ğam ḥaṭuñ zāhir olalı tıtdı dil levḥin
Ne ḥaṭ kim çekdüm evrāka ğamından ḥasb-i ḥāl itdüm
- 3 Ġamuñ derdine düşmekden devā-yı vaşluñ umardum
Cefā yükini çekmekden vefāñı ihtimāl itdüm
- 4 Hevāda toz degüldür zāhir olan gerd-i rāhuñda
Bu ḥākī cismi raḥşuñ ayağında pāy-māl itdüm
- 5 Geh öldüm ğamzesinden geh lebinden tāze cān buldum
Ṭariḳ-i 'ışk içinde 'Adliyā tebdil-i ḥāl itdüm

97 OR 23a,T 31b-32a, M1 32a-32b, M2 25b, İBB 16a.

2a ḥaṭuñ] ḥaṭın M2.

2a levḥin] -OR. Bu mısra, İBB nüshasında şöyledir:

Ḥaṭuñ zāhir olalı tıtdı dil milkin ğubār-ı ğam

2b ğamuñdan] ğamından T, M2, İBB.

4b ḥākī] ḥālī M1.

98

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Dōstum çünkim bilürsin ben senüñem sen benüm
Çanuma girmek neden müjgān-ı hūn-efgen benüm
- 2 Ben cefā kūyı muķimiyem gerekmez rāhatı
Külheni dīvāneyem utum degül gülşen benüm
- 3 Tiğ-i hūn-āşāmuña dil dōstum düşmen dimiş
Hey ma'āza'llah neme yār u begüm düşmen benüm
- 4 Şabruñ acısına cān döymez meded şanı ecel
Mā-yı zevķum var şanı şol şatlu uyħudan benüm
- 5 'Adliyile bir şabāya şoyalı 'uryān seni
Yaşadan geçmiş haķ oğlum oldu pirāhen benüm

99

mef'ülü fā'ilätü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Şāhum hayālün eylemese gözlerüm maḳām
Eşküm ḥabābın itmezidi lālegün ḥıyām
- 2 Kāfir gözini yār Müselmān ider gibi
Müjgānı tutmuş iki ṫaraf tıḡ-i bī-niyām
- 3 Göñlüm evinde gözleri gūyā bir iki mest
Ceng idüp itdi şışeci dükkān işin temām
- 4 Nāşıḡ ḳo beni cānuma ḥoş gelmedi sözüñ
Var ögüdüñi başuña vir ḥāşıl-ı kelām
- 5 'Aks-i lebi gözüñde şanasın yine 'Adli
RengİN mey ile aşılı dükkān öñinde cām

100

Harfî'n-nûn

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Ğâşık olur mı diyen sen meh-likâyı sevmez
Ümmet olur mı diyen kim Muşafâ'yı sevmez
- 2 Zâhidi gör kim güzeller sevmegi inkâr ider
Âşim olmaz mı diyen nûr-ı Hudâ'yı sevmez
- 3 Cân virürler ayağın toprağına tâliblerün
Nice müflis ola diye kîmyâyı sevmez
- 4 Yâre didüm vaşluñı Hağ'dan temennâ eylerem
Didi dil-ber nâz idüp ben bu du'âyı sevmez
- 5 Ğadli'nün feryâdını işitmiş işiginde yâr
Hişm ile dimiş sürün ben ol gedâyı sevmez

100 OR 24b,T 32a, M1 32b, M2 25b, İBB 17a.

2a sevmegi] sevmege T, M1, M2.

5a feryâdını] feryâdın OR, T, M1, M2 / yâr] nigâr T, M1, M2.

101

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 İy felek dā'im beni sen nā-murād itmek neden
Beni ğamgîn eyleyüp aġyārı şād itmek neden
- 2 Dād elüñden iy felek her gün baña cevır eyleyüp
Ol raķīb-i kāfire ʿadl ile dād itmek neden
- 3 Cāhilüñ virüp felek maķşūdın ehl-i dānişüñ
Nā-murād olmasını dā'im murād itmek neden
- 4 Hūra beñzer ol şanem şüretde gerçi iy felek
Sen bu hüsın ile anı kāfir-nijād itmek neden
- 5 Niʿmet-i vaşlı felek virüp raķibe zehrini
Kāsesini pür idüp ʿAdli'ye zād itmek neden

101 OR 27a,T 32a-32b, M1 32b-33a, M2 25b-26a, İBB 18b.

4a felek] melek OR, İBB.

4b nijād] nişār M1.

102

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Seyre çıksa sebze ol Yūsuf-ı gül-pîrehen
Ayağına sebz atlas döşer ol lahza çemen
- 2 Servler görse hırāmın hep ayağ üzre gelür
Gül yüzün medh itmek için goncalar açar dehen
- 3 Eşrefi şaçar şabā aña gül-i bādāmdan
Zer nişār ider başına ol gülün şāh-ı semen
- 4 Berk-i sebzın 'arz idüp hıdmet kusūrın gösterüp
Ellerin şimşād ile başına korlar nārven
- 5 Ol gülün hār-ı firākı havfın idüp tañ degül
Şekl-i қallāb ile dāmen-gır olursa yāsemen
- 6 Sen bu hüsn ile ne ādem ne meleksın ne perī
Bir muşavver rūhsın k'olmuş cihān sen cāna ten
- 7 Hāy 'Adlī ne tūrursın vaқt-i gül faşl-ı bahār
Görsın ol gül-çehrei bī-zahmet-i hār isteyen

102 OR 24b-25a,T 32b, M1 33a, M2 26a, İBB 17a.

1a sebze] seyrine T.

1b sebz] sebz-i OR, sebzī İBB.

2a hırāmān] hırāmın M1, M2 / gelür] gelüp OR.

3 -OR.

3b semen] çemen M2.

4a sebzın] şırın OR / hıdmet] hıdmet OR.

5b dāmen-gır] dāmen-gibi T.

6a ne] iy M1, M2.

7a vaқt-i gül faşl-ı bahār] faşl-ı gül vaқt-i bahār M1, M2.

7b gül-çehrei] çehrei İBB.

103

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

- 1 Göñül ol serv-i sîmîni görüp cāndan güzel dîrsin
 Kaçan cān virmek istersin aña lâyıķ 'amel dîrsin
- 2 Şaçında yüzini gördüm güneşdür burc-ı 'aķrebde
 Müneccimsin ne vech ile güneş burcın ħamel dîrsin
- 3 Namāz u zıķr ü tesbîĥüñ baña 'arz itme iy zāhid
 Olursañ mübtelā 'ıřķa Ĥaķ'a lâyıķ 'amel dîrsin
- 4 Yüzinüñ pertevin şüfi görürsüñ erba'inüñde
 Yaķañ yırtup urup na'ra cemāli bi-bedel dîrsin
- 5 İnen çok söyledüñ vā'iz bu dem vesvās-ı İblis'i
 Eger inşāf ider olsañ raķibi bi'l-ađal dîrsin
- 6 Lebüñ vaşfın şoram dîrsin ki yoķ yire heves kılma
 Eger yād eylesem zülfüñ zihî tül-i emel dîrsin
- 7 Leb ü dendānuñuñ vaşfın işitdi dir seĥer bülbül
 Suĥandan dür dizüp 'Adli ne ĥoş şîrin ġazel dîrsin

103 OR 25a, T 33a, M1 33b, M2 26a-26b, İBB 17b.

1b 'amel] maĥal OR, İBB.

2a saçında] seĥerde T, M1, M2.

3a tesbîĥüñ] tesbîĥi OR, İBB / itme iy] eyleme OR, İBB.

3b Bu mısra, OR ve İBB nüshalarında şöyledir:

Ger olsañ 'āşık-ı şādık bu andan yeg 'amel dîrsin

4b cemāli] cemāl-i İBB, M1, M2.

5a bu dem] bugün M1, M2.

5b inşāf ider olsañ] şerĥ eyleseñ vaşfın T.

6 Bu beyit, T, M1 ve M2 nüshalarında şöyledir:

Deĥānuñ yād idem dirsem nihāndur ol 'ayān olmaz

Müsel sel zülfüñi öġsem zihî tül-i emel dîrsin

6a heves] būs İBB.

7 -İBB.

7b suĥandan] saçından OR.

104

mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün

- 1 Gözüm hicr ile sen giryān imişsin
Yürek bu derd ile sen an imişsin
- 2 N'ola cāndan seni artu seversem
Meger sen cān içinde cān imişsin
- 3 Fera gördüm seni cānum sevindi
Ben aladuuma andān imişsin
- 4 ul olmak isterimişsin o şāha
Be 'Adlı sen 'aceb şulān imişsin
- 5 Felek-adr olduuı bilmez idük
İşiginde meger derbān imişsin

105

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Her nefes iy haste-dil maqşūd ne feryāddan
Merhamet gelmez bilürsin çün şeh-i bî-dāddan
- 2 Çün tutuldu zülfine dil murğı yārūñ çāre ne
Dām-ı müşgildür halāş olmayısar şayyāddan
- 3 Eylemişdi kışşa-i ʿışkı benüm rüḥum revān
Dāstān oqımadın Mecnūn ile Ferhād'dan
- 4 Ḥamdülillāh kim degül adum benüm kelb iy raqīb
Ġayret ehline ölüm yegdür yaramaz addan
- 5 Yazmışidüm şüret-i cānānı dil levḥinde ben
Ḥüsn taşvır eylemek hiç olmadın üstāddan
- 6 Ḥırmen-i ḥüsninde dil murğına virmez dānei
Ol şanem şankim getürmiş toḥmını Bağdād'dan
- 7 Bād-ı āhuñla niçün ol serv meyl itmez saña
Çünkü ʿAdlī meyl ider her sūya servi bāddan

105 OR 27a,T 33b, M1 34a, M2 26b-27a, İBB 19a.

2b olmayısar] olmaz seri T.

4a kim] ki OR.

4a degül adum benüm kelb iy raqīb] benüm adum degül kelb iy raqīb İBB.

4b ğayret] ʿibret M1, M2.

5b hiç] naqş T, M1, M2.

6b şankim] şanmañ M1, M2.

7b ider] ide OR, -T / servi] süsen OR, İBB.

106

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 ʿĀlemi pür kılduñ iy dil nāle vü efgāndan
Ne vefā görseñ gerek ol āfet-i devrāndan
- 2 Hattı gelmedin gül-i vaşlın taleb kııl iy göñül
Kim hazān faşlında hattı olmaz iñen bustāndan
- 3 Deşt-i ğamda darb-ı peykānuñla sinem zaħmını
Dest-i cevruñ pür kılupdur lāle-i Nu'mān'dan
- 4 İy dişi dür la'l-i nābuñ hasretiyle gerçi kim
Cān-fezādur el yudum ben çeşme-i hayvāndan
- 5 Pādşāhum işigüñde kıllaruñdan kemterin
Kıluñ olmağ yeg durur ʿAdlī gibi şulţāndan

106 OR 25b,T 34a, M1 34b, M2 27a, İBB 17b.

3a darb] zaħm T / peykānuñla] peykānile T, İBB.

4b yudum] yuram M1, M2 / ben] bir T.

107

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 İñlerem her dem ziyāde derd ile ʔolābdan
Yaşum artuḡ mevc urur her laḡzada seyl-ābdan
- 2 Niçe yüz biñ bende-i bendüñden āzād isteseñ
Al elüñe zülfüñi çöz bir ʔılıñı bāddan
- 3 Rüşen oldı hep cihānda mihr-i ruḡsāruñ senüñ
Gündüzin gün pertevinden gice de meh-tābdan
- 4 Ka'be-i ḡüsñüñde zāhid görse ʔaşuñ iy şanem
ʔıblei terk eyleye yüz döndere miḡrābdan
- 5 ḡasret-i la'l-i lebüñle yaşumuñ her ʔatresi
Süz-ı hicrüñde senüñ rengin ü ter 'unnābdan
- 6 Dergehüñden ḡayrı yok baña cihānda ilticā
Āh eger maḡşūd-ı dil fetḡ olmaya ol bābdan
- 7 Fürḡatüñden aḡladuḡça 'Adli çēşminden anuñ
Cem' olupdur cümle deryālar dökilen ābdan

107 OR 27b, T 34a-34b, M1 34b-35a, M2 27a-27b, İBB 19a.

1a derd ile] iy şehüm T.

1b laḡzada] laḡza M1, M2.

2a biñ] miñ T.

2b bād kelimesi, gazelin kafiyesi ile uyumlu deḡil.

4a zāhid görse ʔaşuñ] ʔaşuñ görse zāhid T, M1, M2.

4b döndere] döndüre M1, M2.

5b rengin ü ter] rengin dutar M1, M2.

6a dergehüñden] dergehinden T.

7a fürḡatüñden] fürḡatüñde T, M1, M2.

108

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Cem' olalum bir çemende 'işrete āğāz için
Çalduralum naqdümüz varını sūz u sāz için
- 2 Zülfi dāmına muqayyed olasın fikr eylemez
Murğ-ı cān pervāz ider ol gözleri şehbāz için
- 3 Kendü añmaz hālvetine başlar kesdüğini
Tanz ider şūfi bize ol gözleri țannāz için
- 4 El degirmez 'ār eyler beñzer ol şeh nāz ider
Har raķībūñ lehçe-i murdārına şehnāz için
- 5 Cān u dil şaydını fitrākine aşmaz gerçi kim
Cānumuz kılcā ķalupdur ol kemend-endāz için
- 6 'Adliyā 'ār eyleme cānān yolunda ölmege
Cān fedā kılmadı mı Maħmūd'ı gör Ayaz için

108 OR 25b,T 34b, M1 35a, M2 27b, İBB 17b-18a.

1a olalum] ola kim M1, M2, İBB.

3b gözleri] dil-ber-i T, M1, M2.

4a şeh nāz] şehbāz T.

6 -OR, -İBB.

109

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Geçer mi āhumuñ tiri irişdükçe feleklerden
Şorarsañ bilesin dağı feleklerde meleklerden
- 2 Benümçün kimse qalmanı niyāz itmeye qapuñda
Diriğā kim qabūl olmaz biri bunca dileklerden
- 3 Ne olur māl-ı dünyāvi vireydüm cānı şükrāne
Tolaşsa boynuma görsem biri sīmīn bileklerden
- 4 Seher tāvus idüp cilve irişmez zūlf-i zībāña
Cehāletden ider nāle döger miskīn bileklerden
- 5 Ğubār olup tozum her dem tozarsa n'ola bād ile
Baña çok cevr idüp dil-ber geçürmişdür eleklerden
- 6 Göricek qadd-i bālāñı bu iki merdüm-i çeşmüm
Şaçarlar dürr ile la'li yoluña mā-meleklerden
- 7 Gehī vaşl ü gehī fūrkat zihī taqdir-i Rabbāni
Şikāyet eyleme 'Adli kevākibden feleklerden

109 OR 27b, T 34b-35a, M1 35b, M2 28a, İBB 19a-19b.

1a geçer mi] geçürdüm /tiri] tīrin T, M1, M2.

1b şorarsañ] şorsan T / dağı] anı T, M1, M2.

3b tolaşsa] tolaşı OR.

4 -İBB.

4a tāvus] -OR.

5a nola bādile] bādile nola M1, M2.

5b idüp] ider T.

6a qadd-i] qadd ü T, OR / bu] bir OR

7a zihī] gehī T, M1, M2.

110

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Dil-i maḥzūnı ğamuñ fikriyile şād ideyin
Sitem ü derd ü belāña anı mu'tād ideyin
- 2 Şād olur derdüñ ile cānumı şād eyleyicek
Nice bir 'āfiyet içre anı nā-şād ideyin
- 3 Hāne-i dil ki ḥarāb oldı gözüñ mekrinden
Ġamzeñ oqlarıyile anı ben ābād ideyin
- 4 Varayın kūyuña cānumı nişār eyleyeyin
Gülsitān içre gönül murğını āzād ideyin
- 5 Kaddümi iki büküp āh ideyin ben 'Adlī
N'ola dil-dār yolında hele bir ād ideyin

110 OR 25b-26a, T 35a-35b, M1 35b-36a, M2 28a, İBB 18a.

1b belāña] belāya T.

2a eyleyicek] eylemek T.

2b 'āfiyet] 'ākıbet T.

3a mekrinden] cevrenden T, M1, M2.

3b anı ben] ben anı M1, M2 / ben] -T.

4b murğını] zāğını T.

5a āh] ād OR, İBB.

5b ād] āh M1, M.277.

111

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 İderem fikr-i miyānuñla tenüm mū gibi ben
Dizerem eşki dişüñ yādına lü'lü' gibi ben
- 2 Sen sehī serv-ķadüñ izine yüz sürmekičün
Ağlayup yollaruña yüz sürerem şu gibi ben
- 3 Nice kan ağlamayam düşde hayālün göricek
Bir dağı gözlerüñe gelmezem uyhu gibi ben
- 4 Būy-ı zülfün Huten'e bād iledüp miske didi
Bulmadum Çin'i gezüp bir dağı bu bū gibi ben
- 5 Görse sünbüllerüñi ravzada Rıdvān diye kim
Bulmadum sünbül-i ter ol iki gīsū gibi ben
- 6 Şehr-i hüsn içre güzellerde dağı görmemişem
Sihr ile diller alur ol iki cādū gibi ben
- 7 Raħm idüp 'Adli'ye dil-ber didi itüm gibi gel
Sen izüm gözleyürek gitdüm uş āhū gibi ben

111 OR28a, M1 36a, M2 28b, İBB 19b, -T.

1b yādına] yādile M1, M2.

4a miske] müşg OR, İBB.

4b bu] bir OR, İBB.

5 -OR, -İBB.

112

fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün

- 1 Nice kıan yutmayayın dıde-i hün-bārumdan
Nice zār olmayayın baht-ı siyeh-kārumdan
- 2 Dil metā'ını añup zülfi tolandurdu beni
İtmedüm fā'ide bir kılca bu bāzārumdan
- 3 Eşk-i dürr ile naşib olmadı la'lin öpmek
Behremend olımadum yolına işārumdan
- 4 Sebeb-i vaşl degül şabr-ı gama şefkati yok
Menfa'at bulımadum bu ğam ile varumdan
- 5 Süz-ı dil şerhi durur cāna harāret viren
'Adliyā odlara yansam n'ola eş'ārumdan

112 OR 26a, T 35b, M1 36b, M2 28b, İBB 18a.

2a añup] alup T, M1, M2.

3b olımadum] olmadı M1, M2.

4 Bu beyit, T nüshasında 5b ile yer değiştirmiştir.

4b bu ğam ile] yoğum ile M1, bu ğamla M2.

113

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Güneş yüzün şehāb örter benüm dūd-ı siyāhumdan
Kebāb olmuş ciger būyı gelür her demde āhumdan
- 2 Hıtaşın kullaruñ şehler göricek 'afv ider līkin
Benüm 'özrümi ol dil-ber görür artuğ günāhumdan
- 3 Bulur biñ kul azād itmek şevābın raḥm iden dilden
Beni yād eylemek bir dem gelürse pādşāhumdan
- 4 Sikender rāh-ı zulmetde bulurdı āb-ı hayvānı
İreydi zerrece pertev benüm gün yüzli māhumdan
- 5 Göñülde çeşm-i maḥmūruñ hayāliyle ölürsem ben
Bitiser nergis-i şehlā tenüm üzre giyāhumdan
- 6 Günehdür diyü ta'n itme çün itdük kaşların kıble
Yüzüm dördürmezem zāhid қо nuşhı secdegāhumdan
- 7 Belā vü derdimiş iy dil ezelden 'Adli'ye kısmet
Fiğān u nāleden geç kim budur taqdir İlāhumdan

113 OR 28a, M1 36b-37a, M2 29a, İBB 19b, -T.

2a līkin] niçün OR, İBB.

3a iden] idüp OR, İBB.

4a rāh-ı] tāb-ı OR, İBB.

4b zerrece] zerre-i M1, M2.

6a kaşların] kaşlaruñ OR, M1, İBB.

114

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Vaşl ümîdi olmasa dil-dârdan
Dil elem çekmezdi âh u zârdan
- 2 Bûy-ı zülf-i müşg-i çini olmasa
Hazz alınmaz tabla-i 'Aṭṭâr'dan
- 3 Per açup bülbül figâna başlasa
Zevk ider gül savt-ı mûsikârdan
- 4 Halvetüñde baş kesersin kan içüp
Şûfi ne nef'üñ var istiğfârdan
- 5 Yüzüme ğam darbın ur iy sîm-ten
Aşşı olmaz sikkesüz dinârdan
- 6 Nokta konmasun diseñ dil levhine
Dâ'ireñ bil çıkmagıl pergârdan
- 7 Rûy-ı yâr olmayıcağ hazz eylemez
'Adliyâ dil bülbüli gülzârdan

114 OR 26a-26b, T 35b-36a, M1 37a, M2 29a-29b, İBB 18a-18b.

4 -T.

4a kesersin] keserken M1, M2.

115

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Bir nefes ʿİsî-şifat ol gonca-leb açsa dehen
Hākden baş kaldurup her mürde çāk ide kefen
- 2 Gülşen-i hüsnünde haddüñdür gül-i hamrā velî
Haṭṭ-ı sebzüñdür benefşe ʿarızuñdur yāsemem
- 3 Būy-ı zülfüñ armağan iletmeşe Çin'e şabā
Hasretinden hūn-ı dil olmazdı āhū-yı Hūten
- 4 Seyl-i eşküm cismümi garḳ itmeseydi şemʿ veş
Āteş-i āhumla başdan tutuşup yanardı ten
- 5 Lālei beñzetmege haddüñe şahrāda şabā
Gül gibi zeyn eyleyüp geydürdi vālā pîrehen
- 6 Çekdi süsen hançerin beñzer diyüben ağzuña
Korḳusından goncalar ağzın yumup açmaz dehen
- 7 Habs-i ğamda dōstum şekker-lebüñ vaşf itmege
ʿAdli gibi olmaya bir tūṭi-i şirin-suḫan

115 OR 28b, T 36a, M1 37b, M2 29b, İBB 19b-20a.

1b ide] eyler M1, M2.

4a cismümi] çeşümü OR.

6b açmaz] açar OR, İBB.

116

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 ʿIşkâ düşdüm dōstlar nāz u niyāzı bilmedin
Nāya dem-sāz oldu gönlüm sūz u sāzı bilmedin
- 2 Cān qadrin bilmeyince laʿline dil virmedüm
Zülfine ʧolaşmadum ʿömr-i dırāzı bilmedin
- 3 Kaʿbe-i kūyına ʿazm itme yüzüñ hāk itmedin
Niyetüñden fāʿide olmaz namāzı bilmedin
- 4 Şüfi ʧaʿn eyler baña esrārdan bilmez diyü
Ben haqīqat ehliyün ʿışk-ı mecāzı bilmedin
- 5 ʿAdliyā ʿışk ile qānī ol ki şāh-ı Ğaznevī
Salṭanatdan geçmedi ʿışk-ı Ayāz'ı bilmedin

116 OR 26b,T 36b, M1 37b-38a, M2 29b-30a, İBB 18b.

1b nāya dem-sāz oldu gönlüm] nāleye dem-sāz oldum T, M1, M2 / oldu gönlüm] oldum OR.

5a qānī] fānī T, M1, M2.

117

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 ʿÖzini bend ideli zülfüñe dil-i gamgîn
Bu guşşayile perişân oldı ol miskîn
- 2 Gözüm yaşıyle işigini şöyle zeyn itdüm
Nite kim encüm ile zeyn olundı çarḥ-ı berîn
- 3 Kaşuñda kaṭre ʿaraḳ kim düşüp durur şanasın
Ki ʿanberîne-i müşgîn üzre dürr-i semîn
- 4 Esîr-i bend-i belâ olmaduḳ gönül ḳalmaz
Egerçi zülfüñ açā cān sipāhı üzre kemîn
- 5 Tudaḡuñ üstine zülfüñ egildüğini gören
Didi ki vahy getürmiş Mesîḥ'e Rûḫü'l-emîn
- 6 Defîne-i dil-i ʿAdli ki ʿışḳa maḫzendür
Aransa naḳd-i gamuñ bulunurdu anda hemîn

117 OR26b, M1 38a, M2 30a, İBB 18b, -T.

2b nite kim] nite ki M1, M2, İBB.

3a kim] -OR.

4a olmaduḳ] olmadan OR, İBB.

4b egerçi] eger ki M1, M2.

5a gören] görüp İBB.

5b ki] -OR.

6b aransa] artsa OR, M1.

118

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Kande varam sāye-i serv-i bülendüm var iken
Kime kul olam senün gibi efendüm var iken
- 2 Dil tolaşmaz zülfi sevdāsına ğayrı dil-berün
Kākül-i cānān gibi miskīn kemendüm var iken
- 3 Nice serbāz olmayam ışkı yolında dil-berün
Bu delü gönüm gibi çābük-levendüm var iken
- 4 Eylemiş dil-ber şalā vaşlına cānlar dir meger
İy gönül ben kime diyem bunu kendüm var iken
- 5 Dimedün mi itmezem ben luşdur māni' dirig
Adli-i bī-çāre gibi derdmendüm var iken

119

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Şubha dek nālānum iy hürşid-ruḥ sen mähdan
Nice bir feryād idem qorqmaz mısın Allāh'dan
- 2 Zülfi zencirin uzatmaz gör nice ser-fitnedür
Açılup Mecnün olan diller çıkadur çāhdan
- 3 Nālesinden ʿāşıkuñ yā Rab nice ḥandān olur
Āh elinden ol sitemkāruñ qayurmaz āhdan
- 4 Kapuña varmağa kūyuñ itlerinden qorqaram
Ben gedā bu ḥürmeti umar mıdum sen şāhdan
- 5 Ḥāk-i pāyine yüzüñ bir kerre sür sen ʿAdliyā
Başuña devlet yetürdi saña ol Allāh'dan

120

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Nün-ı nergisdür gözüñ üstinde cānā rā kaçın
Lälelerde lāmdır yüzüñde zülf-i ʿanberin
- 2 Eşküm aqçesini şu koyar cihān ocağına
Āl yapraklu ʿalem çekdükde āh-ı āteşin
- 3 İy gözi āhū hatı ʿanber-feşānuñ yādına
Bir deriye şarılup kaldı Huten'de müşg-i Çin
- 4 Nāhun-ı gül-berg-i yārūñ her biri āyinedür
ʿAdliyā kendüyi görirse n'ola ol nāzenin

121

Harfû'l-hâ'

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

- 1 Ne hâşıyyet kômıŝ yâ Rab Hüdâ bu hüsñ ile sende
Komadı mihr-i ruhsâruñ qarâr u şabrumı bende
- 2 Kerem kıl bir nazâr daħı beni bî-cân idüp gitme
Ki sensüz bir nefes olmaz qarârı rûħumuñ tende
- 3 Raķâb-i hâr ile niçün açılup gül gibi her dem
Güzellik gülşeni içre idersin hâlûme hânde
- 4 Cigerde dâğ-ı hicrûñle ölürsem âh u zârumdan
Fiğân ide civârumda olanlar haşre dek sinde
- 5 Hayâl-i hadd ü zülfüñle eger hâk olsam iy meh-rû
Bitiser lâle vü sünbül benüm kabrumüñ üstinde
- 6 Senüñ vaşf-ı ruħuñ bülbül seher gülşende söylerken
İşitdi gül hayâsından kızardı oldu şermende
- 7 Düzüp saf leşker-i gamzeñ urup yağmaladı Rüm'ı
Çeküp müşğîn 'alem zülfüñ tamâmet hüküm ider Hind'e
- 8 Gâzelde nazm-ı güftâruñ yazup evrâķ-ı gül üzre
'Acemler Rüm'dan 'Adli iletsünler Semerķand'e

121 OR 30a, T 36b-37a, M1 38a-38b, M2 30b-31a, İBB 21a.

1b bende] tende T.

2a bî-cân] bî-çâre T / idüp] koyup İBB.

3a açılup] açılmış T, M1, M2.

122

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 O gül bu bülbüli diler çü zār eylemege
Göñül dağı diler anı hezār eylemege
- 2 Şaçuñla dil bir idüp qaşlaruñ qarār itmiş
Qarārumı aluban bî-qarār eylemege
- 3 Çü nakş-ı dil-keşe meyl eylerimiş ol fettān
Yüz üzre çehremi nakş-ı nigār eylemege
- 4 Qadüñle zülfüñ ucından elemleürümü benüm
Qıyāmete degin olmaz şümār eylemege
- 5 Göñül ki qan yuduban la'l ü güher eyledi cem'
Gözüm diler ayağıña nişār eylemege
- 6 Şaçuña 'Adli göñül cem' idüp ki cān atdı
İver mi zülfüñ anı tarmār eylemege

122 OR 29a, T37a, M1 38b-39a, M2 31a, İBB 20a.

1b anı] āh u M1, āh-ı T, M2.

3a dil-keşe] dil-keşine T / ol fettān] fiğān T.

3b nakş-ı] nakş u T.

5a qan] -OR.

123

mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün

- 1 Hicründe dūd-ı āhum irmese gökde aya
Her şeb ʔolardı mehden rüy-ı zemīn ziyāya
- 2 Olmaduğını sāyeñ bilmez düm evvel āhir
Bildüm ki sen meleksin olmaz melekde sāye
- 3 Kaşuñ çatup cihānda her laḫza ḫışm idersin
İy şeh ziyān degül mi peyveste ḫam-ı yāye
- 4 Şems-i ruḫuñdan irse ḫāk -i siyāha pertev
Gün gibi fer vireydi her zerre gökde aya
- 5 Sen şāha müşteri yem cān u cihān vireydüm
Bir dem vişāl olursa ucuzdur ol bahāya
- 6 Yūsuf Mışır'da dirler ḫüsn ile oldu şulṫān
Görseydi ḫul olurdu sen şāh-ı meh-likāya
- 7 Kaşuñ ḫayāliyile döndi kemāna ʿAdlī
Her demde tīr-i āhı andan irer semāya

123 OR 30b, T 37b, M1 39a, M2 31a-31b, İBB 21a-21b.

2b melekde] felekde OR.

3b ḫam-ı yāye] ḫatm-i sāye T.

4a ḫāk] ḫāl T.

4b vireydi] virür idi T.

5a müşteri yem] müşterisem OR, İBB.

7b demde] laḫza M2.

124

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Diler ki bağlana gönüm o zülf-i pür-tāba
Ne cān virür göre miskīn bend ü ullāba
- 2 Gözüñ ğamında marīz-i seher olalı gönül
Müjeñ hayāli anı or mı bir nefes h̄vāba
- 3 ılıcuñ üstine cān u gönül ki cān atdı
‘Aceb mi cān vire ger teşne bir içim āba
- 4 Cüvāniken beni derdüñ ğamuñla pīr itdi
Naşihat oldu işüm cümle şeyh ile şāba
- 5 Yüzini ‘Adli işigüñde pāy-māl itdi
Yazılsa levh-i müzehheb revā durur bāba

124 OR 28b, T 37b-38a, M1 39b, M2 31b, İBB 20a.

1a diler] dilerem T.

2a marīz-i seher olalı gönül] marīz olalı gönül cānā İBB / seher] şehri OR.

3a cān u] cānā İBB, cān-ı OR.

4a ğamuñla] ğamile T.

5b revā durur] revādur OR.

125

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ger ğurūb itse ne ğam ħurşid-i raĥşān her gice
Gün gibi çünkim toĝar ol māh-ı tābān her gice
- 2 Şaĥn-ı cennetde bulur ħavrāya şankim ittişāl
Dil-rübālarla yatan ħalvetde 'üryān her gice
- 3 Nār-ı ruĥsārında ol servüñ yanar pervānevār
Bir ayaĝ üzre ŧurup şem' -i şebistān her gice
- 4 Cevher-i eşkümlle çeşmüm ħānesin zeyn iderem
Tā ki şultān-ı ħayālüñ ola miĥmān her gice
- 5 Gördükçe diyü raķibi saña hem-dem iy melek
Dil yanup tennür-ı ğamda oldu büryān her gice
- 6 Gitmesün diyü ħayālüñ gözlerümden ħvāb ile
İderem tā şubĥ olunca āh u eĝān her gice
- 7 'Adli-i dil-ĥastenüñ derdine olurdu ŧabīb
Dōstum ħol bilüñe ŧolarsa dermān her gice

125 OR 30b, T 38a, M1 39b-40a, M2 31b-32a, İBB 21b.

4a eşkümlle] yaşumla OR, T, İBB.

5 Bu beyit, T nüshasında 6. beyitle yer deĝiştirmiştir.

5a diyü] bu T / melek] felek T. Bu mısra, OR ve İBB nüshalarında şöyledir:

Gördükçe saña hem-dem her gün iy meh ol iti

6 Bu beyit, OR nüshasında 5. beyittir.

6b -OR.

7b ħol bilüñe ŧolarsa dermān her gice] -OR.

126

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Müjeñ tiri geçer sīnemden irer oğ gibi cāna
Kemān-ebrūlaruñ bir kūşeden meyl itse kıurbāna
- 2 Gül-i ħüsñüñden ayru gülsitānda eylesem zārī
Çemen bülbülleri ta'lim alurlar benden efgāne
- 3 Ser-i kūyuñ hevāsına cināna řālib olurlar
Tudağuşñ yādına cānlar virürler āb-ı ħayvāne
- 4 Şaçuñ başlar keser řarrārlık fenninde iy ħūñī
Yüzüñ şeb-revlik öğredür şaçuñda māh-ı tābāne
- 5 Cihānda kıalmayadı ħuşkı u ter ħākister olaydı
Şerār-ı berkı-i āhum od bıraķsa nār-ı sūzāne
- 6 İşiginde iti gibi eger yir bulmağ isterseñ
Düriş neylerseñ eyle āşinā ol 'Adli derbāne
- 7 ħayāt u mevt aħkāmında şāh ile gedā birdür
Berāberdür cefā-yı çarħ derviş ile şulţāne

126 OR 29a, T 38b, M1 40a-40b, M2 32a, İBB 20a-20b.

3b tudağuşñ] dudağuşñ OR.

5 -T.

6 -T.

7a şāhile] şāhla OR.

127

mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

- 1 Yüzini görse anuñ ravza-i Ğrem yirine
İşitse lebleri vaşfını cām-ı Cem yirine
- 2 Muķīm olalı gönülde hayāli leblerinüñ
Gözüme hūn-ı ciger taldı şimdi nem yirine
- 3 Fiğān ki gözleri zulminden ol şehüñ bir gün
Elümle çāk ideyin sīnemi yaķam yirine
- 4 Benüm ne bile nedür hālümü firāķında
Ğam ile ğuşşa yirem her nefes ni'am yirine
- 5 Mu'aţţar eyledi āfākı nazmı 'Adlī'nüñ
Meger ki zülfin ider dil-berüñ ķalem yirine

127 M1 40b, M2 32b, -OR, -T, -İBB.

3a fiğān ki] -M1.

128

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Hışm idüp çeřmüñ urur bağruma yare çäre ne
Ĝamzeñüñ tığı ider dil päre päre çäre ne
- 2 Hüsñüñüñ gülzārını yād eyleyüp iy murğ-ı dil
Āh u zārı kılmasañ ol gül-ıızāra çäre ne
- 3 Göñlümi zülfinde buldı şeb-rev olmuşsun diyü
Bağladı miskın resen aşmağa dāra çäre ne
- 4 Bülbül-i bī-çäre dir her dem lisān-ı hāl ile
Bir nefes gülden ırağ olmağa hāra çäre ne
- 5 Her gice nālem mađallüñ halkı işidüp benüm
İncinüp dirler ıaceb bu āh u zāra çäre ne
- 6 Āteř-i āhum benüm her dem irer kılmaz eğer
Göñlidür ol dil-berüñ çün seng-i hāra çäre ne
- 7 Vaıdesine ol cefā-kār eyledi çünkim hilāf
ıAdli şabr itmek gerek bu intizāra çäre ne

128 OR 31a, T 38b-39a, M1 40b, M2 32b, İBB 21b.

2a hüsñüñüñ] hüsñüñüñ OR.

6 -M1.

7 -M1.

129

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Bugün ben da'vi-i ıışk ile geldüm çün bu meydāne
N'ola tūb eyler isem başumı ol zūlf-i çevgāne
- 2 Hevā-yı āteş-i haddūñ dilinde od kodı nāruñ
Şerār-ı berķ-i āhum yanmağ öğretdi gül-efşāne
- 3 Başuñda cür'a-dānuñ revzen-i hicrūñde mey zarfı
Nidersin ta'n idüp bi'llāh şūfī mest u hayrāne
- 4 Göñül cem' itmedūñ sevdā-yı zūlfine virelden dil
Perişānlıgumuz hoş geldi çünkim ol peri-şāne
- 5 Birisi ğarķ-ı āb oldu birisi tişe-çāk itdi
Gözümden infi'al ol deñlü irdi baħr ile kāne
- 6 Niçe cān cūbbesini çāk idüpdür desti eflākūñ
Temessük eyleme 'Adlī ğirībān ile dāmāne
- 7 Bugün zūlm ehlini dīvānuña da'vet idüp 'adl it
Tazallum eyleyü varsañ gerek bir 'ālī dīvāne

129 OR 29b, T 39a, İBB 20b, -M1, -M2.

2b yanmağ] yanmağ İBB.

4a itmedūñ] itdūñ T.

4b çünkim] beñzer T / çünkim] -OR.

5a çāk itdi] hāk oldu T.

5b infi'al] intkāl T.

6b temessük] taħammül İBB.

7a bugün] bu kez T.

7b eyleyü] eyleğör T.

130

mef'ülü fâ'ilâtü me fâ 'î lü fâ'ilün

- 1 Dil viren ol yüzi gül ü kıddi şanavbere
Bir zerre mihri kalmadı hürşid-i envere
- 2 Rengîn söz ile yaşuma meyl itmedi nigâr
Kıymet bulunmadı n'idelüm dür ü gevhere
- 3 Kıddüñ halâvetini lebüñ şehdi kıldı telh
Zülfüñ kesâd vireli bâzâr-ı 'anbere
- 4 'Âşıkıların çoğ olduğına dostum incünme
Lâzım degül mi hayl ü haşem cem'i beglere
- 5 Dūd-ı dil ile dāğuma rahm eyledi nigâr
Meyl eylese 'aceb mi perî büy-ı micmere
- 6 Nâr-ı gam ile fūrkat odı bağladı beni
Döndüm miyân-ı âteş-i gamda semendere
- 7 Yâr ışiginde 'Adli varup bende olıgör
Şâh olmağ ise ger ğarazuñ yedi kişvere

130 OR 29b, T 40a, İBB 20b, -M1, -M2.

2b bulunmadı] bulundu T.

3a kıddüñ] kändüñ T.

4a Bu mısra OR ve İBB nüshalarında şöyledir:

'Âşık gerek çoğ olduğına'ncünme dōstum

7a ışiginde] ışigünde T.

131

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Yüzüñ gülzārı şevkınden gönül murğı gelür zāre
Anuñçün gül yüzüñ yādına eyler meyl gülzāre
- 2 Egerçi mihr-i 'ālem-tāba beñzer ol kamer likin
Cefā vü cevr kıлмақda müşābih çerh-i devvāre
- 3 Yüregi yarılup yaşı revān olaydı her sūya
Şadā-yı nāle vü āhum eger irişse kühsāre
- 4 Mizācuñdan yübüsetle şudā'uñ def'in iderdüñ
Yoluñ uğrasa bir gün zāhidā ger kūy-ı ħammāre
- 5 Er iseñ zīnetine dünyenüñ meyl eyleme zinhār
Şaķın aldamasun 'Adlī seni bu Zāl ü mekkāre

131 OR 30a, T 39b-40a, İBB 21a, -M1, -M2.

2b devvāre] ğaddāre İBB.

132

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

- 1 Sünbüllerüñi sen şalalı verd-i ter üzre
Dāğ urdı benüm āteş-i āhum қamer üzre
- 2 Boyanmaz idi āteş-i āhumla felekler
Seyl-āb yaşum irmese yanmış ciger üzre
- 3 Āhum irişüp oldı feleklerde kevākib
Tirüñ eşeri olur iricek siper üzre
- 4 Gündüz gibi olurdı gice çeşmüme rüşen
Gerd-i rehinüñ zerresi irse başar üzre
- 5 Қanlı yaşumuñ dānelerin diz ki yaraşur
Simin-bedene la'l ü cevāhir güher üzre
- 6 Her laḫza gözüñ tığ-i müjeñ çekdügi bu kim
'Ādetdür olur düzd ü ḫarāmī çü zer üzre
- 7 Cān қurtarımaz olsa siper 'Adli'ye eflāk
Tiri müjeñüñ olsa қаzā vü қader üzre

132 OR 31a, T 39b, İBB 21b-22a, -M1, -M2.

3 -OR, -İBB, -M1, -M2.

4 -T.

5b güher] kemer T.

6b çü zer] ḫazer T.

133

Harfû'l-yâ'

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

- 1 Eger dest-i ğamuñ elinden alaydum giribānı
Felek evcine ilterdüm feraħdan dest ü dāmānı
- 2 Şaçı ƣarrārlar mekrine bir dil olmasun meftün
Gözi kāfirlere düşürme yā Rab bir Müselmān'ı
- 3 Baña divāne oldı diyü ehl-i ʿaql ider ƣaʿne
Ne mühlük vādīdür bilmez meger ʿıŝquñ beyābānı
- 4 Şaçuñ bendinde olanlar küşāde-ħāƣır olmuşdur
İçenler bāde-i la'lüñ sürerler ħōŝ çü devrānı
- 5 Cihān milkine ser-tā-ser ŧeh olmağ isteseñ ʿAdlī
Olıgör cān ile ol ŧāh-ı ħüsnüñ bende-fermānı

133 OR 32b, T 41b, M1 42a, M2 33a, İBB 22b.

1 -M1, -M2.

1b ilterdüm] iletürdüm T.

2a ƣarrārlar mekrine bir dil olmasun] ƣarrārları mekrine bu dil olmağın İBB / olmasun] olmağın OR.

3b vādīdür] evidür İBB.

4b çü] bu M1, M2.

5a milkine ser-tā-ser] milki ser-ā-ser T.

134

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

- 1 Dürlerle ki zeyn ide yüzün rüy-ı zemîni
Reşke bırağur encüm ile çarḫ-ı berîni
- 2 Lü'lü' dişinün yâdına iy lebleri mercân
Gözden bırağursam ne 'aceb dürr-i semîni
- 3 Zülfün ḫamı büyına cilâ-yı vaḫan itdi
Yek dōst u yek pōst diyü nâfe-i Çin'i
- 4 Sögdükçe şifâ-baḫş olur ḫâtem-i la'lün
Ḥırz-ı dil ü cân oldu meger naḫş-ı nigîni
- 5 And içse raḫîbün şanemâ dînüm için dir
Yoḫ yire niçe andlar içer gör o la'îni
- 6 Dil 'Adli saçı bendine ḫolaşdı nigâruñ
Anı çekerek ḫut inen uzatma ipini

134 OR32b, M1 42a, M2 33a, İBB 23a, -T.

1b çarḫ-ı] çarḫuñ M1, M2.

2a mercân] şirin İBB.

3a büyına] boynına OR, İBB.

4 -OR, -İBB.

5b -OR.

6a dil] dili OR.

135

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Nev-bahâr itdi müzeyyen yine rûy-ı ʿâlemi
Bezm-i gülşende bulup bir niçe yâr u hem-demi
- 2 Der-miyân it varuñı nergis gibi bāğ içre kim
Dökilüp saçılmağ öğretti şükûfe dirhemi
- 3 Şâfi mey nûş eyle dehrün kııl firibinden hâzer
ʿÂlem aḥvâlün mükedder itmedin kııl ʿâlemi
- 4 Tâze eyleñ bāde âbıyla dil-i pejmürdei
Nice virdi âb-rû ezhâre görüñ şebnemi
- 5 Olubañ ğamġin benefşe gibi burmazdum boyun
ʿAdliyâ boynuma bend itsem o sünbül perçemi

135 OR 33a, T 41b-42a, M1 42b, M2 33a-33b, İBB 23a.

1b gülşende] gülşen it T / yâr u hemdemi] yâr-ı hemdemi T, M1, M2.

4a pejmürdei] pejmürdeyi T, M1, M2.

4b görüñ] gör bu T.

136

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'sülün

- 1 İy h'âce katı muğlak olur 'ışk kitābı
Bābuñ degül añlamaduñ ise ço bu bābı
- 2 Zülfüñ hamı cevriñi perişānlıgumuzdan
Ger unudavüz bāri sen unutma hisābı
- 3 La'lüñ gam ile gözden olur yine revāne
Nüş eyledügince kamu 'ışk ehli şarābı
- 4 Nāy olalı gam çengine kânün ile gönlüm
Dem-sāz olup durur aña sine rübābı
- 5 'Adlî sen anı terk idegör 'ākil iseñ ger
Terk itse gerek seni ço bu milk-i harābı

136 OR 33a, T 42a, M1 42b-43a, M2 33b, İBB 23a.

3a gamile] gamı OR.

4b sine] yine OR, İBB / rübābı] zübābı OR.

137

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Gice uyğuda gönül cennetde gördi yirini
Kūy-ı dil-berde iķāmetdür didi ta'birini
- 2 Dest-i Kudret mebde-i fıtratda beñzer eylemiş
Āb u hāk-i 'ışk ile 'āşıkларуñ taħmīrini
- 3 Sāķi-i devrān beni bir cām ile mest itdi kim
'İşk şer'i men' kılmış muħtesib ta'zirini
- 4 Dil-bere cevır ü cefā kılmak şevābın dir imiş
'Āşıkına vay raķībūñ mürşidini pīrini
- 5 'İşk hayli şöyle gālib oldı dil milkine kim
'Adliyā erkān-ı devlet eylesün tedbirini

137 OR 33b, T 42b, M1 43a, M2 33b-34a, İBB 23b.

4a dil-bere] dil-ber ü OR / şevābın] şevābdur T.

138

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Sāḳiyā sāğar-ı hilāl ḳanı
Şun berū dāfi^c-i melāl ḳanı
- 2 Bāğbānā bu bāğ-ı ʿālemde
Mīvesi mihr bir nihāl ḳanı
- 3 Rūşen itmege cān u dil milkin
Ḳanı ol mihr-i bī-zevāl ḳanı
- 4 Furḳati içre bīm-i cān var iken
Vaşla irmege iḥtimāl ḳanı
- 5 Gitdi ʿışḳ ile iḥtiyār elden
Daḥı şabr itmege mecāl ḳanı
- 6 Deheni fikr olunsa söz yoḳdur
Bili vaşfında ḳil ü ḳāl ḳanı
- 7 Eglenürdük ḥayāl ile her dem
ʿAdliyā ʿālem-i ḥayāl ḳanı

138 OR 33a-33b, T 42b-43a, M1 43a-43b, M2 34a, İBB 23a-23b.

4a furḳati] furḳat T / bīm-i] bu ten ü T.

6 -OR, -İBB.

7a her dem] ğamda T, M1, M2 / her dem] -OR.

139

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ger müyesser ide ʔālī' zülfüñe hemserligi
Başa iletür cihān içinde ol serverligi
- 2 Gül firākında gül öksüzi geçer bülbül velī
Āteşüm kār eylese göreydi ḥākisterligi
- 3 İy vişāl ehli mey-i vaḥdet içeñ zer cām ile
Bezm-i miḥnetde sıfāl eyler bize sāğarligi
- 4 Gözlerüm yaşından alur ebr-i bārān dökmeği
Lāleye ḥün'nin ciger ta'līm ider micmerligi
- 5 Tācverler senden öğrensün efendi begligi
Bendeler 'Adlī'den öğrensün gelüp çākerligi

139 OR 33b, T 43a, M1 43b, M2 34a-34b, İBB 23b.

1b iletür] iletür rüy-ı T, iletürdi OR, İBB, M1.

2b göreydi] göreydi ol T.

3a -OR.

4a ebr-i bārān] ebr ü bārān M1, M2.

140

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Her kaçan ruhsârını 'arz ide dil-ber gül gibi
Nâleye başlar görüp bî-çâreler bülbül gibi
- 2 Beñzerem dirseñ saçına sen dağı iy müşk-i Çin
Yüz karasın hâşıl idersin kara sünbül gibi
- 3 Hüsnuñe öykünmege bedr olıcağ gökde kamer
Bir siyeh halka aşar ruhsârına kâkül gibi
- 4 Hışm ile hançer çeküp göñlüm sarâyına gelür
Çeşm-i hün-rîzüñ içer her lahza kanum mül gibi
- 5 Hâl-i müşğînüñ hevâsiyle idüp terk-i diyâr
Rûm'a geldi müşk-i Çin sevdâyile fülful gibi
- 6 Hüsñ ilinüñ şâhısın ay ile gün leyl ü nehâr
İzüñe yüzün sürer sen şehriyâruñ kul gibi
- 7 Luţfını 'Adli'ye dâ'im ol cefâkâruñ göreñ
Goncaveş ağzın açup ider tebessüm gül gibi

140 OR 34a, T 43a-43b, M1 44a, M2 34b, İBB 23b-24a.

1b biçâreler] biçâre dil T, M1, M2.

2a sen] -T / dağı iy müşk-i Çin] de iy müşğ-i Hutun İBB, de iy misk-i Hutun OR.

5a hâl-i] hâk-i İBB / idüp] ider T, M1, M2.

6a gün] ger T.

6b şehriyâruñ] şehriyâre OR, T, M1, M2.

7 -OR, -İBB.

141

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Devlet ü baht u sa'âdet bize çün yâr oldı
Nerd-i ğamda dil-i bed-ḫvāhuñ işi zâr oldı
- 2 Şol şehinşehligi erzāni kılupdur bize Hâķ
Ki cihān şehlerine bende dimek 'âr oldı
- 3 Dîn-i İslām'umuzuñ şem'î şeb-efrûzı daḫı
Ehl-i küfrüñ yüregi yağıle yanar oldı
- 4 Kâra Boĝdān gözine 'âlemi tâ târ itdüm
Emrüme tâbi' olan server-i Tâtâr oldı
- 5 'Adliyâ her ne murâduñ var ise virdi Hüdâ
Ârzü dilde hemîn vuşlat-ı dil-dâr oldı

141 OR 31 b, T 40b, M2 34b-35a, İBB 22a, -M1.

1b nerd-i] nâr-ı M2.

2a şehinşehligi: şehinşeh-laķab M2.

3b yağıle yanar: yağıyile nâr OR, İBB.

4a gözine: yüzine, tâ târ itdüm: târ itdüm ben İBB. tâ] -OR.

4b server-i] şoñra da M2, sırf OR, İBB.

5b hemîn: hemân İBB.

142

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Gözlerüm yaşı lebün yādına mercān oldu
Göz ile gönülüm arasında yine kan oldu
- 2 Şol ki 'ār eyledi dāmān u yağa çākinden
Hāline perde giribānla dāmān oldu
- 3 Zaḥm-ı tirüñle ki cān çıkmağa 'azm itmiş idi
Darb-ı tiğün irişüp derdüme dermān oldu
- 4 Defter-i 'ışkuma ḥaṭṭuñ gamıdur ser-nāme
Nāme-i derdüme zülfün ḥamı 'unvān oldu
- 5 Müteḥayyir oluban bulmadı nuṭka mecāl
Mest-i 'ışkum beni kim görd'ise ḥayrān oldu
- 6 Bir gedāyidi cihān içre gezer bî-ser ü pā
'Adli ḳul oldu saña 'āleme sulṭān oldu

142 OR 31b-32a, T 40b-41a, M2 35a, İBB 22a-22b, -M1.

2 -M2.

3b tiğün] tiğın T / derdüm] derdine M2.

5 -M2.

5a nuṭka] nuḳta OR, İBB.

6 -M2.

143

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 ʿArızuñ vireli Mūşā'ya yed-i Beyzā'yı
Kıldı ta'līm Mesīhāya lebūñ ihyāyı
- 2 Çünkü dünyā gibi yüz tuta cefāya dil-ber
Harc idūñ var ise elde yolına dünyāyı
- 3 Gerden-i cāna çekelden ser-i zülfūñ bendi
Şaldı dil kişverine hūni gözūñ yağmayı
- 4 Çünkü sen gevher-i nā-yāba elüm irişemez
N'ola gözden çıkarursam bu yedi deryāyı
- 5 Şol ki müstağni durur derdūñ ile dermāndan
Kimse öğretmez aña ʿālem-i istignāyı
- 6 ʿAdli gibi şeh olan işigūñi terk idüben
Başına aldı ʿabeş yire kıru gavğāyı

143 OR 32a, T 41a, İBB 22b, -M1, -M2.

4 -OR.

4a elüm irişemez] irişmez döstum İBB.

7a idüben] ideyin İBB.

144

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Bu kaç mıdur ya kaçā naqş-ı bend pergārı
Ki naqş kıldı yüzüñ şemsesiyle gülzārı
- 2 Cihānda yüz şuyını hāşıl itdi içeliden
Şu gibi çanımı bir demde tiğ-i hūn-bārı
- 3 Elin tutup ayağ altından anı almazdı
Nesim zūlfūñüñ olmasa ger hevādārı
- 4 Dağı tezelzül-i dehr itmez idi hiç gezend
Gönül harābesinüñ yār olaydı mi'mārı
- 5 Ümid-i dergeh-i mey-āşam olsalar rindān
Unutmayalar o dem 'Adli-i günehkārı

144 OR 32a-32b, T 41a-41b, İBB 22b, -M1, -M2.

2b bir demde] yudmada İBB.

145

Murabbaʿ*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*

- 1 Göreli ol şanemüñ kaşlarını yāy gözüm
 Kıldı cev̄r oqlarına sine siper vāy gözüm
 Dimedüm mi saña ben baqma aña hāy gözüm
 Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm*
- 2 Tır-i ğamzeñ şanemā gözlerüme olalı tūş
 Gözlerüm yaş aqıdup baħr oluban eyledi cūş
 Seyl-i eşküm dökilüp gözlerümi eyledi boş
 Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm
- 3 Tütüyā olmayalı gözlerüme gerd-i rehüñ
 Görmedi iki gözüm pertevini mihr ü mehüñ
 İy gözüm bunca belā derd ile neyki günehüñ
 Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm
- 4 Yaşlarum sen gideli seyl olup iy cān dökilür
 Dürr ü yāqūt çıkar laʿl ile mercān dökilür
 Ğamzeler zaħmıyile gözlerüme kan dökilür
 Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm
- 5 Dāʿimā cev̄r kıılır ben kılına şāh n'idem
 Şeb-i hicrinde tūlūʿ eylemez ol māh n'idem
 Gözlerüm görmez ise gün yüzini āh n'idem
 Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm
- 6 Elüm irmez nideyin ħasret ile yāre dirîĝ
 Dil düşüp zülfi ħamıyla yürür āvāre dirîĝ
 Gözlerüm derdine olmaz bilürem çāre dirîĝ
 Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm
- 7 Bir perî-zāde vü meh-rū şanem ü tāze cüvān
 İdeli gün yüzini perde-i zülfinde nihān
 ʿAdli'nüñ gözlerine oldu ħarañu dü cihān
 Gözüm eyvāy gözüm vay gözüm eyvāy gözüm

140 OR 20b-21a, T 27b-28a, M1 28a-28b, M2 22a-22b, İBB 14a-14b.

* Bu nakaratın son *eyvāy* kelimesi, T nüshasında *vāy* şeklindedir.

2b yaş aqıdup] yaşı aqup M1, M2.

3c belā -OR.

4a yaşlarum] yaşlar T / olup iy] oluban OR, İBB.

5c T nüshasında bu mısra yerine, 4c mısra'ı tekrarlanmıştır.

7a meh-rū] mihr ü OR, M1, M2.

Kıf'a

146

Ez Ān Sulţān Bāyezīd

mef'ūlü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

- 1 Çün rüz-ı ezeli kısmet olmuş bize devlet
Tağdıre rızā virmeyesüñ buña sebep ne
- 2 Haccü'l-ğarameynem diyüben da'vi kılursın
Bu salţanat-ı dünyeye pes bunca taleb ne

146 T 43b, M1 44a, M2 35b, -OR, -İBB.

Başlık, M2 nüshasında şöyledir: *Cevāb-ı Sulţān Müşārü'n-ileyh Rağmetu'llāhi 'aleyh*. Cem Sultan'ın kıt'ası ise şöyledir: *Ez Ān Cem Sulţān M1 / Kıf'a-i Cem Rağmetu'llāhi 'aleyh M2*

Sen pister-i gülde yatasın gül gibi her dem
Ben taş gibi toprak döşenem bāri sebep ne

Bu meşğale-i dünya ola 'adle muğārin
Haccü'l-ğarameyn anı taleb kılrsa 'aceb ne

(mef'ū lü me fā' i lü me fā' i lü fe'ü lün)

Cem Sultan'ın Türkçe Divanında, ilk beyte benzer bir beyti daha vardır. Bu beyit, divanda bir gazelin mahlas beyti olarak dikkat çekmektedir:

Sen pister-i nāz içre yatup gül gibi her dem
Cem derdile bālın idine ħāri sebep ne G279-7 (Halil Ersoylu, *a.g.e.*, s.198)

2 -T, -M1.

Nazm

147

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Görse dil gözüñi 'ays u ʔarab u yād eyler
İçse cām-ı lebüñi nāle vü feryād eyler
- 2 Şanma dil sen var iken iy yüzi gül gülşende
Heves-i bŷy-ı gül ü sāye-i şimşād eyler

Matla'lar

148

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Beni lā-ya'qıl iden şerbet-i la'l-i lebidür
Beni ser-geşte kılan āh-ı çeh-i ğabğabıdur

149

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 İy süvār-ı esb-i nāz olan rikāb-ı cāna baş
Hüsñ meydānı senüñdür ayağūñ merdāne baş

150

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Yine şādum ki ol gül-çehreden bŷy-ı vefā geldi
Kŷdŷret gitdi göñlŷmden bi-ħamdillāh şafā geldi

151

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Kāmetŷñ ŷzre gören destāruñ ucın çin çin
Didi zībā yaraşuğdur göre ser ŷzre semen

148 M2 35b, -OR, -T, -İBB, -M1.

149 M2 35b, -OR, -T, -İBB, -M1.

150 M2 36a, -OR, -T, -İBB, -M1.

151 T 44a, -OR, -İBB, -M1, -M2.

1b Bu beytin ikinci mısrandaki *ne* kelimesi, vezin gereği metinden çıkarılmıştır.

Müfredler

152

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

Pāy-māl itme çünki yaqduñ oda
Gizlidür göñlüm içre nār şağın

153

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Hoş bilür mihr ü vefā kıā'idesin yār veli
İtibār olmaya ol 'ilme ki gelmez 'amele

152 M2 36a, -OR, -T, -İBB, -M1.

153 T 43b, M1 44b, M2 36a, -OR, -İBB. Ca'fer Çelebi ile müşterek olan bu müfredin başında *Mısra'-ı Sultān-ı Müşārü'n-ileyh Rahmetu'llāhi 'Aleyh* ifadesi bulunan ilk mısra, Adli'ye; *Cevāb-ı Kāzı'asker Ca'fer Çelebi Rahmetu'llāhi* ifadesi bulunan ikinci mısra ise Ca'fer Çelebi'ye aittir.

EKLER

Sultan İkinci Bâyezîd Dönemi Kronolojisi*

- 1447: Şehzâde Bâyezîd, Dimetoka'da doğdu.
- 1454: Şehzâde Bâyezîd, Amasya Valisi oldu.
- 1481: Fatih Sultan Mehmet'in ölümüyle, oğulları İkinci Bâyezîd ve Cem Sultan arasında iktidar mücadelesi başladı.
- 1481 (21 Mayıs): İkinci Bâyezîd, valilik yapmakta olduğu Amasya'dan İstanbul'a gelip tahta çıktı.
- 1481 (28 Mayıs): İkinci Bâyezîd'e bağlı kuvvetleri Bursa'da yenen Şehzade Cem de Bursa'da tahta çıktı.
- 1481: İkinci Bâyezîd komutasındaki Osmanlı ordusu ile Şehzade Cem'in kuvvetleri arasında Bursa yakınlarındaki Yenişehir'de yapılan savaşta yenilen Cem Sultan önce Konya'ya, ardından da Mısır'a kaçtı.
- 1481: İtalya topraklarından Otranto'yu işgal eden Gedik Ahmet Paşa'nın, Fatih'in ölümü üzerine İstanbul'a çağrılmasından sonra bir saldırı düzenleyen İtalyanlar kaleyi geri aldı.
- 1482: Kahire'de Memlûklere sığınan Cem Sultan, Karamanoğullarının daveti üzerine Anadolu'ya geçti ve Konya'da Osmanlı ordusuyla yaptığı savaşlarda mağlûp oldu ve önce Rodos'a, ardından da Fransa'ya gitti.
- 1482 (18 Kasım): İkinci Bâyezîd, Cem Sultan'la mücadelesinde kendi yanında olan, ancak Cem'den yana olduğundan kuşkulandığı Sadrazam Gedik Ahmet Paşa'yı idam ettirdi.
- 1482: Osmanlı-Venedik barış antlaşması yenilendi.
- 1483: İkinci Bâyezîd Morova seferine çıktı.
- 1483: Cem Sultan olayları nedeniyle ihmal edilen Hersek'te başlayan karışıklıklar üzerine Hersek yeniden işgal edildi.
- 1483: Karamanoğlu Kasım Bey'in ölümü üzerine yönetimindeki İçel Beyliğine Mahmut Bey getirildi.
- 1484: İkinci Bâyezîd, Boğdan (Moldova) üzerine sefere çıktı. Tuna üzerindeki Kilya (Kili) kalesi ve Akkerman kaleleri fethedildi. Bu seferde Kırım ordusu, Osmanlı ordusu yanında yer aldı. Boğdan'ın fethi ile Karadeniz'in kuzeybatı ve güney kıyıları Osmanlı hakimiyeti altına girmiş oldu.
- 1485: Osmanlı Devleti ile Mısır'daki Memlûkler arasındaki altı yıl sürecek olan savaş başladı.
- 1485: İstanbul'daki Davut Paşa Külliyesinin yapımı tamamlandı.
- 1486: Osmanlılar ile Memlûkler arasında Adana'da yapılan savaşta Osmanlı ordusu yenildi. Komutan Hersekzade Ahmet Paşa esir alınarak Kahire'ye götürüldü. Tarsus ve Adana, Memlûklerin eline geçti.
- 1486: Allah'a karşı bir yakarışı dile getiren Tazarrunname yazarı, matematikçi, bilgin ve sadrazam Sinan Paşa öldü.
- 1486: İkinci Bâyezîd tarafından Amasya'da yaptırılan İkinci Bâyezîd Camii inşaatı tamamlandı.
- 1486: İstanbul Yedikule'deki Studios Manastırı'nın bir parçası olan Ayios Ioannes Prodromos (Vaftizci Yahya) Kilisesi, kiliseden camiye çevrilerek İmrahor Camii adıyla ibadete açıldı.

* Bu kronoloji, <http://www.hanedan.org> adresindeki bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır (ET:13.01.08).

- 1487: İkinci Bâyezîd tarafından Edirne’de yaptırılan İkinci Bâyezîd Camii ve külliyesi inşaatı tamamlandı.
- 1488: Memlûk kuvvetleriyle Osmanlı ordusunun Tarsus-Adana arasındaki Ağaçayırı’nda yaptıkları savaşta Osmanlı ordusu mağlûp oldu.
- 1488: Rodos şövalyeleri tarafından Papalık makamına satılan Cem Sultan, Fransa’dan Roma’ya gönderildi.
- 1488: Osmanlı şeyhülislâmlarından, Fatih’in hocası Molla Gürani İstanbul’da öldü.
- 1489 (16 Ocak): İstanbul’daki ilk büyük şiddetli depremde birçok ev yıkıldı.
- 1489: Memlûkler tarafından kuşatılan Adana teslim oldu.
- 1489: İkinci Bâyezîd tarafından Çorum-Osmancık arasında yaptırılan İkinci Bâyezîd köprüsü inşaatı tamamlandı.
- 1490: Osmanlı Devleti ile Lehistan (Polonya) arasında barış antlaşması imzalandı.
- 1490: Dulkadiroğlu Beyliği’nin de Memlûkler yanına geçmesiyle oluşan ordu ile Osmanlı kuvvetleri arasında Kayseri’de yapılan savaşta Osmanlı ordusu mağlûp oldu.
- 1490: İkinci Bâyezîd’in hazinedarbaşısı tarafından İstanbul Divanyolu’nda yaptırılan Firuzâğa Camii inşaatı tamamlandı.
- 1491: Osmanlı Devleti ile Mısır’daki Memlûk Devleti arasında altı yıl devam eden savaş, Kahire’de yapılan barış antlaşmasıyla son buldu. Her iki taraf için de büyük kayıplara neden olan bu savaşlar, Tunus beyinin aracılığı ile sona erdi. Osmanlılar, bu savaşlarda ele geçirmiş oldukları Çukurova yöresini (Mekke ve Medine evkafına ait olması nedeniyle) Memlûklere bıraktılar.
- 1491: İstanbul Tünel’de Galip Dede Dergâhı olarak da anılan Galata Mevlevihanesi inşaatı bitti.
- 1492: Macaristan seferi ve Belgrad kuşatması.
- 1493: Bosna Beylerbeyi Yakup Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Hırvatistan’ın Kırbova (Adbina) bölgesinde Macarlarla yaptığı savaşta Macar ordusunu mağlûp etti ve büyük kayıp verdirdi.
- 1495 (25 Şubat): Napoli’ye getirilirken hastalanan Cem Sultan öldü.
- 1495: İlk Rus elçisi İstanbul’a geldi. Ancak Mihail Pleçsef adındaki bu elçi, “görgü kurallarını bilmeyen kaba bir adam” olduğu gerekçesiyle padişah tarafından kabul edilmeden ülkesine geri gönderildi.
- 1497: Venediklilere bağlı bulunan Karadağ Beyliği, Osmanlı koruması altına alındı.
- 1497: XV. Yüzyılın en önemli divan şairlerinden Ahmet Paşa, Bursa’da öldü.
- 1497: İkinci Bâyezîd’e 15 yıl sadrazamlık yapan Davut Paşa azledildi. İstanbul’un bir semtine de adı verilen Davut Paşa, cami, medrese ve birçok çeşme yaptırmıştı.
- 1497: Azledilen Davut Paşa’nın yerine Hersekzade Ahmet Paşa getirildi.
- 1498: Lehistan (Polonya) Kralı Jean Arbert’in, Boğdan’a saldırması üzerine Silistre Sancakbeyi Bali Bey komutasındaki Türk akıncıları Lehistan’daki birçok kaleyi ele geçirip Varşova yakınlarına kadar sokuldular ve pek çok ganimet ele geçirdiler.
- 1498: Sadrazam Hersekzade Ahmet Paşa azledildi, yerine Çandarlı İbrahim Paşa tayin edildi.
- 1499: İkinci Bâyezîd’in Yunan Seferi.
- 1499 (28 Temmuz): Burak Reis’in Sapienza Zaferi.
- 1499: Cem Sultan’ın İtalya’dan getirilen cenazesi Bursa’daki Muradiye türbesine gömüldü.

- 1499 (30 Ağustos): Karadan ve denizden kuşatılan İnebahtı fethedildi.
- 1500: Venediklilere ait olan Mora yarımadasının güneyindeki Modon kenti, İkinci Bâyezîd tarafından fethedildi. Donanmanın da denizden saldırması ile Modon'dan başka Koron ve Navarin kentleri de Osmanlıların eline geçti.
- 1501: İstanbul'daki Bâyezîd Camii'nin temel atma töreni yapıldı.
- 1501: Midilli adasını ele geçiren Fransız donanmasına karşı saldırıya geçen Osmanlı kuvvetleri Fransızları mağlûp etti. Yenilen Fransız donanması kaçtı. Arnavutluk kıyısındaki Dıraç limanı ve kenti fethedildi.
- 1501: Arnavutluk kıyısındaki Dıraç limanı ve kenti fethedildi.
- 1501: Avarız vergisi alınmaya başlandı: Avrupa'daki Hıristiyan ittifakına karşı açılan seferlerin masraflarını karşılamak amacıyla her evden 10 akçe alınmasıyla başlayan bu vergi Tanzimat dönemine kadar devam etti.
- 1502: Osmanlı-Venedik Barışı imzalandı.
- 1503: Osmanlılarla Macarlar arasında barış anlaşması yapıldı.
- 1503: Sadrazam Hadem Halil Paşa azledildi; yerine ise tekrar Hersekzade Ahmet Paşa getirildi.
- 1505: 1501 yılında temeli atılan Bâyezîd Camii'nin yapımı tamamlandı.
- 1506: İkinci kez sadrazam olan Hersekzade Ahmet Paşa azledildi ve yerine tekrar Hadım Ali Paşa tayin edildi.
- 1506: Divan şairlerinden Mihri Hatun, Amasya'da öldü.
- 1507: Bâyezîd Camii külliyesine bağlı olan Bâyezîd Medresesi açıldı.
- 1508: Divan şairi Necati öldü.
- 1508: Yusuf ile Züleyha yazarı divan şairi Hamdullah Çelebi öldü.
- 1509: Şehzade Korkut, Manisa'ya tayin isteğinin kabul edilmemesi üzerine Mısır'a iltica etti.
- 1509 (22 Ağustos): İstanbul'da deprem: "Küçük Kıyamet" adı verilen deprem sonunda İstanbul yerle bir oldu.
- 1510: Deprem sonucu yıkılan İstanbul; Anadolu ve Rumeli'den getirilen seksen bin kişiyle yeniden inşa edildi.
- 1511: Rumeli sancaklarından birine naklini isteyen geleceğin Yavuz Sultan Selim'i Şehzade Selim, bu isteği reddedilince, kardeşi Şehzade Ahmet'in padişah olmaması için Edirne'ye gelerek saltanatını ilan etti. 40 bin kişilik bir orduya sahip olan Şehzade Selim, Çorlu'da babası İkinci Bâyezîd ile yaptığı savaşta mağlûp oldu ve Kefe'ye kaçtı.
- 1511: İstanbul hükümeti tarafından tahta çağrılan Şehzade Ahmet'in yola çıkması üzerine Selim taraftarı yeniçeriler isyan etti.
- 1512: Saray önünde toplanan yeniçerilerin, Şehzade Selim'in başa geçmesini istemeleri üzerine Selim, tahta çağrıldı ve İstanbul'da büyük bir merasimle karşılandı.
- 1512: Şehzade Selim'in ve yeniçerilerin baskılarına dayanamayan İkinci Bâyezîd, tahttan çekildi ve yerine, gelecekte Yavuz Sultan Selim olarak anılacak I. Selim tahta çıktı.
- 1512: Sultan İkinci Bâyezîd-i Veli, Çorlu yakınlarında vefat etti.

Sultân İkinci Bâyezîd Döneminde Hazırlanan ve Dünyanın İlk Tüketici Haklarını Koruyan Kanun, İlk Gıda Maddeleri Nizamnâmesi, İlk Standartlar Kanunu, İlk Çevre Nizamnâmesi Sayılan Kanun*

İ-45: Ve mahkeme kararıyla yiyecek ve içecek ve giyecek ve hubûbât ki; çarşıda ve pazarda vardır, gözedülüp her meslek sahibi teftiş oluna. Eğer terâzûda ve kilede ve arşunda eksük bulunursa muhtesib (belediye başkanı) haklarından gele.

İ-21: Etmekçiler, standart olarak alınan ekmeği narh üzere pâk işleyeler, eksik ve çiğ olmaya. Etmek içinde kara bulunursa ve çiğ olursa, tabanına let uralar; eksük olursa tahta külâh uralar veyahut para cezası atalar. Ve her etmekçinin elinde iki aylık, en az bir aylık un buluna. Tâ ki aniden bâzâra un gelmeyüp Müslümânlara darlık göstermeyeler. Eğer muhâlefet edecek olurlarsa, cezâlandırıla.

İ-4: Eyle olıcak ekmek gâyet eyü ve arı olmak gerektir.

E-7: Aşçılar, bişürdükleri aş, pâk bişüreler ve çanakların pâk su ile yuyalar ve tezgâhlarında kâfir olmaya. Ve iç yağıyla nesne bişürmeyeler ve bir akçelik eti her ne narh üzerine alurlar ise beş para olur. Bir akçelik aş alanın aşına bir pâre koyalar. İki pulluk dahi etmek vereler. Bir akçelikten artuk olsalar, ya eksük olsalar, bu hisâb üzerine vereler. Cemî Edirne'nin aşçıları ittifakıyla teftiş olundu.

İ-38: Ve kile ve arşun ve dirhem gözlenile; eksüğü bulunanın hakkından geleler.

İ-5: Unkapanı'nda olan kapan taşlarını, mahkeme kararıyla muhtesib dâim görüp gözede. Tâ ki hîle ve telbis olup un alan ve satan kimsenelere zarar ve ziyân olmaya.

B-74: Ve hamallar na'lsuz at istihdam etmeyüp ve dağ yükünün iki yükünden ziyâde götürmeye.

E-58: Ve ayağı yaramaz bârgiri işletmeyeler. Ve at ve katır ve eşek ayağını gözedeler ve semerin göreler. Ve ağır yük urmayalar; zira dilsüz canavardır. Her kangısında eksük bulunursa, sahibine tamam ettüre. Eslemeyeni gereği gibi hakkından gele. Ve hamâllar, ağır yük urmayalar, ma'kul üzerine ola.

İ-40: Ve sirke ve yoğurda su koymayalar. Su katılmış olup bulunursa, teşhir edeler veyahut tahta külâh uralar, gezdireler.

İ-29: Kuyumcular, sâde işi dirhemine bir akçe; minekârî işde dirhemine iki akçe ve altun sâde ise miskâline üç akçe; müşebbek işde miskâline beş akçe ve gümüş düğmeler iriyi ve hurdayı gâyet eyü hâlis işleyeler, bakır koyup işlemeyeler. İşleyenin muhtesib gereği gibi haklarından gele.

İ-33: Ve boyacıları dahi gözedeler, kalb boyamayalar; boyarlarsa gereği gibi hakkından geleler.

İ-42: Ve iplikçilerin ipliği tire ipliğine beraber ola. Ve astar ki şehirde işlene, sekiz arşun ola, eksük olmaya, olursa hakkından geleler.

İ-46: Hammâmcılar, hammâmları gözedeler, yunmuş ola, ıssı ve sovak su ile ârâste ve dallâkleri cest ve çalâk ola. Usturası keskin ola. Şöyle ki usturası altında kimsene zahmet çekmeye ve nâzır olan fotalan pâk tuta; Müslümân'a verdiği fotayı kâfire vermeye.

İ-66: Ve dahi hekimlere ve attârlara ve cerrâhlara muhtesibin hükmi vardır, görse ve gözetse gerektir.

İ-24: Bakkallar ve attârlar ve bezzâzlar ve takyeciler, onun on bire satarlar, ziyadeye satmayalar. Ziyadeye satarlarsa, muhtesib dutup te'dib ede. Ammâ bu bâbda ve gayride mahkeme kararı bile ola.

E-194: Berber gözlene; kâfir başın trâş etdükleri ustura ile Müslümân başın trâş etmeyeler. Kâfir yüzün sildikleri fota ile Müslümân yüzün silmeyeler. Usturaları keskün ola.

* Dış siyaset alanında çekingen kalmakla suçlanan İkinci Bâyezîd'in iç barışı ve huzuru sağlamaya yönelik faaliyetlerin işaretlerinden biri olması hasebiyle bu kanundan kısa bir alıntıya yer verilmesi uygun görülmüştür. Kanun, "Mevlânâ Yaraluca Muhyiddin tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanış tarihi, 1502 ile 1507 tarihleri arasındadır. Biz, her biri yüz küsür maddeyi bulan bu üç kanunnâmeden sadece bazı maddelerini tüketici maddeleri açısından arz ediyoruz. Maddenin başındaki rakamlar, kanun maddelerine ve harflerden B, Bursa; E, Edirne ve İstanbul Kanununa işaret etmektedir." Akgündüz Ahmed ve Öztürk Sait (1999). *Bilinmeyen Osmanlı*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı. 126.

E-195: Tabîbler dahi gözlene; bimârhâne tabîblerine göstereler. İmtihân edeler, kabul etmedikleri kimesneleri men' edeler. Cerrâhlar dahi gözlene; san'atlarında kâmil olalar.

E-196: Değirmenciler gözlene; değirmende tavuk beslemeyeler ki halkın ununa ve buğdayına zarar etmeye. Ve âdetlerinden artuk almayalar ve iri öğütmeyeler ve kesmüklü buğdayı değiştirmeyeler ve illâ muhkem ve müntehi hakkından geleler.

E-198: Ve câmilerde dilenci tâ'ifesin yürütmeyeler.

Bâyezid'in Cülusunda Osmanlı Devleti (Kaynak: Tarih Atlası, Saygı Yayınları)

Amasya Minyatürü (Bozoklu Osman Şâkir, Sefâretnâme-i İran, 1811)

Adli Divānı'nın M 274 numaralı nüshasının cilt kapağı

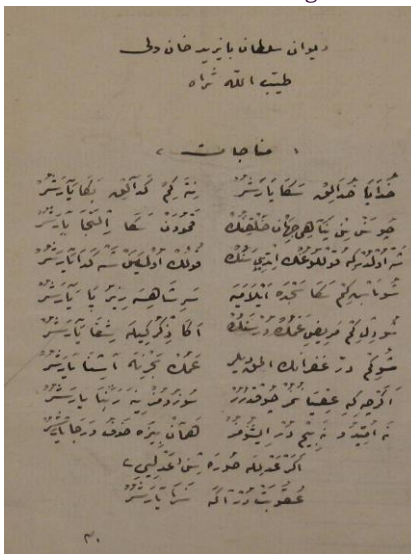
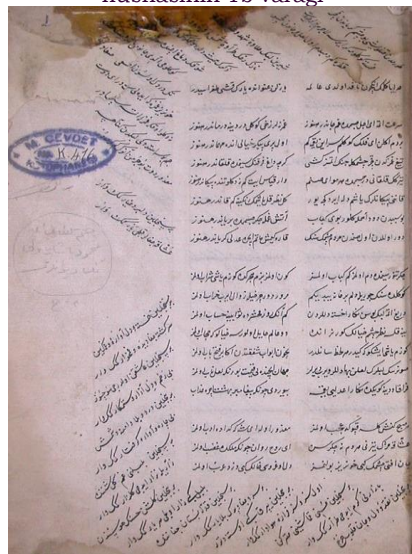
Adli Divānı'nın M 274 numaralı nüshasının 1b varacağı

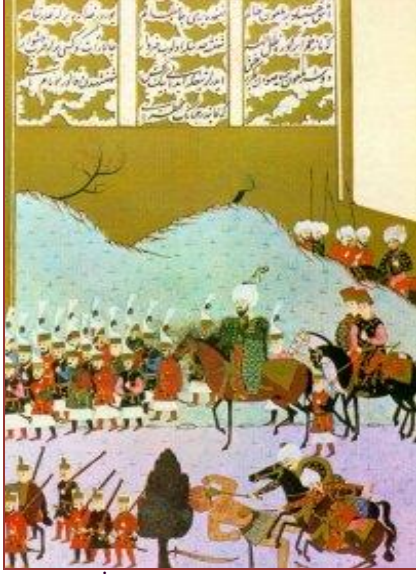
Adli Divānı'nın OR 9475 numaralı nüshasının 1b varacağı

Adli Divānı'nın Talat 72 numaralı nüshasının 1b varacağı

Adli Divânı'nın İBB 416 numaralı
nüshasının 6a varacağı

Sultan İkinci Bâyezîd Han'a suikast
yapan casusun yakalanması
(www.osmanli700.gen.tr)

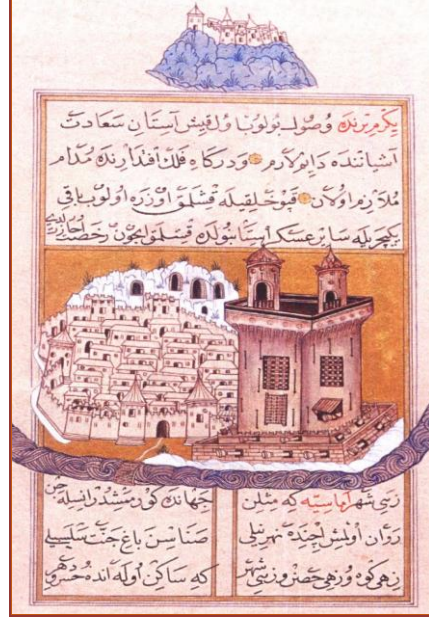
II. Bayezid - Sultani, 886 Kostantiniye

II. Bayezid - Sultani, 886 Serez

Sultan İkinci Bâyezîd dönemine ait
paralar. (www.osmanliparalari.com)

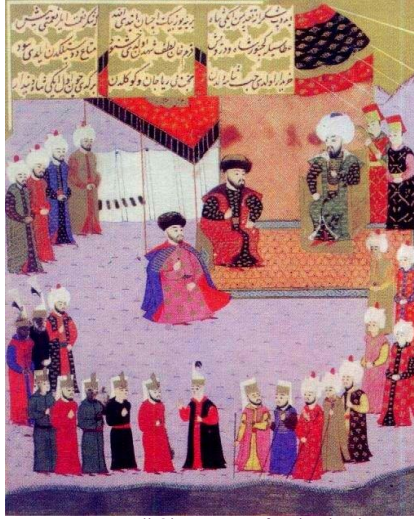
Adli Divânı'nın M 277 numaralı
nüshasının 1b varacağı

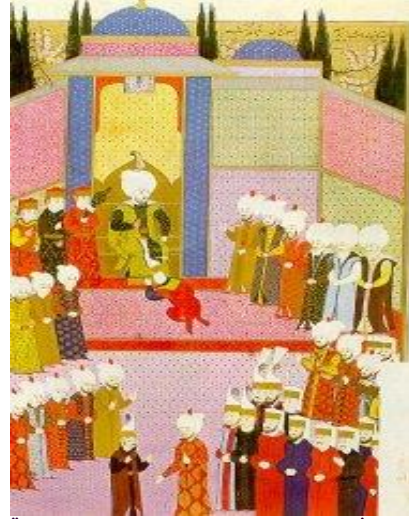
Dresden Sacsische Landesbibliothek No:
391'de kayıtlı Osmanlı Tarihçisi Kemal
Paşazâde'ye atfedilen bir defterdeki
çizimden mülhem bir Amasya Minyatürü
(Filiz BENGİ). (Kaynak: Amasya Selçuklu
ve Osmanlı Mimarisi ve Bezemeleri,
Amasya Valiliği Yay., İstanbul 2007, s.8)

Minyatürün alt kısmında yer alan ve
Amasya'yı tasvir eden şiirin yeni harfli
metni şöyledir:

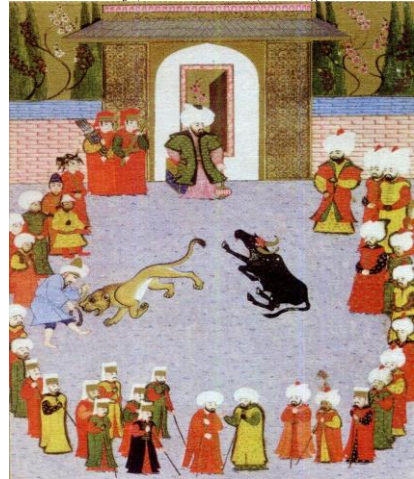
Zihî şeh-i Amâsiyye ki mişlin
Cihânda görmemişdür insile cin
Revân olmuş içinde nehr-i Nili
Sanasın bağ-ı cennet selsebili
Zihî küh u zihî hışn u zihî şeh
Ki sâkin ola anda Hüsrev-i dehr

Kırım Hânı Mengli Giray Hân, sefere katılmak üzere İkinci Bâyezid'in Huzurunda (Hünernâme) (Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü 1, Boyut Yay., İstanbul 1999, s.126)

Üstâd Osman'ın firçasıyla Sultân İkinci Bâyezid Hân'ın Cülûsu (www.osmanli700.gen.tr)

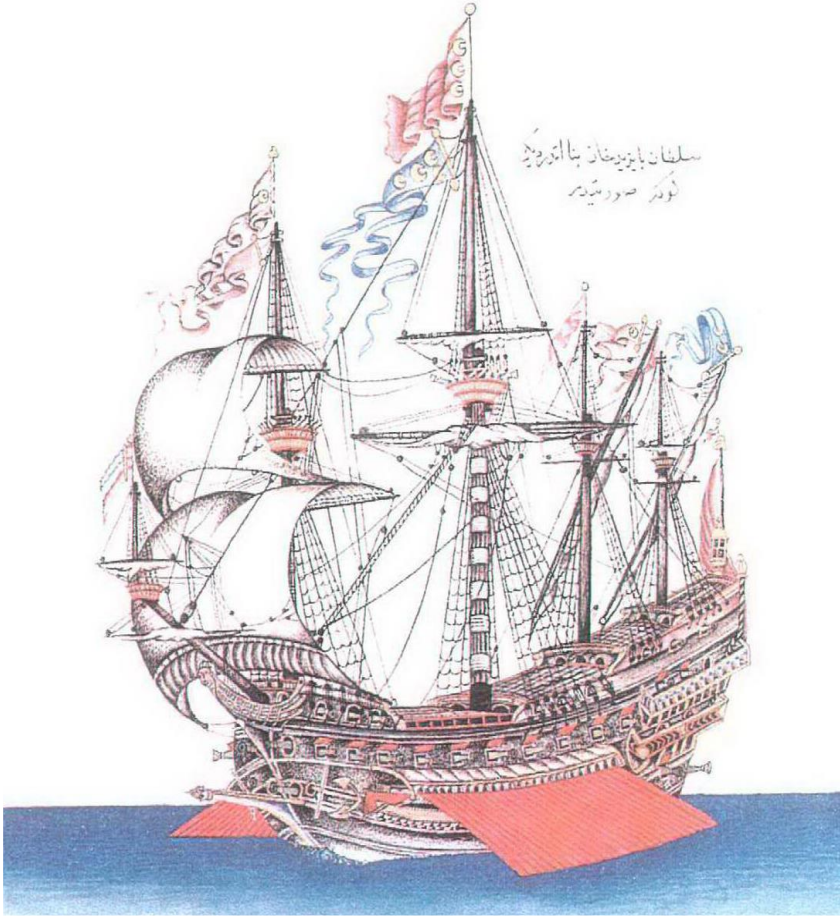
Tunus Sultanı'nın İkinci Bâyezid'e Hediyesi Olan Hediyesi Olan Arslanla Su Sığırının Mücadelesi (Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü 1, s.129.

İkinci Bâyezid'in tahtı bıraktığı oğlu Yavuz Sultan Selim'in Cülûsu (Hünernâme) (www.osmanli700.gen.tr)

Sultan İkinci Bâyezid Hân'ın Tuğrası
"Bâyezid Bin Mehmed Muzaffer Dâ'imâ"
 (Halil İnalçık ve Günsel Renda (2003). *Osmanlı Uygarlığı*, C.1, İstanbul: KB Yay., s.869)

Minyatürdeki metin

“Sultân Bâyezîd Hân binâ itdürdigi **Göke** sûretidür.”

(Resim: Coşkun Gürgen (1997). *XVI. Yüzyıldaki Gelişmeler Işığında Osmanlı Denizciliği*, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, s.23.)

Sultan İkinci Bâyezîd'in Cenâze Töreninden
(İdrîs-i Bitlîsî, Selimnâme)
(Banu MAHİR, a.g.e., resim 56)

Minyatürün üst ve alt bölümünde İkinci Bâyezîd'in ölümü ve cenazesiyle ilgili olduğu anlaşılan şiirin yeni harfli metni şöyledir:

Üstteki beyit	'Avrat u er nâlesinden dehr-i dün Riğqat itti vü gözinden dökdi ħün
Alttaki beyitler	Başlar üzre çıkdı tábütü revân Yüridi önince hep begler yayan Tuttu endühile 'âlem ser-be-ser Gitti eşyâdan sürür u zib u fer